

Vita metrica Anselmi Lucensis episcopi

[Praefatio] vv. 1-64

Omnibus in toto Dominum metuentibus orbe
Rangerius Christi servus et ecclesiae.
Quae laudabiliter faciunt, qui religiose
Vivunt, et scribi condecet et recoli,
Non quia fama sequens prosit facientibus illa,
Cum, quae sufficiant, celitus obtineant,
Sed quia, cum sit opus formam dare posteritati,
Si bona non clarent, utilitate carent.
Romani veteres ingentia facta suorum
Tempore celari non potuere pati.
Ac primo vivas ex aere et marmore formas
Ad stimulum laudis proposuere suis.
Mox ubi iam titulos fora maxima non capiebant,
Apcius et brevius littera cepit opus.
Et laudem meruit sicut, qui fortiter egit,
Sic quoque, qui potuit forcias facta loqui.
Maiores nostri verbis et rebus agendo
Hostendere bonas et sine sorde vias;
Qui nisi cavissent in tempora longa futuris,
Non esset nostro tempore tuta fides.
Errores etiam dampnati iam rediissent,
Si sine perspicua cognitione forent.
Arrius et pestes aliae, dum sepe leguntur,
Informant animos, ut caveamus eos.
At nunc non tantum dilectio vera refrixit,
Sed quamvis proprium credite ad arbitrium,
Ut, quod erat missum, non cresceret utile semen,
Inmisit lolium nocte malignus homo.
Inde per errores ruitur, quia vita bonorum
Rara quidem, sed laus atque litura magis,
Dum dormitamus et nec bona glorificamus
Et celebrem vitam ducere neglegimus.
At vero, si quis vigilat, si providus urget,
Si de nocte vocat et vigilare monet,
Non modo non laudem pro sedulitate meretur,
Sed cupidus vani nominis arguitur.
Castigare gulam, frenare libidinis ignes,
Id vero populus exiciale putat.
Assumptisque sibi doctoribus arma capessunt
Et faciunt hereses scismaticosque greges.
Sed de consilio venit haec quoque cura superno,
Quae facit ex istis utiliora malis,
Ut, qui maluerant dormire vel ire soluti,
Ad lucem redeant et vigilanter agant.
Ergo dum tenebrae faciant exordia lucis,
Quis non suscipiat haec quoque dona Dei?
Si prosunt hereses et scismata, quid trepidamus?
Guibertus veniat et sacra diripiat,
Seviat Henricus, vas impietatis et irae,
In laudem Anselmo Gregorioque patri,
Quos inter tenebras densae caliginis huius
Accendit Christus et nova signa dedit;
E quibus orta dies et semita visa salutis
Compulit innumeros ad sua septa greges.
Quorum magnanimos actus fideique calorem
Ad Domini laudem scribere disposui;
Non quia sufficiam tantis in carmine rebus,
Sed, qui corda movet, sufficit ipse Deus.
Ac primum posco, ne quem stilus iste fatiget,
Iam scaber et senio fessus et arte carens:
Quem sua non movit praesumpcio laudis amore,
Sed pietas et amor ad sacra gesta virum.
Ergo procul livor, procul extollentia, solum
Anselmum siciens Gregoriumque legat.

Clarum nobilium clarum de sanguine patrum
Anselmus nostra presul in urbe fuit,
Dignus Alexandri successor eique propinquus,
Quem sibi de nostro munere Roma tulit.
Magna quidem sunt ista satis praeconia famae,
Et facit ad laudem patria sive genus.
Sed nos Anselmum non magnificamus, et ille
Ad famam nostro non eget eloquio.
Sed quia sunt hereses et scismata longa per orbem,
Quae non desistunt nunc quoque vana loqui,
Ut convertantur et ament et confiteantur,
Hoc robur geminum ducimus in medium.
Christus heri, Christus hodie, per secula Christus,
In multos testes, inprobe livor, habete.
Quid simulas Christi falso sub tegmine nomen?
Christus scissuram nescit et invidiam.
Non potes a Patris solio deducere Christum,
Et, quos Christus habet, tollere quando potes?
Symon in astra tuus cum moliretur habire,
Corruit in preceps, Symone dante praeces.
Symon humi stratus iam cor super hastra levarat:
Quem gravat impietas, non valet alta sequi.
Ecce iacet, sed pestifero de sanguine proles
Impia non cessat surgere, non furere.
Que venale putans Christy cum numine nomen
Pontificale decus vertit in opprobrium .
Hoc viciū tam turpe volens extinguere Symon
Noster virtutis format et ipse viros,
Et fidei quorum paciencia fortiter instat
Gratis accipiens, vendicione carens.
Sic a principio Symon cum Symone pugnat
Et sibi tyrones Symon uterque facit
Et faciet, dum tempus erit, quia pestis avara
Prima quidem cecidit, sed nova semper erit
Et velut idra capud geminum de vulnere tollens
Crescit in augmentum vulneris et capitis.
Set iam magnanimum pugilem formemus, et ante
Circumducamus per leviora parum.
Pascat oves, studeat cythare per pascua, noctu
Defensor pecudis excubet intrepidus.
Iam post ursorum dentes, post ore leonum
Audenter forti dilacerata manu,
Si veniet terrere volens fortissimus ille,
Subsannet puerum, sed ruat ante virum,
Qui veniat non in gladio confisus et asta,
Sed facili funda cum lapide et baculo.
Hunc igitur, sicut breviter premisimus ante,
A Mediolano germine Luca tulit.
Quae tulerat patruum, tulit et gavisus nepotem,
Felix, si gemina perfrueretur ope,
Ut sicut patruo vellet parere nepoti,
Dum sicut patruum Roma vocaret eum.
Sed, ve, Nero, tibi! Ve, Symonis empcio caeca!
Quando satellitius concidet iste furor?
Quando sines catedram Petri sessore sub uno?
Quando pontifices aequa docere sines?
Tempus erat, cum multa dolens ob vulnera Symon
Inter oves rabidos cogeret ire lupos.
Iam Leo Romanus pugnaverat et Nicholas
Et plures alii, quos numerare gravat.
His ita sublati sedes Romana priorem
Evocat Anselmum, praecipit esse ducem.
Concitus his odiis totas magus excitat artes
Et Cadulum a Parma cogit in auxilium;
De quo pauca loqui satis est, quia dicere totum
Nulla potest ratio, scribere nulla manus:
Sic animus frendet, sic alta mente superbit
Humani siciens sanguinis. His adeo
Quid sceleris non conveniat, quid flagiciorum
Possit abesse malis, fingere nemo potest.
Iam qui iusticiae locus hic, quis religioni?
Inveniant, quibus est gloria miliciam
Ducere, sacratis altaribus ordinibusque

Per praecium fures sacrilegosque dare.
Haec illi tanti fiducia nisibus, haec est
Ad pastorem gracia tota gradum,
Haec ad Romanam virtus et scala cathedram:
Ogganire Petro, Symonis arma sequi,
Regibus assensum prebere manumque fidemque,
Ut decus ecclesiae non sit in urbe sua.
Nomine mutato eum sacrae sedis honore
Surgit Alexander et pia bella facit.
Quo valide culmen Romanae sedis agente
Luca tamen proprio non erat orba patre.
Nec dedit ille vices alii moderaminis huius
Dum parat et nutrit, qui bene portet honus,
Et similes actus simili de nomine pensans
Informat puerum, qui regat ecclesiam.
Quo monitore puer puero maiora secutus
Florescit studio, sed bonitate magis.
Ille ergo varios estus et pontificales
Curas inmotus portat et intrepidus.
Et modo Romanis, modo se Lucensibus offert,
Et quoquo vadit, Symon ab arce cadit.
Non illum regalis apex, non barbarus hostis
Terruit, ut sacram desereret catedram.
Et rex multa quidem multumque timenda minatur,
Sed rex pontifici non nisi Christus erat.
Rex, ut Teutonicus, frendens sibi cuncta licere,
Se sine susceptum dampnat episcopium,
Dampnat pontificem sine venditione sedentem,
Et Christy donum clamat esse suum.
Et quia Romanas arces pater emerat olym,
Ecclesiae summam deputat esse suam.
Inde furit dampnumque suae putat esse coronae,
Si liceat patrem civibus eligere.
Mente ergo captus ductusque cupidine caeca
Temptat Alexandrum terrificare minis.
Emittit procerem de stipatoribus unum,
Qui perterreret atque fugaret eum,
Et Cadulum catedra sublimem pontificali
Terrarum et caeli clavigerum faceret.
Qui simul intravit multis comitantibus Urbem,
Teutonicos apices iussaue nota facit.
Ponit in altari demens regale sygillum,
Per quod Alexandro tollat episcopium.
Iam clarescebat, iam toto ceperat orbe
Lucifer ille faces spargere multimodas;
Lucifer ad cuius radios flamasque calentes
Frigore cum tenebris sol cariturus erat:
Inter praecipuos vir summae religionis
Hildebrandus, apex et columnen fidei,
Qui simul accepit vanis terroribus Urbem
Sollicitam, medios proruit in populos,
Et fidei clipeum tanquam Vincentius alter
Arripit elinguem solvere pontificem.
Et bene, nam sicut lingua Valerius uti
Non poterat nimiae simplicitatis homo
Et verbi curam iam comendaverat illi,
Quem gemino clarum noverat eloquio,
Sic et Alexander verbis vulgariter utens
Sepe vacillabat retro vel ante cadens.
Hildebrandus erat vos eius, ut illius ille,
Iam tunc ardescens pectore principibus
Iudicibusque fidem vastantibus obviis ire
Proque Deo vero fortis acerba pati.
Ac primum populi paccata sedicione
Contra legatum talia verba facit:
«Rex», inquit, «nobis non est, homo fallitur ille,
Qui putat hanc urbem subdere servicio.
Roma per antiquum non servit, sed dominatur:
Roma sibi famulos novit habere duces.
Hystoriae narrant et regum gesta locuntur,
Quae sibi Romanus subdiderit populus.
Sed iam preteream reges populosque subactos
Et Gallos etiam complicitis manus.

Ad Christum veniam, regem super omnia regna
Et dominatorem totius imperii.
Cui recte binos priscae rationis ad instar
Rectores, sed non annua sceptrum dedit.
His longe lateque suam ditantibus urbem
Crevit Romani nominis imperium.
Et multo melius Christo sub principe pollet,
Quam cum regnaret subdita demoniis.
Qui Christum sequitur, Petri quoque novit habenas
Et Pauli lumen suscipit et regimen.
Hoc de fonte fluit totum divisa per orbem
Gracia celestis et decus ecclesiae.
Hoc Constantini prudentia sensit et illi
Qui sibi doctor erat, noluit esse caput.
Noluit auctorem fidei sub condicione
Terreni fastus moleque posse premi.
Sic habuit, sic instituit, qua viveret, urbem,
Silvestroque decus et diadema dedit.
Qui monitus causas discernere pontificales
Horruit addictos litibus esse deos.
«Vos», inquit, «vestras per vos decidite lites,
Nam non est hominis ponere iura diis.
Vos autem Deus ipse deos testante propheta
Astruit et sobolem non negat esse suam.
Me vero sicut relicos ubicumque potentes
Exequare Deo gloria nulla potest».
Sic Constantinus et eum per longa secuti
Tempora senserunt et tenuere patres.
Et Christum in Petro venerantes eius honorem
Tanquam divinum tangere sunt veriti.
Si Christus Deus est et Petrus claviger eius,
Iam, nisi per Petrum, nemo videbit eum.
Quisquis in ac cathedra post Petrum iure sedebit,
De virtute Petri claviger eius erit.
Petrus Clementem supera cum sede locaret,
Non invidit ei solvere vincla reis,
Quamque potestatem per Christum Petrus habebat,
Pascendis ovibus pleniter attribuit.
Non quia de Petro procedat gratia tanta,
Sed, quod Petrus agit, non nisi Christus agit.
Fons fidei Christus, fons vitae spiritualis,
Et pastoralis arbiter officii.
Ipse suis ovibus per se fomenta ministrat
Et dat pastori, quod scit opus pecori.
Non est humanum, sed nec magis imperiale
Divinum munus vendere sive dare.
Quando sacerdotem rex ordinat aut sacrat aram?
Quando crisma facit? Quando reformat Adam?
Tolle sacerdotem, iam non erit unctio vestra;
Quae si non fuerit, rex quoque nullus erit.
Iamne vides regem de munere pontificali,
Et non de regis munere pontificem?
Sic a principio Saul a Samuele creatur,
Et regni leges ipse propheta dedit.
Denique non recolis huius primordia fastus,
Cum sub iudicibus rexerat ipse Deus?
Omnia florebant. Quid narrem clara virorum
Praelia? Debboream respice miliciam.
Ut vero regem populus quaesivit habere,
In Samuele suo spernitur ipse Deus:
Spernitur, et regem primum non gratia fecit,
Set Deus ad penam plebe merente dedit.
Unde vides, regnum quae corruptela sequatur,
Cum Saul ante puer annuus exprimitur
Et mox tam vehemens monstratur et exicialis,
Ut regnum tollat tertius annus ei.
Regnavit vero super hoc et pluribus annis,
Et quod regnavit, perdere regna fuit;
Et quod de puero, spretis maioribus, uncto,
Quem leo non superat, morbida fregit ovis.
Et post Goliath pro coniuge truncat Uriam.
Sic trahit ad vicium, quod venit ex vicio.
Sed iam ne longum faciat narratio funem,

Illicit et domino, quae loquor, ipse refer:
«Fallere, Ieroboam. Regni potes integritatem,
Si tamen ipse potes, in duo dividere.
Iura sacerdotum tam non potes ipse secare,
Quam neque lata Deo sacrificare potes.
Peccavit. Roboam. De servo ad regna vocatus
Non debes veteris inmemor esse gradus.
Et debes etiam vati persolvere grates,
Qui de servicio te tulit ad solium.
Quod si sacrificas vel sacris erigis aram,
Et manus arescet et sacra falsa ruent.
Si vero tibi pontifices pro munere ponis,
Noveris illicitum ritibus esse sacris,
Et licet occidas, licet et tormenta mineris,
Numquam deficiet Omnipotentis opus.
Denique quid tantos nobis molire tumultus?
Quae sunt cesarei iuris, habere licet.
Cesaris est armis patriam deffendere, fures
Et saevos homines perdere; pacificis
Leges, iudicium, mores formare, tributa
Et reditus equos per loca suscipere.
Cesaris est, qua vult specie formare monetam,
Quam formam Christus noluit esse suam.
Tu tamen, unde tibi Romani iuris honorem,
Unde tibi sceptrum nominis huius habes?
An quia patricium pro munere Roma vocavit,
Et diadema simul obtinuisse putas?
O male consultum Romanis! o Adriane,
Eripior canibus, mittor in ora lupis!
Si Longobardum metuis, ne dissipet Urbem
Et libertatem civibus eripiat,
Intolerabilius et multo seivius illud
Arbitror, ut veniat, qui sacra diripiat.
Ne Longobardi nostra dominantur in urbe,
Invitas Karolum; Gallica frena time!
Iam luimus nimium graviter suffragia tanta,
Qui tulit auxilium, subdola bella facit.
Divisit populum, quem decipit Alcimus iste,
Et papam proprium subrogat ad praecium.
Sed redeat, ne dispereat, Parmamque reversus
Contentus propriis finibus esto miser,
Ne crepet atque ruat deceptus inanibus alis
Neronique suo fiat in opprobrium».
Dic ita; nos vero non formidamus habere
Pontificem, nobis quem dedit ipse Deus;
Quem nisi maluerit patrem sibi rex tuus esse,
Deserat officium, quod sibi Roma dedit».
His ita responsis legatus mollior esse
Incipit et Cadulum deserit in dubiis.
At vero Cadulus post multas sediciones
Exhaustis opibus flensque dolensque redit,
Et qui Romanae pacem turbeverat urbis,
Ulciscente Deo traditur exilio
Pro tantis rebus adeo crudeliter actis
Laturus longo carcere supplicium.
Rex, qui terruerat, ad se quandoque reversus
Mittit magnificos in sua verba viros.
Mittit Agrippinae rectorem plebis, amicum
Sedis apostolicae catholicumque virum.
Hic papam alloquitur lingua promptissimus Hanno,
Et pedibus figens oscula cum lacrimis
Sic est exorsus: «Peccavimus, optime pastor,
Et rex peccavit, sed redit ad veniam.
Et nos ploramus tundentes pectora: noli,
Obsecro, tristitiam iungere tristitiae.
Cernis squallentes habitus et pulvere longo
Faedatas facies, aspicias et lacrimas;
Et nunc quid superest? Dominum patremque fatemur
Et tanquam Petro colla manusque damus.
Tu quoque, sicut habes a Christo pontificatum,
Fac nos caelestis participes patriae.
Sit pax ecclesiis, sit sancta, sit inclita Roma,
Et nos letemur te patre sicut ea».

His flexus tantique viri devictus amore
Solvit et expletis omnibus ire sinit.
Illi ergo redeunt et papa quievit in Urbe,
Ad res Lucensis vertitur aecclesiae.
Instruit Anselmum, quo successore fruatur
Heredemque sui suscitet officii.
Ergo datus primis doctoribus absque labore
Et grandi cura dogmata prima capit.
Multa quidem puero vigilantia, discere leges,
Formas et numeros, tempora sive modos,
Et quae grammaticae ratio complectitur artis,
Omnia colligere sollicitudo fuit.
Inde per anfractus atque argumenta loquendi
Equatur summis ocius ingeniis.
Haec illi non doctus homo, sed spiritus ille
Scire dabat, qui mox et meliora dedit.
O pietas, o summe Deus! quam magnus et altus
Et quam clausa tui semita consilii!
Tu Romae Cadulum superasti, sed redivivo
Succrescente malo rursus ad arma vocas.
Et quia bella moves, ut sit laus magna tuorum,
Non sinis, ut duret longius iste labor.
Sed labor ad modicum, laus et retribucio longa
Non claudenda die, non habitura modum.
At vero meritis tandem mercede soluta
Precipis, ut veniat, qui nova bella gerat.
Ut quondam populus Romanus regna removit
Et dedit ad modicum temporis imperium,
Ne, qui fortis erat, iam non speraret honorem
Neu fragilem posset frangere longus honor,
Sic, inquam, Domine, nec iustis praemia differs
Et das miliciam bella sitire nova;
Non quia non valeas semel extirpare malignum
Et fraudes eius evacuare semel,
Set, quia sic opus est nobis certamine longo,
Quod non suffugiat tempore quisque suo,
Ut per sudorem caeli rapiamus honorem
Et pro milicia sit decus in patria.
Ergo nec ipsa mihi sine fructu praelia surgunt
Et mihi servus homo, non sibi bella facit.
Qui dum luctatur, dum fraudat et insidiatur,
Plus aliquando boni quam superatus habet.
Cum vero superat, nec tum victoria laedit,
Si non ad vicium calliditate trait.
Si trait ad vicium vel vi vel qualibet arte,
Cum lapsus resipit, utiliter cecidit.
Si iacet in vicio talis, cum stare videtur,
Non est de numeri condicione mei.
Haec est miliciae ratio caelestis, ad illam
Conscripti faciunt fortiter et superant.
Et nichil est illis, quod non sit ad utilitatem,
Quando nec ipsa nocent, quae facit hostis homo,
Et quibus est donum non iam victoria sola
Aut merces eius, sed labor ipse etiam.
Ergone nulla mihi, Deus, haec aut parva putanda
Gratia pro Domino per mala longa mori.
Parva mihi laus est et gloria parva videtur
Pro patre, pro patria, pro pietate pati.
Denique et ipsa fides, Paulo quoque significante,
De largitoris munere prima venit.
Sic non est hominis, sed distribuentis habendum,
Ut credamus ei sive sequamur eum.
Ipse fidem donat, animos ad praelia format,
Et per verba foris edocet interius;
Qui nisi formaret teneris aetatibus aptos
Sensus, ut caperent, quae capienda forent,
Quando curas hominum, quamvis ratione vel arte
Singula, quae vellet, mentibus ingereret?
Quando scire daret pueris aut flectere linguam,
Aut formare habiles in nova verba sonos?
Sic hunc, sic alios superandis hostibus aptos
Aptis temporibus ordinat ipse Deus.
Hunc autem tanta prevenit gracia dote,

Ut iam de puero gaudeat omnis homo.
 Sic loquitur, sic blandos adest, affabilis, aptus,
 Sic se disponit omnibus ad placitum,
 Ut iam non lateat illo de fonte rigari,
 Quem quisquis biberit, flumina larga pluet.
 Proficit ergo puer, pueri monumenta sequendo,
 Qui natus nobis filius et datus est,
 Qui corpus mortale gerens mortalia nostra
 Flevit et ignorans et sine voce fuit,
 Temporibus non eripiens sua iura quibusque,
 Ut maior fieret atque magis saperet;
 Non quia, quod Deus est, vel crescat vel minuatur,
 Sed, quae sunt hominis, sunt minus atque magis.
 Hos ergo ascensus et temporis et rationis
 Anselmus graditur et puerum sequitur;
 Non sine peccato penitus, quod nesciit ille,
 Utpote virginei flos et honos uteri;
 Set mores, sed mundiciam, sed simplicitatem
 Amplexus, superas nititur ire vias.
 Gaudet Alexander nec iam se cernit in illo,
 Et senior gaudens vincitur a puero
 Hunc alias temptare vias, maiora minari,
 Scutum cum gladio forcius arripere,
 Atque ita conversus: «Tibi laus, tibi gloria, Christe,
 Martinoque tuo perpetualis honor,
 Qui tantum decus hoc tantillo in corpore formas
 Et nares nostras spargis hodore bono.
 Quas mihi, Christe, rosas et quam bona lylia fingis!
 Et quam purpureas aspicio violas!
 O quae bella manent, quae vulnera symoniales
 Et quam scismaticis intolerabilia!
 Non hunc sub specie cuiuslibet utilitatis
 Inficies maculis, Symon avare, tuis,
 Quae me, cum fureres Cadulumque in bella vocares,
 Aspersere notis turpibus et variis,
 Cum miser et captus Romanae sedis amore
 Distraxi decimas militibusque dedi,
 Distraxi praetio curtes fecique libellos,
 Prebendas praetii sub datione dedi,
 Et quae multa mihi longo plangenda dolore,
 Ne his incorrectis tollat amara dies.
 Sed quia poeniteo, iam, quae inconsultius egi,
 Permutare libet et melius sapere.
 Iam canonum decreta sequar scriptumque Leonis,
 Quod proprium nostrae contulit ecclesiae,
 Et si quid patres proprium sancxere priores,
 Quod sacrosanctis usibus expediat.
 Sic iubeo, sit legitimum, sit perpetuale,
 Ut res ecclesiae non cadat in praetium.
 Hac in sede volo, nemo sibi proprietatem
 Vindicet et partes nemo sibi faciat.
 Bis sex presbiteri, VII sint officiales
 Et sub eis totidem, qui sacra vasa ferant.
 Quatuor addantur, qui non hac sorte fruantur
 Nec sint in gradibus his vel in ordinibus.
 Quisquis presbitero succedit, presbiter esto,
 Et gradibus reliquis sit ratio similis.
 Si nondum est, ipso fieri non differat anno,
 Aut cadat et stipem perdat et officium.
 Quaque die missae celebris sollempnia fiant,
 Ut mos est primis omnibus ecclesiis.
 Et si quid minus est aut amplius ad rationem,
 Tu, Deus, huic puero scire et amare dabis,
 Quem volo, quem cupio pro me tua pondera ferre
 Non iam, quod meus est, sed quia te sequitur».

Haec senior secum. Post haec, ut corde gerebat,
 Devotus properat omnia perficere.

1,1 vv. 433-726 At puer, ut puerum, sed non pueriliter egit
 Et laqueos huius temporis explicuit,
 Sentit adesse dolos iuveniles et graviori
 Tactus ab ygne tamen pugnat et esse puer
 Incipit et pueri motus et simplicitatem

Affectare magis et magis exprimere.
Integer a vitiis puerilibus ad iuveniles
Annos accedit, nec puer esse sinit.
Et sicut radix generosi germinis, altos
Cum fecit ramos et decoravit eos
Floribus et fructu, non perdit proprietatem,
Set sapit et flagrat dulcius et melius,
Sic innata semel divini gratia roris
Festinat fructum tempore ferre suo,
Nullis turbinibus, nullius grandinis ira
Florem cum foliis non habitura suum.
Non illum levitas ad inania precipitavit,
Nec caro traxit eum quodlibet ad vitium:
Inter divitias et tanti patris honores
Non est mutatus a bonitate sua.
Qui putat hanc facilem Christo sub iudice pugnam
Non flecti levibus atque libidinibus,
Iste potest gelidas ygnis contendere flamas
Et mare paccatum ducere, quando tumet.
Si tamen est aliquis, qui tantos nesciat estus
Et sine naufragio transierit pelagus,
Non tamen idcirco credat non esse periculum
Quamvis tranquillo pandere vela salo;
Equoris instar habet miserae temptatio carnis
Et circumfertur turbinibus variis;
Instar habet calidae sartaginis, utque voraci
Tangitur afflatu, fervet ab ygne suo.
De tactu carnis oritur contagio mentis,
Et fiunt oculi pervia porta mali;
Perque alios sensus quasi quelibet ostia mortis
Introeunt propriis quaeque nociva viis;
Quae nisi conservat vigili custodia visu,
Non est virtutis aut rationis opus.
Et quis ad haec fortis, quis ydoneus ista cavere,
Si non advigilet desuper ipse Deus?
Quem gula non capiat? Quis non in fornice ludat?
Et quis avaritiae non paret ultro sinum?
Quis gratis etiam non succendatur ab ira?
Et quis tristitiam frangat et accidiam?
Quis non infletur? Quis non amet altior esse?
Quisque ferat similem cernere sive parem?
His octo vitiis tantus comitatus adheret,
Ut quodvis habeas, cetera vix caveas.
Haec contra vitam disponere maxima lis est
Et bellum vehemens et grave martirium,
Et quanto lubricis affectibus aptior aetas,
Tanto debetur gloria maior ei.
Miramur pueros gladiis et fustibus olim
Sustinuisse mori, quam violare fidem.
Miramur teneras gladios optasse puellas,
Quam potuisse pati damna pudicitiae.
Fortis amor, quem nulla potest tortura domare,
Et fugit ad gladium, ne cadat in vitium.
Fortis amor, quem non superat violentia carnis,
Nec sequitur curas eius et inlecebras.
Fortis amor, qui sic hominem corroborat intus,
Ut non attendat tristia quaeque foris.
Sed quod tempestas non excutit, excutit hestas,
Atque potest luxus, quod nequit ipse furor.
Multi tortores et multae sustinuerunt,
Et proprios motus non potuere pati
Et, cum sevitas superassent imperiales,
Cesserunt flammis mollibus et vitiis.
Sic sic non minus est vitiosos frangere motus
Quam superasse minas iudicis et gladios.
Hunc ergo iuvenem, sed non iuveniliter, esse
Quis non miretur? quis queat exprimere?
Non amplexari, non ludere, non epulari
Inter consimiles, bellica causa patet.
Bellica res plane, nisi quod neque gloria par est,
Et minus est gladio cedere quam vitio.
Qui fortem superat, necdum satis usque triumphat,
Dum superest vitium litigiumque facit.

Qui vincit vicium, tanto est victoria maior,
Quam sibi substernit se quoque cum vicio.
Qui cedit gladio, necdum victoria laedit,
Dum superest animus et bene castra regit.
Adde, quod hostis homo foris est, cum forcius urget;
At vicium, vel cum vincitur, intus agit
Atque, ubi deficiunt vires, se fingit abesse
Et latet ad tempus, ut noceat gravius.
An non intus agit, tenui cum pectora telo
Perforat et loquitur cordis in aure tibi?
Iam peregrinatur mulier vel forsán obivit,
Et tamen hanc intus seva libido facit.
Hostis habest, tamen hunc odio quasi cominus urget,
Et dum persequeris, corda cruenta facis.
Sic trahitur, sic distrahitur miseranda iuventus
Et se dilacerat et sibi bella facit.
Spiritus est intus et spiritualia querit,
At caro, quae sua sunt, captat agitque foris.
Hanc legem carnis puerilis non habet aetas
Et carnis stimulos non videt ante suos.
Ut quasi per legem valet aetas ad rationem,
Fervet peccatum cognitione boni.
Et sic comota civili sedicione
In binos homines scinditur unus homo:
Alter amat pacem, litem desiderat alter,
Alter amat superos, alter ad yma ruit.
Iste voluptatem mavult, hic sobrietatem,
Hic sua largitur, ille aliena rapit.
In tam diverso sub eodem pectore motu
Felix, qui gladio non cadit ipse suo.
Forcior est, inquit sapiens, quisquis dominatur
Ipse sibi, turres exsuperante viro.
Hanc qui vincit aquam neque tanto leditur ygni,
In refrigerium perveniet facile.
Non illum carnalis homo, non gloria mundi,
Non terrena lues auferet ulla sibi.
Hunc adolescentem dicit scriptura beatum,
Quem iuvat a primo tempore ferre iugum.
Et causam dicit, quia se super ipse levavit,
Hoc est, de lecto languida membra tulit,
Vel quasi sordentem rapuit de stercore carnem
Atque coegit eam non sibimet sapere.
Et bona subiungit, quae sint factura beatum,
Scilicet, ut sedeat solus et ut taceat.
De tali pugna sequitur victoria talis,
Victoremque suum gloria talis habet,
Ut sedeat cum principibus soliumque tenere
Incipiat, de quo iudicet et doceat.
Grandis honor grandem desiderat ante laborem,
Recturusque alios se regat ipse prior.
Si quis non didicit proprios sedare tumultus,
Turbati populi non bene frena reget.
Quando pudiciam suadebit luxuriosus?
Quando pauperiem servus avariciae?
Et sic in reliquis; numquam potes illa docere,
Quae non ipse facis; quae facis, illa doces.
Ergo Anselmus adhuc iuvenis tot praelia secum
Et tantos strepitus excitat et patitur,
Inter tot mundi laqueos, incendia tanta,
Semper inexustus et sine sorde manens.
Hi mores, haec egregiae constancia mentis,
Iamque patet patruo dignus episcopio,
Non quod adhuc satis esse putet rationibus annos,
Set quia, quae faciunt, plurima conveniunt.
Porro quid est tempus, nisi sit cum tempore virtus?
At probitas tempus anticipare solet.
Si numerum curas hac in ratione dierum,
Multos invenies non gravitate senes;
Multos invenies, quibus est lasciva senectus,
Et multos iuvenes tempore, non animo.
Arsit adhuc iuvenem mulier temeraria Ioseph,
Sed nec blandiciae, nec valuere minae
Presbiteri turpes Susannam concupierunt,

Presbiteros dicit Attica lingua senes,
Quos Danihel monitu predoctus spirituali
Convicit falsos atque peremit eos.
Ergo spernendi canones, qui constituerunt
Etatis sumam talibus officiis?
Scilicet accepta Christo de presule forma,
Qui metam posuit tempore, quo docuit?
Nequaquam, sed ob id revocat sapiencia dignos,
Ut caeci videant et magis abstineant.
Verum canicies illa est, et vera senectus,
Quae sensus niveos et sine labe facit.
Hoc sensit vir multa videns, et non male sensit,
Curam divino de grege semper habens.
Set quis consilium valeat penetrare supernum
Aut videat tenebras illius et latebras?
Papa videt iuvenem sese sapienter agentem
Et vult pondus ei tradere, quo premitur.
Set pietatis opus non tractat cum pietate,
Qui petat a mundi principe dona Dei.
O quod agis, Petri successor, tune cruentas
Arbitrare manus haec sacra posse dare?
Quis te pontificem Romana sede locavit?
Nunquit non clerus, qui solet, et populus?
Si licuit, proprium noli dampnare nepotem,
Et si non licuit, quid Cadulo nocuit?
Si Caduli mortem credis solvisse reatum,
Ergo cum fureret, non bene praesul eras.
Si vero regi Christy partiris honorem,
Ut res terrenas ille, det iste sacras,
Dampnantur canones, veterem pervertimus usum
Et libertatem perdimus ecclesiae.
De vestitura legisti pristina iura:
Usum, si quaeris, haec tua sella docet.
Si sumus ancillae, vendat vel prebeat ille,
Si libertatis, hactenus esto satis.
Mittitur ille tamen, sed qui cum Symone saevo
Pugnaturus erat, Symonis acta fugit.
Legerat ante libros Romanae tradicionis,
Legerat et veterum plurima iussa patrum,
Etiam dampnarat sacrorum vendiciones
Et sordes magicas Symonis et caveas,
Nec dubitat regem contempnere; sed quia mittis
Et mansuetus erat, sic pacienter agit.:
«Rex», inquit, «baculum non tollo pontificalem
Nec modo sub tanto pondere pono caput.
Res est ista gravis et formidanda; mederi
Corporibus dubitat, qui bene non didicit.
Qui nescit regimen, qui nescit sydera, ventos,
Et quae sit facies quandoque futura poli,
Non bene praesumit pelago comittere navem
Et sero tumidas frangere discit aquas.
Quid referam patruo, qui me tibi misit, an illi
Demulcere capud credis honore meo?
Non ita, quem fovit, populum crudeliter odit,
Ut non tam fragilem nolit habere ducem.
Non ita vel Christum vel se non diligit ipsum,
Ut Christy dampno gaudeat atque suo».
Ille ita contemptus gemitu tabescit et ira
Iamque timet vacuum ferre aliquando manum,
Cum videat, qui non timeat contempnere munus,
Quod soleat multa vendicione dari.
O, si vidisset mortes et dampna futura
Et per se iacere dedecus ecclesiae!
O, si vidisset, quae nos aliquando videmus,
Et se corrigeret, ne sine mente foret!
An sine mente fuit Babilonius ille superbus,
Cum silvas adiit et cibus herba fuit?
Et mentem plane non amississe putamus,
Qui sine consilio vivit et absque Deo?
Consilium credas, qui non est ad rationem?
Aut quaenam ratio sedet in idolio?
Quae ratio sedem divisit pontificalem?
Quae ratio potuit participare thorum?

Haec nobis operum magnalia prima suorum
Anselmus tribuit nec sine laude fuit.
Iam pugnat, iam mirificos examinat ictus,
Iam miscet gladios Symonis atque suos.
Post cuius reditum non longo tempore papa
Decubat et claustro corporis exuitur.
Mox inter lacrimas cleri populique dolores
Hildebrandus oves suscipit a Domino.
Dum lugent, dum vota Deo pro funere solvunt,
Conclamat populus, concio sacra rapit.
Et ne quid vel sedicio vel factio temptet,
Flens et multa quaerens ponitur in cathedra.
Vita, fides comendat eum, virtusque probata
Et studium patriae subrogat ecclesiae;
Et quia propter oves pernox erat excubiturus,
Dicitur a veteri praesule Gregorius.
Luca etiam turbata malo solacia quaerit
Et iubet Anselmum laeta praeesse suum.
Clerus cum populo sollempniter absque tumultu
Hoc in consilio gaudia festa canit.
Sume Deus, qui corda moves, sapiencia cuius
Dat brutis etiam non sua verba loqui
Et rationalem privat ratione prophetam,
Da, pater, egregios scribere posse viros.
Anselmus tuus est, tuus, inquam, Gregoriusque,
Et de fonte tuo rivus uterque fluit.
Nos quoque te canimus, tua sunt certamina, tu nos.
Et potes et debes magnilocos facere.
Hactenus exorsi fuimus praeludia quaedam,
Ut mare mensurus navigat in fluvio.
Nunc labor in manibus et rerum copia tanta est,
Ut caedat veterum lingua vel ingenium.
Nunc opus est maiore sono, graviore loquela,
Quo magis accensus hostis in arma redit.
Tollis Alexandrum, fidei per devia lumen,
Et lumen minuis et diadema tuis.
Sed cito paccatus luctus in gaudia mutas
Et lucem geminas et decus amplificas,
Ut nec Romanae fiat delectio sedis,
Dum se Lucanae dimidiare cupit,
Et Lucanus apex non hoc magis inminuatur,
Quo supra modulum non pudet ire suum,
Roma Petri sedes et rerum prima per orbem,
Sed nec Luca sacris sedibus inferior.
Roma viris, opibus omni sublimior urbe,
Et fidei titulo claruit et solio.
Luca fuit lucens et lucis tramite ducens,
Et de Romana nobilitate cluens.
Nobilitas fidei de prima tradizione
Lucensi formam contulit aecclesiae.
Contulit et mores festivos et staciones,
Quod non est Tusscis omnibus aecclesiis.
Illa patres habuit claros et habebit in aevum,
Haec quoque magnanimos novit habere duces,
De quorum meritis, virtutibus et pietate
Tanquam sole suo Tuscia sola nitet.
Hinc igitur quis non videat divinitus actum,
Ut pariter flerent et gernerent pariter
Et simul esset eis et consolacio compar
Et, quem non violet lancea, par clipeus.
De quorum gemina virtute fideque vicissim
Dicere nunc opus est, et labor inmodicus.
Nam quae lingua potest, quae mens describere digne
Expertos tociens tanta pericla viros?
Si Cicero redeat, si reddant fata Maronem,
Subcumbant operi nec satis expediant
Res tam nodosas, artes tam perniciosas,
Et furias regis, scismaticumque nefas.
Sed, qui bella moves, ut cum victore triumphes,
Ipse dabis titulos dicere posse tuos.

Ergo Gregorius accepta pontificali
Cura non tacuit, quod prius edocuit.
Et mox Anselmum sacrat et transfundit in illum
Curam servandae coelitus aecclesiae.
«Frater», ait, «cura, quae sunt celestia rura,
Celica caelesti conveniunt pecori.
Pascua sunt animae scripturae spirituales,
In quibus est pecori potus et herba sacro.
Sed cave, ne lacerent, qui nos aliquando fatigant
Et sermone vago sollicitant populos
Et de scripturis intendunt recia nobis
Telaque vipereis illita sanguinibus.
Hos autem moneo prae cunctis esse cavendos,
Quos magus ille suis artibus implicuit,
Qui credunt claves et sacrae sedis honorem
In regum manibus et dacione situm,
Ut gregibus sacris pastor quandoque futurus
Ante manus homini conferat, inde Deo,
Ante potestati servilem iuret in usum,
Quam regi summo spondeat obsequium.
Ergo sedent, qui pontifices hoc ordine fiunt?
Et Christo minuunt imperiale decus?
Christus ait nullum dominis servire duobus;
Illi se gemino substituunt domino.
Christus ait pecudes ipsius solius esse;
Illi ius ovium regibus attribuunt.
Christus ait: Per me, qui non intraverit, ille
Fur est et pecorum cogitat exicium;
Illi per regem decertant ingrediendum
Et claves ab eo turpiter accipiunt.
Non est ista levis et contempnenda quaerela
Et contra caelum sediciosa parum.
Set non est, aiunt, mercatum symoniale,
Cum cadis in praecium propter episcopium.
Sed quid habet tanti rerum possessio tota,
Quam concessa homini forma decusque Dei?
Caetera cum brutis comunia participamus,
Haec habet a Domino solus et omnis homo.
Quare plus peccat, qui se pro munere donat,
Quam qui denarium derogat in praecium.
Denique, qui iurat, iam non est liber, et illi
Debet in obsequium, quas dedit ante manus.
Ecce vides, quantus et quam miserabilis error
Divinas homini complicituisse manus.
Quae te culpa quidem, fili karissime, laesit,
Set lotam debes credere tot lacrimis.
Quae lacrimis virtus et quanta potencia, nosti,
Et ter collapsus edocet ipse Petrus,
Qui, nisi per fletum meruisset pontificatum,
Ad fratres alios non rediturus erat.
At quanto melius et religiosius actum,
Cum te non potuit illa ligare manus,
Cum se contemptum doluit cum Symone Nero,
Remque novam stupuit curia cuncta diu.
Sed casus varios belli solet usus habere,
Et, qui nunc superat, mos tibi terga dabit.
Nunc igitur multo robustior esse labora
Et tales multo ludificare magis,
Ut per te videant, qui nondum penituere,
Quid sibi, ne pereant, conveniat facere.
Insta prudenter et te circumspice, fili,
Actus et mores clarificare tuos.
Ieiuna, vigila, lege, disce, corripe, palpa,
Et mala quanta vides, corrige quando potes».
Haec ait, ille nichil contra, sed gaudet et illi
Supplicat et sese spondet in obsequium.
At vero gemitus mesto sub corde volutat,
Atque suum Christo iudice dampnat opus.
Dum tamen omnino possit complere, quod optat,
Pervigiles curas pro grege cautus agit.
Gregorium sequitur et ei devotus adhaeret,
Quem videt in tanta sedulitate situm,
Ut iam per modicum distare putetur ab illo,

A quo principium nominis huius habet.
Sic vigilat, sic se macerat, sic plangit et orat
Et semper sese promptior efficitur.
Ecclesiis priscum certat renovare decorem
Et canones sacros discutit et renovat.
Ac primum Romam longeva febre dolentem
Et bellis scissam colligit et recreat.
Civiles motus et causas sedicionum.
Sollicite quaerit et sine lite domat.
Et facto populi conventu sepe per Urbem
Informat patriis legibus atque suis.
Inque brevi populum tanto devincit amore,
Et tanta legum comoditate ligat,
Ut nemo civem, nemo spoliare viantem
Audeat aut facti supplicium subeat.
Inde per externas legatos dirigit urbes
Et mandata facit regibus et populis.
Corripit, emendat, meritos pro crimine dampnat
Et non personam respicit aut faciem.
Format decretum terras generale per omnes,
Ut nemo uxorem presbiter accipiat.
Si quis habet, sacris altaribus amoveatur;
Si contra fuerit, prorsus abesto foris
Inque sacris gradibus nulla ratione ministret,
Qui prius ex modico tempore continuit:
Qui vero cecidit sub sacri tempore cultus,
Lugeat et sacris cedat ab ordinibus.
Addit et, ut nullus regum, non ulla potestas
Vendere presumat spirituale bonum.
Nemo per laicum sacros sibi tollat honores,
Sed neque per regem quemlibet aut dominum.
Sin alias, consors habeatur Symonis ille,
Et qui investierit Nero profanus erit.
Haec iubet et missos ad eas res ordinat aptos,
Et qui non metuant pro pietate mori.
Iam nova iusticiae lux emicat et pietatis,
Iam scola tyrones in nova bella facit.
Haec videt Anselmus et, quem non senserat ante,
Concipit ardorem sanctificare fidem.
Haec ubi per terras longe perlata fuerunt,
Turbantur reges, desipiunt populi.
Turba sacerdotum miscet fervoribus ygnem
Et regum furias concitat in facinus.
Dumque cupit scelorum sordes celare suorum,
Fert contra papam regibus auxilium.
Nec sinit, ut reges subdant sua colla magistris,
Dum peccare libet et nichil inde pati.
O semper caecam, quo plus videt, ambitionem!
Dumque tegit foveam, quam male vitat eam!
Iudicium metuit, quoniam carnaliter egit,
Et quod iudicium triste, sed ad modicum;
At vero caeli censuram perpetualem
Non metuit, Christo discuciente reos.
Et quid? nunc etiam cecos non iudicat ille
Et non tradit eos cladibus et gladiis
Et dat in obprobrium et ventum dispergit in omnem
Et cum rege suo vel duce flere facit?
Ergo fremunt gentes et consiliantur in unum
Perdere catholicos aut removeere patres.
Francigenae cum Teutonicis reges populique
In facinus iurant sacrilegumque nefas.
Lingua sacerdotum, gladio truculentior omni,
Regibus et populis arma nefanda parat.
Mitius ille tamen populus cum rege superbit,
Quem sua libertas nominat atque regit;
Et minus in populo desciscit clericus illo
Et minus in canones et sacra iura facit
Et per multimodas rationes conciliorum
Ad fidei formam iusticiaeque redit.
Si qui non redeunt, non se per inania scindunt
Nec se iustificant, ut mala tanta tegant.
Teutonicam rabiem si pacificare laboras
Et revocare studes ad pietatis opus,

Hic labor est pugnare feris, mollire leones
Et quasi Lerneos evacuare lacus.
Interea sacri custos Anselmus ovilis
Non cessat rebus invigilare piis.
Et nunc hos pretergradiens, nunc otior illos,
Dum superest aliquid, nil satis esse putat.
Qualis ab exilio patriam per longa revisens
Equora, iam prolem, iam meditatur opes,
Sed licet aut zephiri molli fervore sequantur
Aut spumet gravibus acta carina nothis.
Nil satis est desiderio, dum litus amicum
Et domus obtatae plena quietis abest.
Quae retro sunt non aspiciens, ardencius ille
Instat agenda sibi, quae superesse videt;
Quoque magis pensat honus et quem portat honorem,
Hoc minus esse videt quelibet acta prius.
In tanta cura sub tanto iudice ponit
Inde suas vires, hinc mala tanta gregis,
Hinc etiam sevos morsus unguesque leonum,
Qui circumveninut et pecus omne vorant.
His ergo in dubiis, quid agat pia sollicitudo?
Quid nisi lamentis incubet et praecibus?
Ut qui pastorem se nominat ex bonitate
Et cognoscit oves, ipse potenter alat.
Hoc facit et Domino praecibus comendat ovile,
Quod comendatum sumpserat a Domino;
Perque graves estus et multa frigora noctis
Ocursat rabidis tygribus atque lupis.
Haec dum pervigili rimatur sobrietate,
Invenit obtectas dupplicitate feras.
Invenit errantes speciem pietatis habentes,
At vero solida de pietate nichil,
In vestimentis agnilibus advenientes,
At subtus cupidos dilacerare lupos;
Hos dum voce fugat et paulo durius arcet,
Non sine scissura vulneribusque redit.
Sed non terretur, quia scit non militis esse
Ante coronari, quam fera bella pati.
Dum tamen ad mentem redit anulus, omnia cedunt,
Omnia vilescent et leviora patent,
Nec tanti putat graves perferre tumultus
Atque impugnari talibus insidiis.
Quamquam per regem suscepit pontificatum
Et non per portam venit in aecclesiam,
Hinc neque pastorem se iudicat: ergo frequentes
Fundentem lacrimas non iuvat ipse cibus.
Hunc nec papa potest verbis lennire dolorem
Nec quisquam penitus religiosus homo.
Ad quoscumque venit, quantis sua facta fatetur,
Hoc vulnus reliquis omnibus ante facit.
Sed quis eum dicat delicti vulnus habere?
Quis laesam dicat sentibus hanc animam?
Non ita primevam duxit per lubrica vitam,
Non ita se docuit molliter, ut potuit.
Sed si dixerimus, quod ab omni sorde vacamus,
Nos ipsos falso nomine decipimus.
Hinc adeo plorat, qui mentis vulnera curat,
Et lapsum linguae deputat in scelere.
Deputat errorem, quod non facit ad rationem,
Et quodcumque facit plusve minusve luit.
Ipsos defectus humanae debilitatis
Ut quaedam lesae vulnera mentis habet.
Iudicium vulgi de se non curat habere,
Intus miratur se suumque decus:
Ad formam remeat, forma se cernit in illa,
Ad quam se factum caelitus esse videt.
In tantum gaudet, quantum non discrepat illi,
Quod minus aut contra, purificat lacrimis.
Et quid ad haec satis est? quid ad istam simplicitatem
Hoc in mortali carcere sufficiat?
Quid sibi vult Paulus raptus super ardua caeli,
Cum se infelicem corpore mortis ait?
Cumque creaturam vanis probat esse subactam,

Hoc est a veteri condicione novos,
Flere tamen iuges lapsus semperque timere
Hos quoque, quos primos spiritus ipse facit?
Et cum deplangit necdum se iustificatum,
Quamvis nequaquam conscius ipse sibi?
Hic dolor Anselmum cruciat; solacia nulla,
Set cinere et sacco languida membra domat.
Ipsa etiam sacrae sacra vernula religionis,
Perfidiae terror, subsidium fidei,
Sedula pontificum nutrix Matilda piorum,
Sepe illum lacrimis et ratione monet,
Ne se destituat, ne se sine patre relinquat
Implicitam tantis cladibus atque minis,
Neve locum faciat doctoribus impietatis,
Quod, si deficiat, machina tota ruat.
«Ecce vides», inquit, «quia concutit omnia Symon
Et iam pontificum forcior hasta tremit.
At tu, quem potui fortem sperare columnam,
In qua subsideam, si qua ruina labam,
Tu fugis et latebras in tali tempore quaeris?
Et quis servabit, te fugiente, locum?
Si metuis, recte; sed habet dilectio vires,
Ut, si perstiteris, ex pietate tegat.
Peccasti; sed habes medicinam spemque fidemque,
Sicut saepe doces, cum pia corda mones.
Petrus peccavit Dominumque Deumque negavit,
Set lacrimis lotus mansit apostolicus.
Ipse miser Symon, si vere penituisset,
Quod precio peccavit, gracia sola daret.
Te quoque, quandoquidem sentis cum Symone nostro,
Symonis alterius actio nulla nocet.
Omnia munda facit prorsus confessio munda,
Et te nequaquam purificare potest?
Si nos decipitis, cur haec sic esse docetis?
Si non decipitis, cur aliter facitis?
Sed me contempnis, sed non sum te patre digna;
Lucensis populus, obsecro, quid meruit?
Si meruit, quia lubricus est et sediciosus
Et cum rege suo desipit atque facit,
Non desunt plures, quibus error displicet iste
Et quibus est odio nominis huius odor.
Hos quibus esponis, sub quo tutore relinquis?
Omnia pervadent diripientque lupi.
Hanc quoque iacturam si despicias, obsecro, saltem
Respice pastorem pontificemque tuum,
Qui commendavit tibi curam pontificalem
Et regis factum fecit abesse procul.
Ergo vel illius, si nostri non misereris,
His in temporibus auxiliare malis;
Et Ihesum metue, qui nos in sanguine sacro
Lavavit et exspectat caelica regna dare».
Ille tamen perstat; sed agit pietate dolosa,
Ne cuiquam pateat, cum fugitivus eat.
Ergo parat sumptus, et quae labor et via poscit,
Et socios habiles, et peregrinus abit.
Alpibus emensis preceps torrente profundo
Offertur Rodanus, post vada cuius eum
Respirare iubet patris gratissima sedes
Egidii, multis nota et amata domus,
Et miranda satis virtutum nobilitate
Atque novis rebus, quas facit Egidius
Per Dominum, quin ymo Deus sua munera praebens
Per famulum, quorum signa patere facit,
Ut cum pendentes laquearibus hospes ab altis
Cereas species viderit, ipse quoque
Gaudeat et similem, si forte rogaverit et non
Diffisus fuerit, promereatur opem.
Quae dum perlustrat, mentem subit, ut pater ille
Patris opes, patriam cunctaque deseruit
Et post circuitus longos terraeque marisque
Duxit in angusto tempora longa specu,
Et: «Quid», ait, «facimus? aut quo discurremus ultra,
Ut quid decipimur, o miseranda caro?

Fugisti patriam, cognatos deseruisti,
Sed dum te sequeris et tua vota tenes
Et famulos ducis et cenas deliciose
Atque licenter agis, non satis esse puto.
Ecce locus, fratres, et quae sunt religionis,
Dum circumferimur, et locus ipse fugit.
Egidius satis est exemplo regia proles,
Quem Gallis patrem Grecia maesta dedit.
Accedit, quia de Clunii novitate redundat
Iugis et ad fundum vitreus iste liquor.
Hic tyrocinii nostri primordia sudent,
Iste locus ceram formet in effigiem.
Hic deponatur vetus haec et terrea vestis,
Et nova texatur, quam nova lana facit.
De veteri lana conteximus omnia vana,
Iste locus lanam fertque facitque novam.
Quid novus ad veterem? iam denique peniteamus
Et discamus in ac bellica signa domo».
Nox erat, et sociis somnoque viaque gravatis
Se monasterio contulit atque Deo.
Expergiscentes et eum non invenientes
Omnia percurrunt et veneranda loca.
Quo vix invento, clamoribus omnia replent
Et lacrimis, quales tanta quaerela dabat.
Sed qui iam mundum dampnarat et eius amorem,
Non sentit lacrimas et fugit ad latebras.
Scilicet illius non inmemor, ad Benedicti
Formam nutrices deserit et socios.
Ergo illi redeunt miracula tanta stupentes,
Mirantes hominem non moriendo mori.
Ille autem vivit et se tum vivere primum
Cogitat et gaudet vincula rupta sibi,
Ut quem tempestas longa formidine terret
Et circumducit exagitatque diu
Et nunc sublimem velut inter sydera tollit,
Nunc inter fluctus retrahit in baratrum,
Nunc rapit in scopulos, at nunc illidit arenis,
Si tamen amissis rebus abire potest,
Felicem sese tum primum sentit et illas
Sarcinulas vel opes laetus abire sinit:
Sic mundi curas et pondus diviciarum
Anselmus quoque gaudet abisse modo.
Haec est excelsi manus et mutacio dextrae,
Qua datur, ut iustus iustificetur adhuc
Et, qui sordebat, ut nix in frigore fiat
Aut sicut lanae candida forma novae.
Sic, ubi mutatus habitu veteresque professus
Exuvias iterum ponere, cura fuit
Non altum sapere, sed nec sublimia fari
Et parere patri dulciter et socio.
Et quasi tunc primum fidei cepisset odorem
Sensissetque bonae gaudia longa spei,
Sic ardet fontemque novae dulcedinis istum,
Quo magis accedit, longius esse putat.
Ah! quociens luget, quociens mala gaudia plangit
Et plorat laqueos, terra caduca, tuos,
Cum videt e summo quasi culmine religionis,
Et quod formidat et quod habere cupit.
Aspicit hinc vallem piceo fetore calentem,
Hinc colles plenos floribus atque rosis.
Quis referat ores distinctos et redolentes,
Quos non ad tempus haec paradisos alit?
Hinc procul et fetor et quae loca fetida gignunt,
Quae miseras mentes turpiter afficiunt.
Haec admirari, perquirere vel memorari
Angelici plane luminis instar habet.
Vallis in abiecto vivit terraeque profundo
Deliciosa domus et speciosa lues.
Mons est a viciis et ab ac putredine magnus
In sublime poli sydereumque decus.
Ad montes oculos collesque propheta levabat,
Unde rogaret opem subsidiumque sibi.
Set mons est unus et montibus alcior istis,

Ad quem debet homo corda manusque dare.
Christus habet flores et verni ruris hodores,
De quo florescunt, qui sua iussa tenent.
Hos terrenus homo nescit, quia corde gravatur
Et sensu carnis debilitatur adhuc.
Carnis enim dilecta Deo prudeneia non est
Nec iussis eius illa subesse potest.
Et sicut tenebris lux est contraria semper
Et tenebrae luci iugiter officiunt,
Sic animalis homo divinum nescit hodorem,
Et quae discernit spiritualis homo.
Sit licet eloquio fervens et noverit alta
Atque profunda Dei, dum caro regnat ei,
In tenebris palpat et adhuc caecutit et errat,
Tamque minus nescit, quam minus illut amat.
Hanc ad notitiam non multa legendo venit;
Solutus amor sensit atque docere potest.
Hinc etiam Christus famulis sacra dona daturus
Promissumque patris exhibiturus eis
Dixit: «Cum veniet, quem mittam, spiritus ille
Et vos lustrabit, omnia scire dabit».
Omnia discuntur per amorem, quicquid amamus,
Inspirante Deo novimus et sapimus.
Hunc fontem quicumque bibit, non sydera curat
Et rerum causas discere vel numeros,
Atque caballini non quaerit pocula fontis,
Omnia cum solo novit habetque Deo.
Dumque magis purgat mentem caligine carnis
Et desideriiis eius et inlecebris,
Hoc magis et lucem dulcedine conflatur et ignem
Transcenditque polos angelicasque domos.
Set quibus haec loquimur, et quid per tanta moramur?
Anselmus discat intus et intus agat.
Ergo latere volens et sese dissimulare,
Non valet abscondi, quando lucerna potest,
Admiratur eum fratrum conventus et illi
Obsequium prompta sedulitate facit;
Inque brevi cunctos tanto perfundit hodore,
Ut lapsum coelo manna tenere putent.
Omnis in Anselmo sibi sentit ab etere missum,
Quo soleant pasci corda quieta, cibum.
Pascuntur verbis, pascuntur religione,
Pascuntur lacrimis illius atque fame.
Abbas vero virum circumspicit et notat intus
Virtutum radios, quos movet ipse Deus.
At foris hortatur, rogat, instruit et memoratur
Multiplices lapsus, insidias Satanae.
Exultat, quia rupta videt tot ferrea vincla
Ereptamque feris manibus hanc animam.
At quia magnus homo, magna de gente creatus,
Et caput egregiae plebis et urbis erat,
Plus metuit, ne more suo circumfluus anguis
Suggerat et vetiti tangat amore cibi.
Hinc crebro affatur atque exemplaria patrum,
Qui mundi latas deseruere vias,
Mandat scrutari semper meliora videre
Atque salutiferae commodiora viae.
Laus tibi, Christe, tuos qui sic deducis alumnos
Et pro terrenis utiliora paras.
Te sitit Anselmus, tibi supplicat ante virentem
Nec veteri victum debilitate senem.
Quis ferat Anselmi fletus, et qualiter abba
Solatur lacrimas flebilis ipse pias?
Anselmus plorat, quia tempora perdidit et se
Usque modo vanas scit tenuisse vias.
At senior contra veteris dispendia vitae
Deputat in melius religione nova.
«Quae retro sunt», inquit, «iam preterisse sinamus;
Si bona sunt, videat, qui videt atque probat.
Sin aliter, multo magis est quandoque videndum,
Ne bona, quae restant, tempora depereant.
Te tamen et morum gravitas et maximus ordo,
Quem geris, hostendunt, antea qui fueris.

Nos tibi de vita meliori sive superna
Multa loqui remur pene supervacuum.
Iste locus liber est scriptus non pollice docto,
Non atramenti murice sive croco.
In tabula cordis digito Deus omnia scribit,
Et multo melius, quam Moysi loquitur.
Hinc et tu poteris per te cognoscere vitae
Formandae melius quaelibet apta tuae.
Una tamen res est, quam nos persepe docemus,
Ut, quicumque sapit, non sibimet sapiat.
Grammaticus, rethor, dialecticus omnia turbant
Et loca corrumpunt sacra tumore suo.
Quales helegit doctor bonus alta docere
Et carnis sensum subdere spiritui,
Ut per stultitiam superaret philosophiam,
Non argumentis, non ratiociniis,
Tales Egidius desiderat et Benedictus,
Qui nos informat atque reedificat;
Qui Romam missus, ut eorum disceret artes,
Advertit laqueos demonis atque dolos
Elegitque Deo non multa legendo placere,
Quam tali studio tollere se Domino.
Sic fugiit, sic delituit solusque sub antro
Addidicit praecibus, quod neque Roma capit.
Quis Romanorum radio conspexit in uno
Mundum, quae capere philosophia potest?
Adde, quod Rigonem regalia signa ferentem
Arguit et Totilam novit et admonuit.
Sed iam sufficiat, quia, qui se scire laborat,
Non eget eloquio Socratis et studio,
Non eget astrorum cursus et tempora scire,
Et quae nota Maro posse beare putat.
Et nos ergo scholas non exspectamus inanes,
Et si quae sapimus, talia reicimus.
Scire Deum satis est, quo nulla scientia maior:
Et quis scire Deum sive videre potest?
Ars est una tamen, qua discitur atque videtur,
Sed non hanc docuit Tullius aut didicit.
Qui vacat et mentem rerum caligine purgat,
Comparat intuitum mente videre Deum,
Non sicut corpus magnum parvamque videtur,
Aut sicut moles terrea concipitur,
Aut sicut pietas aut mens discernitur ipsa,
Sed miro quodam sydereoque modo.
Qui modus haec primum vult fundamenta locare,
Ut mens a levibus cesset imaginibus
Et mundi curas, ubi senserit apropiare,
Fortiter excludat et foris esse sinat.
Et cum non poterit, Ihesum vocet atque praecetur,
Ut gressum figat et fuget has tenebras.
Ihesus habet lucem, sine quo mendicat et errat,
Qui se cumque putat scire vel esse aliquit.
Hanc ad doctrinam carnem macerare valebit
Et vigili cura sollicitam facere.
Set modus est; et in hoc multos peccasse videmus,
Qui non castigant corpora, sed perimunt;
Dumque putant carnem servili more domare,
Lassescunt, languent et medicantis egent.
Ac tum solliciti fiunt et murmuriosi
Et vexant alios debilitate sua.
Ergo sit hebrietas procul atque crapula nobis,
Et satis est nullo corda gravare cibo.
Prodest et linguam compescere sive ligare,
Ut vix quaesitum possit habere sonum.
Multa loqui mentis conturbat simplicitatem,
Et passim rapimur multiplicante sono.
Hic quoque corporeus, dum currit ad omnia, visus
A contemplando fertque traitque Deo;
Non tamen illius meruit demencia laudem,
Qui sibi iam cecus lumen utrumque tulit.
Sunt et quae poteris discernere noxia quaedam,
Et quae non poteris innumerabilia.
Tu tamen esto vigil et pervigil illa notare

Atque notata semel frangere vel fugere.
Unum, quod superest, in verbi calce monemus,
Ut, quae iussus eris, continuo facias.
Iniussus nichil arripias; contende placere
Omnibus et fratres hos quasi frater habe».
Sic senior; contra paucis ita reddidit ille,
Carne quidem invenis, sed gravitate senex:
«Non est discipuli sese conferre magistro;
Sufficit ad meritum, quo vocat ille, sequi;
Non ego contendo sapiens mihi velle videri,
Qui non haec facerem», si mihimet saperem.
Sed quia non sapio, subiectus ad omnia fio,
Gratulor auctori, qui mihi tanta facit.
Deserui vanos homines et sediciosos,
Deserui mortem, deserui baratrum;
Inveni patrem cum fratribus et paradisum,
Inveni vitam cumque quiete Deum.
Desipiam, si non faciam vigilanter et omni
Cura, ne perdam, quae bona tanta datis.
Adiuvet Omnipotens, sed et intercessio vestra,
Ut non deficiam. Sic ait et latebram
Laetior ingreditur, ubi caelicus ordo moratur,
Et se militiam format ad angelicam.

1,2 vv. 1261-1442 Erepto sociis Anselmo rumor in omnem
Spargitur Italiam, non sine tristitia.
Lucensis vero clerus populusque patresque
Lugent exicium corde dolente suum:
«O, quid fecisti, pastor bone, deseruisti
Plebem commissam caelitus et patriam!
Quae ratio, quae causa potest purgare reatum
In mortem tantas precipitasse animas?
Ut sedeas solusque vaces, pecus omne vorandum
Liquisti saevis saevior ipse feris.
Ergo boni pastoris erunt haec signa, luporum
Morsus et iuges insidias fugere?
Quid Petrus? Non opposuit capud ille periclo?
Et Paulus simili non cecidit gladio?
Denique Martinus, Turonorum pastor et huius
Custos aecclesiae, monachus ante fuit;
Sed cum tederet et multis opprimeretur,
Ad monasterium non retro terga dedit.
Et nunc, quid facimus? Sine praesule vivere mors est;
Te vivo nobis nemo praeesse potest.
Iuncta viro mulier divina lege tenetur
Et vivente viro non erit alterius».
Sic flentes papae rem gestam scribere curant
Et reddi patrem multa dolendo rogant:
«Si pater es nec filiolos abdicere quaeris,
Nunc erga miseros viscera patris habe.
Orbati sine morte sumus, vivoque parente
Nec pater est nobis nec sine patre sumus.
Luca quidem levis est populus multumque fatigat
Atque gravat mores improbitate bonos.
Set laceras pecudes non debet spernere pastor,
Quas comisit ei provida cura Dei.
Si capud aut stomachum iam nulla molestia tangit,
Non opus est medicis aut medicina mali.
Quo magis erramus, magis et rectolis egemus,
Et qui corripiat durius et feriat.
Nunc igitur patrem, quem desuper ipse dedisti,
Qui nos lactabat dulcibus alloquiis,
Redde peroratus per Christum, per pietatem,
Sicut oves curas, et sine fraude vivas».
Papa videns viduam non sicut funere Lucam,
Factum miratur et dolet; at populi
Detergit lacrimas, promittit reddicionem
Et grates studio laetificatus agit.
Sicut pastoris vigilancia curat ovile,
Sic et pastorem quaerit ovile suum.
Pastor oves pascit, pastorem novit ovile,
Absentem quaerit et vocat et repetit:
«Hoc bene fecistis, sed iam desistite, fratres,

Et gaudete magis glorificare Deum.
Sensistis tandem vestri pastoris amorem
Et desiderium, quo calet ante Deum.
Non est Anselmus, quales mala curia mittit,
Et si misit eum, penitet atque luit.
Nunc quasi de caelo venientem suscipiemus
Et vobis alium restituemus eum».
Sic ait et format voces et praecipit illi,
Ut iam iam redeat aut anathema ferat.
«Peccasti: quis te docuit, quae littera monstrat,
Ut semel acceptam destituas cathedram?
Quando potest vivus nuptam viduare maritus?
Sed neque converti, si negat illa, potest.
Hoc sacramentum Paulus declarat aperte,
Et Christus speciem dicit et ecclesiae.
Quando dimittit iunctam sibi sanguine Christus?
Quando facit viduam, quam fovet, aecclesiam?
Sic ergo Christy quicumque vicarius extat,
Non debet nupta sponte carere sua.
Una tamen causa est, qua posset dissociari ,
Si corrupta fides, si male scisma sapit,
Sicut dissolvi carnalia vincula possunt,
Ut semel alterutrum foedat adulterium.
An gratus quippe torus est, ut decidat alter,
Et breve palliolum non bene utrumque tegit.
Sed domino Ihesu Christo miseranter agente
Catholicam servat nunc quoque Luca fidem.
Quod metuis, scimus, sed iam satis esse putamus
Planctus et lacrimas, frater amande, tuas.
Ergo negas Petrum dissolvere posse reatum?
Ergo negas illi tradita claustra poli?
Si sic sentimus, frater, perversa docemus,
Nec tu, si sentis talia, salvus eris.
Ieiunes licet et corpus vigilando fatiges
Et fixis genibus lumen ad astra leves,
Non potes ad veniam nisi sic credendo venire,
Sicut nos docuit, qui docet ipse Petrus.
Ergo redi veteremque tuum depone tumorem,
Quem nimium blanda simplicitate tegis.
Hiccine non tumor est et ceca superbia nolle
Credere vel patris consilium fugere?
Scilicet in latebris Deus est absconditus atque
Destituit sedes deseruitque suas.
Nunc illi loqueris, illi commissa fateris
Iamque lavas nitido corda manusque nitro.
Nos peccatores, qui vitae verba docemus,
Qui solem patimur pro grege, quem regimus.
Non sentis adeo, vel cum dolor alcius urget,
Lamentum populi tristitiamque tui?
Quanta te viduae, quibus est sollacio nulla,
Quanti pupilli nocte dieque gemunt!
Non redit ad mentem Matildis, te moritura
Sublato studiis consiliisque suis?
Me taceo, me pretereo, quem si voluisses
Vivere, sub tanto pondere non fugeres.
Denique non retines, quia, cum residente Maria
Sollicitaretur Marta labore, stetit
Et doluit solam verbum gustare Mariam,
Set neque consedit nec tamen illa stetit?
Debueras ergo nobiscum sollicitari
Et non ipse tibi quaerere, quae tua sunt.
Assideant Domino, quibus est permissa potestas;
Tu, cui susceptum deseris officium?
Porro turbamur, set et hoc patet esse necesse,
Et Domino Marthae sollicitudo placet.
Ergo redi curamque datam ne desere, si me
Curas et Petrum quaeris habere ducem».
Abbatu vero scribit, rogat atque decenter
Arguit et tandem non retinere iubet:
«Scimus, quicquid agis, quantum potes ipse videre,
Ad laudem Christy convenienter agis.
Et sicut Paulus omnem desiderat esse
Consimilem factis consiliisque suis,

Tu quoque sic optas; sed non est, optime fili,
Una salutiferae secta putanda viae.
Conveniunt Christo virgo, thorus et viduata,
Conveniunt fortes, conveniunt fragiles.
Convenit armorum ratio pro pace tenenda,
Convenit et domitor ruris in arte sua
Convenit orator supremus et ultimus ordo,
Per quem subsistunt atque valent alii.
Nec minus apta Deo concedimus ocia vestra
Et Rachel lumen novimus et speciem.
Set neque tu lippam debes contempnere Lyam,
Quam patriarcha sibi pro grege consociat;
Nonne magis lippus iusta ratione videtur,
Qui propter speciem ducere vult sterilem?
Adde quod et maior natu describitur ista
Atque maritali dignior ante thoro.
Sic legimus, sed vester amor, nisi decipiatur,
Semper in amplexu Rachel habere cupit.
Inde adeo quasi preter eam via nulla salutis
Iam plus, quam satis est, dicitis et facitis.
Quae ratio Lucam fecit viduare marito?
Quando potest solvi copula coniugii?
Nunquid Gregorius non dampnat religionem,
Quam non consensus roborat atque facit?
Nonne iubet reddi iam tonso crine maritum,
Qui contra placitum coniugis induerat?
Nonne maritus erat, quem tu tibi subripuisti,
Quem tua vel Lucae vel mihi culpa tulit?
Obsecro, nonne tibi lamenta videre videris,
Quae facit ante Deum plebs viduata suum?
Fac igitur te ipsum quasi iudicis ante tribunal
Et pro te iussum dicere, quid facies?
Quid respondebis? Clamat viduata marito,
Clamat ovis metuens insidiante lupo.
Quid, cum sit Dominus, qui iudicat, et pecus eius,
Quod perit, et proles illius ipsa dolens?
Haec tu debueras animo tractare nec unquam
Iniussu nostro; pontificem sed age,
Redde virum viduae, proli quoque redde parentem,
Pastorem peccori, pontificem aecclesiae.
Sin alias, et ei non proderis et tibi durum
Iudicium facies praesule Gregorio».
Abba videns papam contra sua cepta iubere
Anselmum tristem tristior ire sinit.
Quis referat fletus, clamores atque quaerelas,
Quas fecit in celum religionis amor?
«Me miserum, quonam redeo! Quae stagna baratri,
Et quas intueor Eumenidum facies!
Quos mihi terrores et quae tormenta minatur,
Qui cubat in Stigio Cerberus ille lacu!
O durum patrem! Quis facit talia patrum,
Quis nisi crudelis audeat ista pater!
Sed quid agam, quid te cruciem venerabilis ordo,
Quem video lacrimas non bene ferre meas?
Ite Deo, laudate Deum, gustate saporem,
Quem de mellifluo flumine concipitis.
Caelestis patriae felicia mella sitite,
Et vos a nostris eripitote malis.
Me tamen in manibus vestris clementer habete
Et memores fratris multiplicare praeces».

Sic redit. Ut primum Lucanam venit in urbem,
Occurrunt laetis vocibus et modulis.
Suscipitur cum laetitia plausuque doloris,
Sicut ab exilio redditus aut tumulo.
Ille brevi solatus eos et gratificatus
Festinat summum visere pontificem.
Hic sese in medio cleri populique senatu
Arguit et baculum ponit et officium.
Sed visis adeo sacris rationibus atque
Praecepto Domini cum praece Gregorii
Sumit item baculum plorans et pontificatum
Et Lucam remeat, quam regit et recreat.
Tum vero tanquam caeli de flumine potus
Omnia longe aliter et facit et loquitur.
Praedicat instanter nec iam velut ipse, sed alter
Martinus gemino fungitur officio;
Et sic pontificis opus exhibet, ut tamen esse
Hoc magis incipiat monachus et studeat.
Inter utrumque tamen sic se regit et moderatur,
Ut non offendat quemlibet his vicibus.
In populi cura velut in statione fidelis
Contra latrantes pervigilanter agit;
Et longe lateque suos percurrere fines
Non cessat, ne quid de grege dispereat.
Per se perque suos consortes atque ministros
Multiplicat Domini bina talenta sui,
Quos modo privatim, modo caetu conciliato
Informat sese pascere, deinde gregem.
«Clerus», ait, «fratres, si Grecum discuciamus
Eloquium, sors est; ergo videre decet
Huius vim vocis subtiliter et rationem.
Quando dividimus sorte, quod accipimus,
Et conservandum semel est et multiplicandum,
Nec licet eligere vel data reicere.
Ergo sortiti Dominum Dominumque secuti
Oderimus censum, qui fugit, et vicium.
Porcio nostra Deus; cur ergo sollicitamur?
Quid satis est, cui non sufficit ipse Deus?
De vestimento, de potu deque ciborum
Cura gentilis sollicitetur homo.
Qui Christum sequitur, non curis afficiatur,
Non metuat frigus despiciatque famem.
Sed nos precipue, quos sacra altaria pascunt,
Non decet augendae curam adibere rei.
Sic legitis, sic et canones sancire videntur,
Sic evangelicus sermo et apostolicus,
Ut, quicumque Deo pure servire laborat,
De nostro studio discat et eloquio
Spernere labentis curas et gaudia quaestus
Et desiderio iam super astra gradi.
Quid prodest homini numerosa pecunia? Quare
Claudimus ad vitam viscera perpetuam?
Quis credet nobis, cum viderit haec facientes,
Et non nos potius hoderit et fugiet?
Inde rogo, iam sufficiat tam turpis abusus,
Et memores vitae simus apostolicae.
Sufficiat nobis potus, cibus et tegumentum;
Absit avariciae quaestus et atra fames.
Vivamus pariter, vivamus religiose,
Non nos confundat posteritatis amor;
Non generis nos decipiat, non cura nepotum:
Quisquis eget, nobis sit pater atque nepos.
Illos curemus alere et vestire parentes,
Propter quos matrem Christus habere negat.
Hoc studium sequitur tanquam propagine ducta
Virtutum numerus et speciosa seges,
Sicut habere solet pestis contraria fructum
Ex omni labe criminis innumerum.
Haec passim dum sepe docet, conducit in unum
Plures atque simul sic habitare facit,
Ut, quod ab altari venit officioque sacrato,
In rem comunem confluat atque domum.
Multi turbantur, quibus est aliena voluntas,

Et necdum veteri purificata malo,
Quorum quamplures mulieribus associati
Insudant viciis et scelerum studiis.
Et quia iam turbo movet omnia sediciosus,
Non metuunt sancti spernere iussa viri.
Ille tamen pugnat et eo maiora minatur,
Quo magis et Satanam cernit obesse sibi.
Alloquitur fratres de culmine pontificali,
Ut vivant, sicut regula sacra iubet,
Et modo blanditur, modo se quoque pollicitatur
Consortem studio participare pio.
Nunc, nisi convenient simul et simul omnia fiant,
Paenas a summo patre minatur eis.
Audierat papam sic praecepisse Leonem
Et plures doctos egregiosque viros
Et per scripturam legem firmasse perhennem,
Ut vel sic faciant vel sacra non adeant.
Audierat, sed non satis est audisse, superbus
Et reprobis resilit et manifesta negat.
Vir quoque discretus et quod ratione videtur
Subnixum trepidat, dum sine teste probat.
Ut vero legit preceptum et condicionem
Et iam iam chaos triste patere videt,
Si taceat, si disimulet, si denique parcat,
Post dulces monitus mellifluasque praeces,
Cum iam nulla subest curacio blanda dolorum,
Ne pereant, medicum vulnus ab ygne petit
Et maerens fratres synodum vocat ad generalem
Et sic concilio se levat in medio.
Obsistunt plures numero, sed garrulitatem
Spiritus obsistit, qui docet et loquitur:
«Si moveam litem pro rebus inanibus», inquit,
«Si pro divitiis, insipienter agam.
Convenio fratres de vita, de pietate
Et iam praemonui convenienter eos.
Dixi privatim, dixi comuniter illis,
Ut iam iam vivant insimul et iaceant.
Clericus a clero si dici iure videtur,
Hic bene sortitur, qui Dominum sequitur.
Hoc genus acephalum, sicut sapienter habemus,
In nullo prorsus ordine stare potest.
Si laicos dicas, cleri sacra signa resistunt;
Si clerum, luxus et vaga vita negat;
Si geminas, lanum facies monstrumque biforme,
Quas formas ideo fabula prisca tulit.
Aut igitur vivant ad nominis huius honorem,
Aut nomen ponant et sacra signa sinant.
Sic egi, sic admonui, fecine decenter?
Feci sincere? Si placet, accipite
Et munite meam vestra ratione loquelam
Hoc in conventu; sin secus, arguite.
Non sum tam durus nec tantae simplicitatis,
Ut, si iusseritis ponere, non taceam.
At si Ieronimum mecum sentire videtis
Atque Augustinus praecipit istud idem,
Obsecro consensum vestrum vestrumque favorem,
Ad quod Alexander et Leo nonus agit.
Quod nisi sancxissent tanto terrore minarum,
Ut se corrigerent aut anathema forent,
Quamvis iniuste, quamvis inconvenienter,
Ad tempus poteram dissimulare suum.
Nunc autem videat prudentia vestra manusque
Et mihi consilium prestat et auxilium.
Vivere non possum cum talibus, ire negatis,
Et semel expertum non tulit iste locus;
Ut redii, quia non tenui divorcia lata
Atque per angustum sum meditatus iter,
Horrescunt, mordent, conspirant, insidiantur
Perniciemque mihi voce manuque parant.
Si docui, quod non volui pro comoditate
Istius officii vel prius arripere,
Peccavi, quin et super haec maiora spopondi,
Ut vel promissis muneribus caperem.

Haec quoque, sed vereor presentem magnificare,
Qualem se exhibuit, ipsa referre potest.
Quam circumspectam, quam dulcem quamque benignam
Ipsis et patribus pignoribusque sacris!
Nunc, ubi non potui per me satis ipse monere,
Ad vos deduxi, ne videar premere».
Hic aliquis contra: «Res est ita, iamque negare
Nolumus et probro per loca multa sumus.
Sed quid? Apostolicas leges patrumque piorum
Novimus et norunt, qui tamen haec faciunt.
Novit Alexander, sed discretissimus ille
Sustinuit morem temporis atque modum.
Hic quoque fecisset, sed sicut monachus esse
A puero voluit et fore proposuit,
Nos et consimiles exoptat habere sodales,
Quaque potest, rugam non sinit et maculam.
Laudamus studium, complectimur utilitatem
Et grates agimus et fieri cupimus.
Quis, nisi desipiat, non optet et optimus esse
Atque inpollutam semper habere domum?
Sed modus est cuicumque suus: non omnibus una
Gratia divisim dat sua dona Deus.
Et Paulus similes fieri desiderat omnes,
Non tamen et cogit aut anathema facit;
Sed quasi Iudeus Iudeis esse laborat
Et, sicut memorat, omnibus omnis erat.
Inde maritalem prudenter tractat honorem
Et de virginibus consilium tribuit.
Consilium quare? Quia de virgine virgo
Et sine labe fuit, non tamen hoc statuit.
Quid? Ieiunantem non arguit et vehementer
Increpat, ut fratrem non gravet atque premat,
Si vel manducet vel manducanda refutet,
Et manducanti congrua iussa facit.
Sic Christus, sic discipuli patienter agendo
Orbem terrarum restituere Deo.
At nunc continuo compellimur omnia niti
Et mox ad sumum corda levare gradum.
Nunc ubi quamque viam semel arripit ire magister,
Compellit simili quosque subire gradu,
Et nisi mox fuerit, sicut preceperit, actum,
Subsequitur duri virga magisterii.
Opponunt voces et Greca enigmata nobis
Et vim verborum precipitanter agunt:
Clericus a clero, clerus sors esse notatur,
Sic eat et Grecum nomen habere iuvat.
Iam Grecos mores habeamus et omnia Greca;
Greca fides Grecam debet habere viam.
Si Grece premimur, licet ergo refellere Grece
Et de consimili castra iuvare loco.
Si Grece facimus, videant, qua nos racione
Accusent Grecas discaciendo notas.
Greci non nubunt? Greci non luxuriantur?
Greci non vendunt atque patenter emunt?
Et, quod deterius, quin ymo licencius, illos,
Qui cupiant caste vivere, corripiunt;
Et iuxta Paulum melius sibi nubere censent
Quam crebros estus illicitosque pati.
Quod vero magico cum Symone vulgo notamur,
Nos sacra nequaquam vendimus aut emimus.
Castra, domos, villas, et quae sunt talia, vendi
Quid vetat aut rursus, cum petit usus, emi?
Quid Symon voluit, nisi donum spirituale,
Ut tradendo fidem venderet illud idem?
Hoc quicumque facit, reus est et symonialis
Et nichil ad sortem pertinet ille Petri.
Sed nunquit Petrus censum non accipiebat,
Cum necdum Seret propria cuique domus?
Cur ergo Saphiram percussit, cur Ananiam,
Si prorsus quicquam noluit accipere?
Sic Greci sapiunt, qui nobis obiciuntur,
Sic etiam nostro quilibet ex Lacio.
Set lex est posita, legem mutare nequimus,

Quam Leo Romanus sancxit apostolicus.
Si Leo formavit legem vel quilibet et nos
Constrixit, solitum ne graderemur iter,
Fecit, quod voluit. Sed numquid Tuscia nostra
Non habet istius ordinis officium?
An vero non sunt istis in finibus urbes,
Quae Domino vivant et sua cepta colant?
Sufficiat nobis ratio, quae sufficit illis;
Sufficit una fides, sufficit una salus.
Cur ergo non sufficiat via publica nobis?
Cur nos non teneat regula, quae reliquos?
Numquid pontifices non sunt in sedibus istis,
Qui sane doceant et proibere queant?
Denique, si tamen hoc liceat sine crimine dici:
Qui nos opprimitis, cur ita non facitis?
Hic quoque, qui format leges et iudicat omnem
Errorem, quare non prior ipse facit?
Cur ergo Christi mutantur traditiones?
Quis Leo tam fortis, et tamen ipse Leo
An non dormivit sicut leo? Quaeso videte,
Pontifices, et tu, maxime pontificum,
Ne vobis Christus haec debeat impropere,
Dum vultis supra, quam satis est, sapere.
Porro, quod arguimur feraliter insidiari,
Non opus est nobis insidias facere;
Sed cum vexamur et per loca tanta vocamur,
Non est mirandum, si timeamus eum.
Si timet insidias, et nos manifesta timemus,
Quos velut in laqueo detinet atque lacu,
Et circumducit, fures vocat insidiarum,
Arguit, et quod agit aut timet, impropere.
Mitius ergo gerat sese, patientius instet
Et vel Martinum cogitet et videat,
Qui Bricium sese non convenienter agentem
Sustinuit patiens et sapienter agens,
Dum caput ignitis carbonibus ureret atque
Frigus ab extincto pectore reiceret
Invictus victorque mali bonitate furorem
Frangens pacificis moribus et monitis.
Ipsam porro suam se conferat ad Benedictum
Nec vas confringat, dum terit atque fricat.
Non ad iudicium, non pertrahat ad comitissas,
Aut fors inveniet, quos foris esse iubet».

Hic Matilda potens eterni filia regis,
Iustitiae custos et famulans fidei,
Ut solet, infestos convincit et insidiosos
Et sic clamorem comprimit et loquitur:
«Patres et domini, decernite, quid statuatis;
Horum sevitiam nemo referre potest.
Ecce patrem vexant, quia vitam praedicat illis,
Contra sacrilegos sacra statuta date.
Non agitur de morte mea vel de minuendo
Iure potestatis: corrui ipsa fides!
Horum spurcitiis et fraudibus et feritate
Iustitiae cultus et sacer ordo perit.
Hic Catilina suos acuit mucrone furores,
Etsi clam celat, unde latenter agat.
Si poterit, si non fuerit praeventus, in ygnes
Hanc sedem penitus et sacra cuncta dabit.
Quem tamen aspicietis et vos patienter habetis,
Sed tacet, ut noceat, et latet, ut feriat.
Hunc sequitur venenosa cohors armata venenis
Inmedicabilibus, quam docet atque regit.
Audistis hominem de iusto, de bonitate,
Non iam de suma religione loqui.
Non sum docta satis, non novi iura sacrasve
Leges, sed teneo iustitiam fidei,
Pro qua longa mihi lis est adversus iniquos.
Et quibus est hodium religionis: eos
Et vos debetis compescere, sed timor obstat.
Ingenuos fortes subdere iudicio.
Ille timor meus est, meus est labor et mea cura:
Ad me postremo tota querela redit».
Sic ait et cunctos fecit sermone stupentes
Femina non modicis tanta minata viris.
Papa manu exortum premit et clamore tumultum
Et tandem breviter sic ait et graviter:
«Scripta patrum solvi valde temeraria res est:
Hoc ipsum Lucae diximus et dedimus
Preceptum fieri, quod eorum scripta videntur
Velle, nec ulterius haec agitanda fore.
Iungitur ad nostrum contemptum iniuria fratris
Et contra Dominum verbera pontificis,
Quae, si nondum dicit, manifeste novimus, atque
Insidias, quas non composuisse negant.
Conspiratores damnat Fabianus, ut illos
In servos habeat curia perpetuo.
Quid facimus? Quid consulitis? Parere recusant,
Coniurant in eum, qui fovet et peperit.
Hic pietatis opus omni vacat a pietate:
Et nisi dampnantur, intereunt alii».
Tum circumstantis surgit censura coronae,
Et servos fieri consonat atque petit:
«Curia crudeles habeat vivantque cruori,
Et cruor illorum in capud extet eis.
Qui patres lacerant, Fabyani lege notentur,
Conspiratores curia possideat.
Iudae consimiles habeantur seditiosi,
Gregorio longus et specialis honor».
Hoc ubi ter dictum, servos comitissa patenter
Nominat et iuri mancipat inde suo.
Ergo confusi redeunt nec iam insidiantur,
Sed manifesta bonis omnibus arma parant.
Anselmo, papae maledicunt et comitissae,
Et quaque possunt, agmina conficiunt.
O Sathanas fraudes! O circumventio longa!
O lumen cecum cordis et ingenium!
Quid iuvat in celum quasi turres edificare?
Et Babylon cecidit et decor eius obit.
Sola Dei virtus superest, patientia cuius
Vos male multa docet et patiando nocet.
In cassum furitis, quantum sinit ille, potestis,
Et sub iudicio iam tenet et laqueo.
O si sciretis, quia, quos aliquando nocetis,
In caeli solio clarificatis eos!
Cui Sathanas vivit, cui dimicat atque superbit,

Illi deservit quaelibet impietas.
Si Sathanas scisset, Iudae non consulisset,
Ergo pio vivit impius atque furit.
Sed novit Dominus, qui sunt veraciter eius,
Atque potest hamo Leviatan capere.
Armilla fecit illi sub fauce foramen,
Ut, quociens libeat, quem velit, eripiat.
Eripuit Petrum de fauce voraginis huius,
Et qui percusso delituere pio.
Iudas erubuit et nec sibi latro pepercit;
Sic se persequitur impius omnis homo.
Hoc quoque de numero. Christus sibi consociavit,
Quos Satanas longum tempus in hore tulit.
De quibus hic, quoniam series ita poscit, agendum est,
Atque necesse patent multa tacenda loqui.
Sed rideant cum laetitia vultuque quieto
Et non se laesos ac ratione putent.
Sic euangelium recitat discrimina Petri,
Et Petri laus est hoc quoque, quod cecidit;
Sic et Iohannes dimissa syndone fugit,
Et fugisse suo se tamen hore refert;
Et peccatricis Mariae probra leguntur,
Seque meretricem non dolet ipsa legi;
Sic quoque Matheus, qualis fuit antea, dictat,
Et Paulus scribit ipse pudenda sua.
Sancti Genesii locus est famosus, agendis
Aptus colloquiis hospitioque bonus.
Hic, quia Lucana non multum distat ab urbe,
Conveniunt fratres precipiente patre.
Presidet Albanus pro summo presule Petrus,
Clarus homo vita, moribus atque fide
Contemptorque sui, quem non potuere voraces
Flammae nubiferis exsuperare globis;
Qui potuit pedibus illesus ire per ygnes
Et roris ventum fecit habere rogam.
Quis creda? Fuit iste rogam non segnior illo,
Qui tres innocuos non nocuit pueros.
Hic iterum Symon, Florentia tota cocurrit
Cernere, succensus ibat in astra rogam.
Petrus erat mirans carbonum culmina calcans,
Cum magis arderet Symon in ygne suo.
Nunc quoque cum sciret cum Symone rursus agendum,
Non paucos sociat, cum quibus id faciat.
Multa diu tractans tandem diiudicat illos,
Ut discant melius tradere demonio.
Privantur sacris conventibus, ut nichil illis
Sit commune bonis fratribus atque locis.
Dampnati strident et caecis ygnibus ardent
Et preiudicium, quod meruere, vocant.
Ergo Petrus, quo non his ausibus aptior alter,
Et locuplete satus atque potente domo,
Signifer eligitur istius sedicionis
Ac primum socios convocat in latebris.
Hic illos format et tanquam sanguine potat,
Divitias spondet omnibus et spolia.
«Si dolor est», inquit, «si vel pudor aut timor ullus,
Expergiscimini post mala tanta, viri.
Dum patimur, dum iudiciis confidimus, omnem
Perdidimus nobis spem quoque consilii.
Ergo sati lucente loco claroque parente
Iam sub servili conditione sumus.
Et dubitamus adhuc illos offendere, qui nos
E tam sublimi deposuere gradu?
Quamvis, quae possit digne vindicta referri,
Iam non invenias, si mala cuncta feras.
Eripias vitam, munus est quia durior omni
Mors est insolitum vertice ferre iugum.
Ergo minora; puta, quae feceris, omnia longe
Et tam probroso non satis aequa malo.
Adde, quod ecclesiae clausere limina nobis
Et vitam pariter eripere Deum.
Ecce duo quae dampna queunt bis acquiparari,
Quando libertas et Deus eripitur?

Sed de claudendo celorum limine nobis
Ipse Deus videat, qui regit atque creat.
Et nos scripturam satis assignanter habemus,
Ut, quicumque ligat, cum ratione liget.
Sic etiam regem nostrumque suumque ligarunt,
Et multos simili crimine pontifices.
Set numquid regem potuerunt illaqueare?
Ergo quem pudeat hoc patiente pati?
Ille tamen satis egregie sua vincula solvit
Et sibi de tanto crimine consuluit.
Iamque venit papamque novum deducit in Urbem,
Quem sibi praefecit traditione patrum.
Ergo cum veniet, per eum gravis ultio fiet,
Et subvertet eos, qui nocuere sibi.
Et nunc quid facimus? Ad regem conveniamus,
Subdamur regi pontificique novo.
Papa novus nobis leges et sacra novabit,
Hildebrandus eat monachus et pereat.
Hunc quoque, qui nobis celestia regna negavit,
Pellamus nostra prorsus ab ecclesia.
Pellamus patria, pellamus sedibus istis
Et longe profugum reiciamus eum.
Qui mihi crediderit et me ductore fruetur,
Inclitus et dives et metuendus erit.
Luca potest Tuscos in litem sollicitare,
Luca potest Romam perdere Marte suo».
Haec ita privatis conventibus, at populosa.
Conveniente manu saepius ista refert:
«Cives et socii - nec enim mihi vindico rerum
Summam, sed doleo plurima, quae video -
Cernitis, in quanto rerum discrimine sitis;
Cernitis et tempus, quod dedit ipse Deus.
Laudis amor plerosque facit turbare quietam,
Laudis amor reges ad fera bella trahit.
Multos armavit paupertas, copia multos,
Sola etiam gladios pluribus ira dedit.
Iustior illa tamen causa est et honestior omni,
Quando libertas eripitur populis.
Denique quando potest libertas sola perire?
Numquid non pereunt omnia, quando perit?
Non reminiscimini veterum fortasse malorum,
Cum pater istius omnia vestra tulit?
Semirutae turres et menia dilapidata
In longum vobis haec mala scire dabunt.
Scilicet haec curat de cultu pontificali
Et pro Romana dimicat aecclesia.
Set regem insequitur et diro sanguine matris
Fervet et antiquo sevit adhuc odio.
Praeterea viduum metuitque fugitque maritum,
Sed non iudicium pontificale timet.
Regem formidat, quia convenit ille marito
Et parat exemplum non violare thorum,
Quem si non fuerit victoria laeta secuta,
Quas vobis strages saeva leena dabit?
Maiores nostri pro libertate tuenda
Oppressere duces et sine rege suos.
Nunc mihi rex pugnat et totis militat armis
Et fert Teutonicas in mea bella manus.
Iam veteres acuit gladios mea Tuscia, Roma
Iam trepidat, iam se dividit et latitat»
Conspirant comites, quos femina durius egit,
Et iam femineum deposuere iugum.
Hi tibi, Luca, suo reparabunt Marte decorem,
Quam norunt Tuscis urbibus esse capud.
Quis credat populum Lucensem posse moveri?
Quis credat tali posse carere patre?
Quem modo quaerebant cum fletibus et sitiabant
Dulciter, expellunt turpiter et feriunt.
Et que cum palmis et floribus et puerili
Cum psalmodia gratificata fuit
Turba prius Domino venienti, mox petit illum
Ad mortem, Barabam postulat ad veniam.
Ille memor Christy sine murmure talia passi

Sustinet insanos et sine felle foveat.
Post illos plorat, Dominum cum fletibus orat,
Ut tam grande malum non sit ad interitum.
Se conculcari, se dure dilacerari
Gaudet et in Christy vulneribus numerat.
«O me felicem», clamat, «cui contigit esse
Consimilem probris vulneribusque tuis,
Ihesu, sed miserum pro perditione meorum,
Quos video morti pabula longa dari!
Si me gentiles ad mortem persequerentur,
Si cruce torquerent longius hanc animam,
Quid nisi gauderem, quoniam mea lucra viderem;
Nunc autem video, quod gravat, et doleo,
Deque mea vita semperque virente corona
Mors oritur multis atque gehenna meis,
Quae mihi, Christe, potest haec gloria tanta videri,
Cum mihi tolluntur, quos tibi parturii?
Aspicio Moysen populi discrimina flentem
Et librum vitae non sibi iam cupere,
Si populo facili, populo male turificanti
Non fieres clemens et tua castra regens;
Et mihi cara potest sedes cum patribus esse,
Cum rapiat caros mors sine fine meos?
Cum David populum sub percussore videret,
Obtulit ad penam seque domumque suam.
Absalona suum fugiens tamen omnibus orans
Comendabat eum; mox, ubi terribili
Sensit obisse modo, velat capud, aëra replet
Quaestibus et rogitat pro misero ipse mori.
Tu quoque cum Iudae sentires perditionem,
Non sine tristitia passus es aut gemitu.
Quod si fecisset, qui non ita proximus esset,
Deplorandus erat, sed tibi non adeo.
Ille tibi carus et in esca consociatus,
Quo magis erravit, durius interiit.
Exemplumque bonum, doctor bone, proposuisti,
Ut, qui plus peccant, plus doleamus eos.
O quis det capiti maestum fontem lacrimarum,
Ut plangam populi tristia fata mei!
Qui se felicem putat et florere decenter
Et sordet maculis et facit in foveis,
Non cernit laqueos, non aspicit insidiantes
Et credit vanis, non veniet gladius.
«Quis valet hanc urbem disperdere? Sic sedeamus,
Ut libet, in variis potibus atque cibis».
Sic et Iherusalem presencia sola videbat
Atque repentino corrui interitu.
At tu lugebas, quia mox ventura videbas
Et mortis laqueos, quos erat intus habens;
In quibus exultant, qui conturbantur et errant
Et lacerant animas impietate suas.
Et tanquam frenesi correptus ridet agitque
Forcius et pugnat et furit in medicos,
Non minus aut aliter capitis turbata furore
Haec mea Luca patrem nescia persequitur.
Ipsa sacerdotum manus et minus ordo profanis
Insurgunt odiis, et similes Cayphae
Cum Iuda faciunt, cum Iuda consiliantur,
Ut noctu capiant atque dolo teneant.
Hos ego non plangam se primo diripientes
Et mox venturos in graviora mala?
Ihesu, parce, praecor; cognosce peculia, Christe,
Que comisisti multiplicanda mihi.
Hac ergo causa requies monasterialis
Eripitur populi fata videre mei!
Quem si captivum traherent, trans equora gentes
Paulino similis subcomitarer eos.
Saevior est hostis et durior ista catena,
Quam qui portat homo, liber habire putat,
Et sequitur funem spontaneus ad laberintum,
De quo non valeat iam revocare pedem.
Si tamen hoc iustum fieri decernis, ut illos,
Quos nosti, facias lucidius sapere,

Utque per errores fiant et nobiliores
Et magis accepti, fiat et opprobrium,
Sustineam; paucos serva, quos religiosos
Atque pios nosti, quos minus, edifica.
Quos contra, poteris, cum videris esse salubre,
Et revocare, pater, et sociare gregi».
Sic ait; et paucis comitantibus exit ab urbe
Et gaudens longum sustinet exilium.
Tunc dolenda tibi sacrum diadema tulisti
Et decus et sceptrum nobile, Luca, tuum?
Cum fugit Anselmus, perdis decus imperiale
Et nomen perdis nec capud urbis habes.
Erige paulisper oculos auresque per orbem,
Ut videas, qualis quamque pudenda iaces.
Non ita, si caelum nolit tibi currere solem,
Sicut in auctoris tradizione fuit;
Plus aliquit pateris, sine cordis lumine vivis,
Si tamen et vivis subdita demoniis.
Ille tamen lucet, quia lux tenebrescere nescit,
Et velut in coelo nobiliore sedet.
Invenit, quae digna foret pastore fideli,
Quem tibi subripuit Christus eique dedit -
Sic auferetur ei, qui nescit habere talentum,
Et qui non illum multiplicare studet -
Invenit fortem mulierem, gloria cuius,
Scitur ab eoo vesperis usque latus.
Ergo quid egisti, dum patrem perdere quaeris?
Perdis eum potius, quem relevare cupis.
Nunc illi iunctus, cum qua desiderat esse,
Perdere vexillum perdicionis habet.

Gregorius regi, quem sepe notaverat ante,
Cum sub Alexandro Roma timeret eum,
Scribit et a veterum revocat fetore malorum
Et iubet, a dandis cesset episcopiis.
Hoc semel, hoc iterum scribit pietate paterna,
Ille nec ad modicum vertitur in melius.
Qualiter a puero vitam per turpia duxit,
Nunc quoque funereas gaudet habere vias,
Ut sese viciis omnem comisit habendum,
Et, quantos potuit, turpiter instituit.
De corruptela regni corrumpitur aura,
Inter pontifices plangitur et proceres.
Deplorant proceres praedas incomoda rerum
Et terras tolli fornicibusque dari.
Pontifices plangunt regni periisse decorem,
Et leges proprium non retinere decus.
Ex hoc murmurio surgit tam saeva procella,
Ut nec papa queat pacificare satis.
Mittit in hanc iterum causam cum matre fideles
Pontificesque duos, qui sua iussa ferant.
Arguit Henricum materne flebilis Agnes
Et quasi defunctum sedula plangit eum:
«Fili, regnantem non convenit aut dominantem
Quodlibet ad placitum dicere vel facere.
Ipse Deus, regum pater et dominator eorum,
Non temerat legem, quam tamen ipse facit.
Iusticiam dictat, intercipit impietatem,
Et quis tam iustus vel pius esse studet?
Hac igitur forma multo magis imperialem
Personam sese convenit inspicere
Et velut in speculo mores actusque notare,
Ne quid se lateat, quod male conveniat.
Quo speculo? quaeris. Gestis et fine malorum
Et regum forma, qui timuere Deum.
Felix, qui metuit, felix, qui se moriturum
Cogitat et sumum credit adesse diem.
Durus et inpavide mentis, quem cura gehennae
Nulla movet, durum senciet interitum.
Ergo time regemque tuum, qui regnat ubique
Et semper vivit, sicut oportet, ama.
Sin alias, perdes vitae miserabilis usum
Et perdes animam, quam dedit ille tibi.
Et, quod iam metuis, regni privabit honore
Et sceptrum tollet et diadema simul.
Vel lege, si nosti, regum monimenta priorum,
Vel sapiens aliquis haec tibi sepe legat.
Quis fecit regem veteri sub lege priorem
Proque supercilio deposuit solio,
Cum missus gentem saevam vastare pepercit,
Et cum rege pecus et meliora tulit?
Quis puerum David patria de sorde levavit
Et, duo cum tegeter crimina, non tacuit?
Quin ymo non deposuit, cum spiritus illum
Deseruit, per quem cernere laetus erat
Venturam sobolem, quae tolleret impietatem
Edita virgineo corpore flore suo.
Nunquit deponi levius non esse putamus
Quam talem ac tantam perdere leticiam?
De Salomone satus Roboam, iuvenile secutus
Consilium regnum perdidit atque decus.
Adde Sedechiam sine prole et lumine factum
Et captivatum carcere perpetuo.
Et quis erit finis, si tantos enumeramus,
Quantos deposuit ordine, quo voluit?
Tu tamen aut nescis regem tibi celitus esse
Aut tibi non metuis exiciale malum?
A puero vitam duxisti perniciose,
Et tecum crevit luxus et ambicio.
E quibus orta malis tot perniciose secuntur,
Quot trahit e gemine prolis hyrudo sinu.
Qui tibi doctores ad turpia quaeque fuerunt,
Post modicum sordes erubuere tuas.
Si quis corripuit, penam cum sanguine solvit,

Iamque timet gladios uxor et ipsa tuos;
Quae, quia non laesit te conductore pudorem,
Opprobrium patitur et quasi mecha latet.
Silva latens et opaca tuas abscondere cedes
Non valet, effusus manat ubique cruor.
Scit mundus, quia sanguis Habel de pulvere clamat
Et fundit gemitus, quos fugit omnis homo.
Obsita spurcitiis et prodicionibus antra
Offendunt tenebris et feritate diem.
Terra valens regesque solens probitatis habere
Fastidit mores impropere atque tuos.
Contempnunt proceres, reverentia pontificalis
Odit ob illorum, quos facis ipse, mala,
Qui tibi pastores ovium fortasse videntur.
Sed manifesta lupos signa loquuntur eos.
Sed qui sint, videant, qui pontificalia curant,
Et videat summus discuciatque Deus.
Me dolor excruciat maternus, me tuus error
Et furor et feritas et fuga flere facit.
Hic finis sequitur de morum perdicione,
Et qui non metuit, non metuendus erit.
Sic Nabugodonosor post praelia postque triumphos
Non metuendo Deum perdidit imperium,
Perdidit et mentem, quia spreverat Omnipotentem,
Et fomenta cibi prata dedere duci.
Semnacerib paciente Deo nimis alta minatus
Dicta superba luit vindice, quem genuit.
Herodes frustra molitus perdere Christum
Unus ab innumeris morsibus occubuit.
Haec tibi sint operum certa argumenta tuorum,
Cum sis deterior et magis indocilis.
Non cedis papae, cedes hostilibus armis
Et cedes gladiis Saxonibusque tuis.
Non credis papae, mihi saltem credere debes,
Quae genui, quae te compacienter amo,
Quae male defunctum longo iam funere planctui
Elatumque foras prosequor ad tumulum,
Dum iubeat Christus feretrum cum corpore poni
Et turbae gemitus audiat atque meos.
Unicus es viduae sine vita, Christus amare
Haec lamenta solet et vocat: «Ecce redi».
Surge, rogo, lacrimasque meas ne despice, fili,
Si non horrorem nominis huius habes.
Subdere divinis rationibus et sapienti
Usus consilio subdere pontifici.
Aspice rectores, quos Christy gratia fecit,
Et quibus est Christus perpetuale decus.
Quis Constantinum non nominat et veneratur,
Et quis non plangit, cum pia facta legit?
Ergo videns magnus princeps de principe Christo
Se quoque primatum ducere, constituit
Romanam sedem, fidei capud et pietatis,
Regibus et regnis omnibus esse capud.
Et quia, quisquis agit sub Christo principe, pastor
Aut ovis est, subdi maluit inter oves,
Pastorique suo Romam concessit in aevum,
Et regnum pariter et decus omne dedit.
Sic alii reges, sic Teodosius ipse
Summo pontifici subposuere capud.
Sic Carolus, sic post Carolum generatio longa
Omnia Romanae contulit ecclesiae.
Cum Desiderius fureret, cum perfida castra
Per totam ferme spargeret Ytaliam,
Cum raperet, cum non senio, non religioni
Parceret, opposuit Gallica signa Deus,
Non Alpes nivibus et iniquo frigore regum
Audaces cuneos impedire satis.
Ecce vides veterum velut esemplaria regum
Atque triumphales aspicias hos apices.
Ipse tuus genitor, quamvis diversus ab illis,
Multis et multum profuit aecclesiis.
Profuit et sedi Romanae, pontificique
Romano studuit cedere, qua licuit.

Et qua non licuit, quia sol in nube latebat,
Et magus ille dolis omnia polluerat,
Et quid si fecit venaliter atque superbe:
Nunquit in imunda sponte lavamur aqua?
Sed nec ego patrem suscepi iustificare,
Reges proposui dicere, quos potui,
Ut videas, quia nulla Deo persona resistit,
Cuius ad arbitrium tollitur imperium.
Sic age, si cures regni retinere vigorem,
Et summae sedis suscipe pontificem,
Atque hos pontifices, quos misit religiosos
Atque prudentes, consule, quid facias;
De quorum verbis haec sum quaecumque locuta,
Hii dicent, quid te conveniat facere».
Haec Agnes, et mox ita de senioribus unus,
Incipit et regem se retinere iubet:
«Non debes», inquit, «capud haec ad dicta movere,
Quae mater loquitur de pietate tibi.
Papa iubet, quem pontificem Deus ipse levavit,
Qui tibi compatitur teque valere cupit.
Ostendit plane patriae pietatis amorem,
Qui matrem misit dicere, quae decuit.
Illa tuos melius potuit discernere mores
Et tibi semota suspicione loqui.
Audisti breviter, quid senciat unus et alter,
Iam pudeat tantis testibus haec facere.
Quantus es, et quantum noster distenditur orbis,
Tanta patet vitae non bona fama tuae.
Iam quia nemo malus letatur cernere lucem,
Perdere vis solem, qua potes, atque diem.
Set tibi dulce potes oculorum tollere sydus,
Iusticiae solem non potes opprimere.
Quando suum celo poteris deducere lumen
Et Christum poteris pellere sede patris,
Tum, fateor, Romam proprio privabis honore
Inque die facies currere noctis equos.
Et facies, quaecumque voles, de nocte quietus,
Cum iam, qui valeat cernere, nullus erit.
Ergo vide, tandemque tibi iam consule, namque
Regni primates consulere sibi;
Et nisi consilium maturius opposuisset,
Quem male formidas et male persequeris,
Actum de regni plane rationibus esset,
Et iam nemo tuas quaereret inficias».
Haec senior ratione potens, quem protinus alter
Subsequitur verbo clarus et ipse satis.
Rex quasi compunctus primo facit, inde fatetur
Et promittit eis omnia corrigere.
Papae servitium per matrem sedulus offert,
Et se comittit sicut amicus ei.
Pontificesque rogat pro se sua verba referre.
Et sibi clementem reddere pontificem:
«Peccavi Domino, quid prodest vera negare?
Si nego, convincit rumor et ipse Deus.
Quod si dissimulat, non semper dissimulabit,
Omnia, quae tegimus, detegit ille semel.
Et si non homines mihi sunt aliquando timendi,
Divinum sane iudicium timeo.
Sed quid agam? Non peniteam? Nunquid mala regum
Non possunt tergi fletibus et lacrimis?
David peccatum non est hoc flumine lotum?
Numquid Ezechias non habuit lacrimas,
Et per merorem cum vita rexit honorem
Et meruit plures posse videre dies?
Hac pietatis spe veniam presumo, salutem
Multis et gravibus postulo vulneribus.
Sed Deus est, qui iustificat, clemencia cuius
Non praemitur scelerum pondere vel numero.
Ad Petri claves redeo, quas credo tenere
Gregorium, qui nunc praesidet; eius opem,
Eius consilium desidero cum medicina,
Qualem collapsis scitque potestque dare».
Haec ubi sic egit, vixdum genitrice reversa

Necdum responsis ad sua missa datis,
Infelix operum sociosque ducesque suorum
Convocat et papae deteriora parat.
Conveniunt non pontifices, non conciliari,
Sed qui pontificum non bene nomen habent,
Et turbare fidem, non edificare volentes,
Quae solet esse pii gratia concilii.
Hoc in murmurio velut esundante procella,
Dum Christus dormit, pene carina perit.
Rex indignatur, quia papae non dominatur,
Et tolli solium plorat et imperium.
Has illi voces quasi comiserando secuti,
Contra pontificem perfida bella movent.
Non illos canonum reverencia, non Deus ipse
A tam. sacrilega sedicione tenet.
Qua Mogus Alpinas Reni descendit in undas,
Urbs est de fluvii nomine nomen habens,
Dives et innumeris quondam capud et venerandis
Ordinibus, summo pene secunda loco.
Martinus primam sedem tenet, additur autem
Protomartir ei pro merito fidei.
Hic reges cum principibus tractare solebant,
Et magnis rebus consilium capere.
Guandia concilio legitur, quam cesar inertem
Infidamque novo nomine corripuit,
Cum blandiretur victori, sicubi fata
Versa forent, timide seva latraret eum.
Mox ubi consedit primum rex ipse, subinde
Pontifices medios se posuere duces
Post hos innumera vulgi stipante katerva,
Incipit et cunctos ora tenere iubet:
«Non est ignotum, patres», ait, «atque fideles,
Quae mihi vix Nero fecerit altus homo,
Qui per cuncta malis faciens in pessima motus
Regno perniciem quaerit et aecclesiae.
Papatum turbat, Romanis fraudibus arcum
Tendit et intendit hoc lacerare capud.
Et cum pretendat speciem pietatis habendae,
Litibus et bellis saeviciaeque vacat,
Monachus es habitu, sed non ex religione,
Quem tamen abscondit, ne sibi testis eat.
At pallam induitur et clara veste refulget,
Et quasi nupturus pigmea membra tegit.
An non et nupsit? Quis nescit et eius amores
Et foedum Petri limen adulteriis?
Hic tamen et lacrimas mentitur et ora fluentis
Inter sacra rigat; at secus intus agit.
Hiccine non etiam patres maturius ire
Fecit, ut hanc sellam posset habere sibi,
Quamvis pontificum quacumque aetate suorum
Hic magis et dominus et dominans fuerit?
Nunquid Alexandro Romam mihi subripiante
Non iste in Cadulum fulmen et arma tulit?
Quo tamen expulso contra sacra foedera patrum,
Numquit Alexander papa vel abba fuit?
Sic hunc, sic alios, qui patre iubente fuerunt,
Compulit eternus papa subesse sibi.
Quod si quis voluit contra mandata venire,
Mutavit solium pulsus in exilium.
Haec sino, sit clarus, sedeat sine principe solus,
Dum mihi vel sceptrum vel diadema sinat.
Quid sibi vult auro radians gemmisque corona
Et superexaltans regia palma capud?
Quem lateat, quod fulmen agat presumpcio talis
Et pudor in veri vertice pontificis?
At nos arguimur, quia virgas pontificales
Tangimus et clero signa ferenda damus?
Sed neque signamus nec quemquam sanctificamus
Nec nobis ipsis talia suscipimus.
Hildebrandus, homo quasi lanus fronte biformis,
Sicut Cesar erat, omnia vult fieri.
At libertatem defendit et aecclesiarum
Rectores tutos et sine labe facit.

Cur ergo iuratur ei? Cur munera captat,
Quae, sicut dicit, non licet accipere?
Set non esse sibi licitum Petrus ipse probavit;
Cur ergo proibet, quod tamen ipse facit?
Si se discipulum Petri Paulique fatetur,
Sit castus, pauper, sicut uterque fuit,
Nobis miliciam, nobis diadema relinquat,
Pauperibus, viduis auxilium tribuat.
Quod si miliciae vel regni captat honorem,
Et nobis liceat ponere pontificem.
Si non vult nobis, quae sunt sua, participare,
Senciat illicitum tollere nostra sibi.
Ad ligni calices redeat, regalia nobis
Restituat, primi quae tribuere patres.
Sed pugnat, sed miliciam conducit et Urbem
Dissipat et nobis iura paterna negat.
Rex pater, ut Romam faceret residere quietam
Et per eam toti parceret aecclisiae,
Obtinuit sedem disponere pontificalem,
Ut iam de relicto se sine nemo regat.
Hoc ita firmatum tenet Hildebrandus, et olym
Roma patris dono gaudet et imperio.
Sed puerum spreuit pueroque paterna negavit
Et trahit in votum fasque nefasque suum.
Iamque negat sedes sub quolibet orbe minores,
Insuper infamat et nova bella parat.
Ipsam, quae genuit, magico mihi carmine vertit
Et, quod mentitur, eius ab ore probat.
Turbat Saxoniam, vos, sicut scitis, habendos
Inter pontifices catholicosque negat.
Et quid ad haec facimus, ubi tam perversa videmus?
Et vos, quid facitis, qui populos regitis?
Si sic ire licet, nec vos in honore manetis,
Et mihi regis opus mox ad aratra redit.
Aut igitur solus presumpta cedat ab arce,
Aut nos eterno fama pudore notet.
Non mihi divinae legis sollertia cessit,
Non decreta patrum, non canones didici.
Vos, quibus est horum discrecio, cura sacrorum,
His adibete manum, qua tamen usque licet,
Et capud erroris subvertite, si lacrimarum,
Si tanti luctus aut piget aut miseret.
Si scirem vos posse pati vel velle libenter,
Ante pedes vestros hoc diadema darem.
Ad vos postremo, socii, conversio nostra,
Pontificum gladius nec sibi robur habet.
Vestra manus Romam novit spoliare, nec unquam
Cum Gallo cuneos miscuit illa volens.
Si tamen haec nostros laesit quandoque priores,
Senciat has veteres non habuisse manus.
Atque utinam redeat vetus illa potensque virorum,
Quae Pyrrum fregit Annibalemque duces.
Nunc exhausta viris longoque soluta veterno
Invalidis manibus saxa sudesve feret;
Si qua feret, nam plus formido fugamque metumque,
Qualiter audito Cesare vasta fuit.

Hic, cum iam subthus vellet consurgere miles
Et spondere feras, qua vocet ille, manus,
Pontificumque clamore tacet; tum vero repressis
Cum ducibus mediis atque minore manu:
«Rex», aiunt, «quicumque putat sublimia scire,
Non se magnificet, aut sua dicta probet.
Sic et qui regnant et non sub principe Christo,
Christus regnantes non paciuntur eos.
Si nos ergo tibi nos nostraque magnificamus,
Sicut Christus ait, gloria nostra cadit.
Tu quoque si vires proprias et militis huius
Magnificas, Deus est, qui tua dicta notat.
Sic scimus, sic et loquimur Dominoque Deoque
Subdimur et subdi te quoque consulimus.
Si quis amat pompam, si quis sibi quaerit honorem,
Hunc sacri canones ponere praecipiunt.
Ambicio plecti capitali lege iubetur,
Ambiciosus homo non placet aecclesiae.
Hanc legem nos suscipimus, si suscipit ille,
Qui nos infestat et tibi bella parat.
Set faciat, debemus eum pacienter habere
Nec nos es eius criminibus tegere.
Quod tamen apponitur, quia regnas atque superbos
Inque probos homines sub iuga restituis,
Crimina nescimus; si fame credere dicit,
In tanta causa non valet iste locus;
Si delatorem certum se dicit habere,
In delatorem criminis auctor agat.
Set tamen, ut regem lapsum fateamur, et aetas
Et quae sunt regis, crimen onusque levant.
Si pater ille foret aut vir discretus, haberet
Et plus consilii saeviciaeque minus.
O te felicem, regum fortissime David,
Quem Dominus curat atque propheta bonus!
Hildebrandus, homo prudens medicusque fidelis
Quod non est, etiam vulnus habere facit.
Et nos de sola levitatum suspicione
Dampnat et in faciem tela facesque rotat.
Sed cui rex peccat? Nisi soli, qui facit illum
Quique potest solus iudicium facere?
Nam reliquos homines rex et sub rege potestas
Iure suo dampnat et gladio perimit.
Rex sub rege Deo vivit, solius et eius
Iura timet, soli denique peccat ei.
Hinc Nathan missus David curare dolentem
Non ferrum hostendit, sed paradigma dedit.
Cumque prius sese proprio quasi fune ligasset,
Excepit vulnus atque ita convaluit.
Set Nathan noster nec iura superna veretur
Et curat solus integra vulneribus.
Sed iam iam satis est, nisi quod, qui crimine pulsatus
Nec probat, in foveam corrumpit ipse suam.
Et canones illum peribent debere notari
Pro linguae vicio supplicio simili,
Qui regem lacerat, cui dat rex summus honorem,
Quid nisi se regi quaerit habere parem?
Sed gladium portat quare? Respondeat illi
Paulus, quem formam vult adhibere sibi.
At nos commodius Salomonem respiciamus,
Qui non in gladio perculit Abiathar,
At vero, quoniam tulit Ephod post Adoniam,
Amovit sacris atque ministerio.
Quod vero nostras sedes et munia carpit
Et baculos nobis invidet et retrahit,
Regnum conturbat, dampnum facit aecclesiarum,
Quae de regali convalere bono.
Sed David videat et multos postea reges,
Qui sine sacrificia non abiere manu.
Quid Moyses? Numquid populi non castra regebat?
Attamen ipse Aaron unxit et instituit.
Sed Constantinus, aiunt, concessit et Urbem
Et quae sunt Urbis et diadema simul;
Set tamen hanc etiam longo post tempore reges

Et servavere et tenuere sibi.
An non Gregorium, cuius de nomine gaudet,
Mauricius Romam iussit habere patrem?
Quid Constantinus? Non gestis conciliorum
Praefuit et magnam non statuit synodum?
Quis nescit claram sub rege potente Niceam
Talibus et tantis eminuisse viris,
Cum, quia confinxit gnatum genitore minorem,
Arrius in tenebras non reductus iit?
Quare non ergo studuit compescere regem,
Ut non deberet sollicitare fidem,
Silvester tantus sacrarum praeco viarum,
Cum docuisset eum scire et amare Deum?
Quid regi vel pontices per scripta vocare,
Aut, ut discuterent talia, praecipere?
Sic alios claros conventus et generales
Officio summi sustinuerunt viri.
Constantinopoli Macedonius Eunomiusque
Defecere pio cesaris auxilio.
Ephesus exultat, ubi se Nestorius abdit
Et gaudens summo supplicat imperio.
In Calcedonia cessere Dioscorus atque
Euticis annis cesaris et studio.
At nunc regis opus et opes Vigilantius iste
Respuit et gladios innovat ipse suos.
Nordmanni tamen exoptat suffragia regis
Nec vetat Hispanas tangere sacra manus.
Quae vero leges audent sibi subdere regem?
Aut quis tot veterum protulit ista patrum?
Pone tamen reges non haec fecisse priores
Aut patres istum non habuisse modum:
Temporibus leges mutantur; tempora prima
Ecclesiae proprium non habuisse patet.
Sic etiam diversa locis fert usus et ordo,
Nec Grecis adeo nostra statuta placent.
Si tamen est plebis electio, summa potestas
Hic quoque non minimum debet habere locum.
Set quis non videat, quo disceptatio vergat,
Ut solus sedeat atque quietus agat?
Qui, quoniam novit se non sedisse decenter,
Te terrere putat, nos quoque sollicitat,
Ut, dum turbamur, dum regni summa laborat,
Non liceat nobis haec mala corrigere.
Nunc ergo regi placeat sententia nostra,
Hunc hominem summo pellere de solio.
Nos autem, quos ille gravat, quos dampnat et odit,
Condemnemus eum nec faveamus ei.
Roma vel admissum deponat et auferat hostem
Vel sciat irruere Gallica signa sibi».
Haec ubi cum ducibus equitum peditumque corona
Censuit, exclamant atque anathema tonant.
O furor! O stolidi! Capitis dementia non est
Haec haeresis? non est haec via luce carens?
Ostendat, qui forte potest, audacius ausum
Quemlibet e tantis antea scismaticis.
Ergo duces cecos non iam sine luce secuntur:
Sic quoque se cecos et magis esse probant.
Si cecus cecum sequitur per prava caditque,
Non est ridendus, sed miserandus homo;
Qui videt et sequitur per devia luce carentem,
Quis risum teneat, si per inane ruat?
Cecus et elate cervice Dioscorus olim
Pontificem summum laedere non timuit.
Laesit pontificem scriptis et voce Leonem.
Et coniecit eum musculus in laqueum.
Set Leo clamavit et tanto murmure stravit,
Ut faciente Deo frangeret ora Leo.
Clamores eius orbis persensit eous,
Quique superbiit, pronus in ora ruit.
Hunc etiam Photius post tempora longa secutus
Non expectata cognitione ruit.
Si placet exemplum, videant, quia iure sequatur
Pro culpa simili iudicium simile.

Eripiunt Petro sine causa et iudice claves
Et faciunt Domino dedecus in famulo.
Quando minor sedes maiorem dampnat? Et ante
Discipulum causam quando magister agit?
Hinc et in octava synodo sententia fertur
Et per cuncta dehinc saecula praecipitur,
Ut nemo quemquam verbum ferat in patriarcam,
Non homo, non ullum denique concilium.
Praecipue vero Romanum nemo notare
Audeat; audentem tam gravis ire premat,
Ut facti ratio nulli querenda putetur,
Sed cedat sacris semper honore carens.
Omnia turbastis, homines sine cognitione
Hunc finem meruere sibi contagia vestra,
Ut cum feceritis, pessime papa luat.
Munere, flagitiis Sodomam quoque iustificastis,
Et dampnatis eum, qui sine labe venit.
Per vos facta Dei domus est spelunca latronum,
Et dampnatis eum, qui iubet esse foris.
Gregorius peccat, quia regum crimina dampnat
Et de criminibus vos notat et praetiis.
Denique peccavit, quoniam sine munere sedit,
Et quia per regem non habet hunc apicem.
Haec ubi legistis? Unde haec perversa tulistis?
Nec Symon reprobis tam reprobanda docet,
Qui loculos farcire volens de munere Christi
Non tulit ad regem munera sive precem.
Ad Petrum venit, a Petro posse poposcit
Impositis manibus munera sacra dare.
Ecce docet Symon et vestros arguit actus,
Ergo vel hunc libeat, qua licet usque, sequi.
Qui licet erravit, quia vendi posse putavit,
Non ab eo petiit, qui sibi non habuit.
Ergo penes Petrum sentit mirabile donum,
Sed quia corripitur, cecior efficitur.
Iamque placet regi, quia vult disperdere Christum
Et servos eius dampnat et insequitur.
Christum fallacem mentiri non reveretur
Et fraudes magicas fingit habere Petrum.
Haec quoque parva putat et adhuc graviora fatetur,
Seque Deum credi postulat atque coli.
Non erat iste labor, falsis inducere falsa
Et regem falsum fallere posse magum.
Hac ex doctrina surgit vesania vestra;
Sed vos non vobis obsequium facitis.
Quare non etiam temptatis subdere regem,
Ut sicut Nero tura praecesque ferat?
Audetis Christum contempnere, sacra negatis,
Scripturae sensum vertitis ad placitum.
Quid superest ad stultitiam, nisi sumere pennas
Et temptare vias, quas male Symon iit?
Sed fratrem Moyses, sicut praetenditis, unxit,
Cum populum regeret et sacra non faceret.
An vero Moyses non fertur et ante sacerdos
Et cum fratre sacro praeditus officio?
Qui negat, offendit vel non sacra carmina novit,
Quae res et vates ante canenda dedit.
Ergo sacerdotem potuit sacer atque sacerdos
Unguere divini conscius aloquii.
Quid de Mauricio, quem fingitis imposuisse
Gregorium summo pontificem solyo?
O fraus! O mentis vertigo seditiosae!
Tamquam non pateat, si ratio videat,
Felicem, reliquos, qui processere fideles,
Quos sibi Romanus praeposuit populus
Nullo rege sibi vel opem vel iussa ferente,
Cum staret multo clarius imperium.
Et quid? Si populus, cum regem sciret amare
Gregorium, missis optinuit precibus,
Vel suadere viro vel, ut ipsis vocibus utar
Vestris, praecipere pondera suscipere?
Numquid nos non praecipimus fidenter amicis?
Numquid non etiam cogimus, ut faciant?

Quae numquam facerent, si nos offendere possent,
Quod bene Gregorii probat appellatio, ne se
Cogeret ad pondus tam grave, quin etiam
Cartula blanditiis nostro quoque more referta,
Cum se ridiculum scriptitat et simiam,
Qui non esse leo valeat vel clarus haberi,
Etsi praecipiat clarus amicus ei.
Iamne videt, qui nec oculos se nescit habere,
Quae sic dicuntur non agitanda fore?
Numquid Gregorii prudentia nota per orbem
Non est et celebri non nitet eloquio?
Denique, symoniam non dampnat venditionem?
Numquid et illicitum non vetat introitum?
Ergo silete magis, qui nos offendere vultis
Et sub Mauricii tegmine vos tegitis,
Ne, dum Gregorii pervertere simplicitatem
Quaeritis, in reges tela reversa cadant.
Quod, si quis dicat, quia regni condicione
Quivis Romano sederit in solio
Et Constantini translata longius urbe
Iam diadema sibi miserit alter ibi
Praeter pontificem sacra et non sacra regentem,
Argumenta facit non solidata fide.
Cum tamen armorum motus plerumque poposcit,
Ne Petri sedes imperiique capud
Vim ferret subitam, providit curia claros
Belligerosque duces mittere, qui tegerent
Urbem barbaricis in tempestatibus illis,
Attribuens sumptus es propriis opibus.
Quod faciunt reges fidei fervore calentes,
Moti propter eum, qui dedit imperium.
Ut Carolus quondam, Graecis trepidantibus, Urbi
In Longobardos robur opemque dare
Venit et adjuvit et barbara castra removit,
Verum non ideo sedit in imperio.
Si tamen indultam gestavit in Urbe coronam,
Hoc decus illius, non fuit imperii.
Francorum rex ille potens et clarus in orbe
Ornatu proprio claruit et solio,
Quod solet interdum fieri, cum tempore festo
Reges conveniunt et sua serta ferunt.
Non tamen idcirco vel regnum consociatur,
Vel perdit solium, qui recipit socium.
Ad Constantinum fugitis, quia iussit adire
Niceam celebres undique pontifices,
Et quia sic licuit Silvestro non prohibente,
Creditis in regis cedere cuncta manu?
Sed quis miretur, si non vel clara videtis,
Qui non ad lucem, quae regat, aspicitis?
Silvester pastor et religionis amator
Questus in aecclesiam surgere perfidiam,
Cum furerent haereses, cum scismata persequerentur,
Invitavit eum certus amare Deum,
Cum solus posset compescere seditionem
Et sumptus, si quis indigeat, facere.
Haec eadem ratio super his, quos misit, habenda,
Ut nichil auderet error et improbitas.
Si satis est, ceci, iam frivola tanta cavete!
Quid iuvat Ephesium ponere concilium?
Et licet et licuit et adhuc per secla licebit,
Reges aecclesiis auxilium facere,
Reges concilio patres ex orbe vocare,
Si iubeat primi rector episcopii,
Et gladium portare licet, cohibere superbos,
Et per miliciam vim prohibere licet.
Quod super infertis, non est electio plebis,
Et fortasse patet, sed quia falsa placent,
Non vultis canones vel cernere vel meditari,
Quos nostis contra regibus ire malis.
Clerus, maiori qui praesidet aecclesiarum,
Debet pontificem, cum caret, eligere;
Electum tandem plebi proponere debet,
Ut probet et videat, si vitio careat.

Si caret, ut testem se demum praebeat illi,
Sin alias, reprobet, sed ferat, unde probet.
Hac in parte licet laicis maioribus esse
Et regi, si non suspicione caret.
Haec ita sunt, sed desipiunt, strepituque soluto
Missus ab Henrico transit in Ytaliam
A comparticipes et Symonis acta sequentes,
Et quocumque venit semina dira serit.
Seminat errorem, ius opprimit et rationem
Et blasphemias spargit ubique novas;
Suspensis et adhuc sacro de limine pulsus
Ecclesias aperit, reddit et officia.
Vir laicus, ratione carens et religione,
Et quasi demonio praecipitante furens;
Mittitur et Romam, qui cogat cedere papam
Et faciat rursus in cruce stare Petrum,
Pactus mercedem pro tanti criminis ausu,
Ut, quam mox redeat, cum baculo sedeat.

2,2 vv. 2865-2946 Legatus Sathanae, postquam pervenit in Urbem,
Ad quod missus erat, tendit, ut espediat;
Garrulus et gentem superans regemque furore
Nec minor ex vicio sive supercilio.
Gregorius sacro cetui de more vocato
Tractabat sacri dogmata misterii,
Sic aiens, sic corda sacro de flumine replens
Et contra reprobos scuta tenere docens:
«Qui vult», inquit, «opus, quod non ruat, edificare,
Ante salutarem debet habere fidem.
Haec autem fidei ratio purgata videtur,
Quam Petri sedes et tenet et loquitur,
Ut, quicumque Deum credit veraciter unum,
Et trinum pariter confiteatur eum;
Personisque tribus equalem praestet honorem
Cum Genitore Sato Spirituique sacro.
Filius est Patris, et Spiritus est utriusque:
Haec tria sunt unus rex opifexque Deus.
Qui Pater est, non est Genitus, nec Spiritus ipse,
Qui Pater aut Genitus, res tamen una tribus.
Et personalis horum divisio trina
Non facit esse tribus in deitate tria.
Omnipotens natura tribus non tempore cepit,
Et sine momento perpetualis erit.
Et sicut Deus est sine principio, sine fine,
Sic quoque, quod Genitus, Spiritus et Pater est.
Qui Pater est, semper Pater est, non incipit esse,
Ne sic et Natus ceperit esse Deus.
Et sic Spiritui, quod spiritus extat eorum,
Non est posterius a deitate trium.
Omnia sunt equaeva tribus dumtaxat ab aevo,
Quod sine fine fluit et sine principio.
Sicut habent esse pariter, sic et simul esse,
Insuper et quicquid de deitate sapis,
Tantum personae nulli confusio fiat,
Et personalis proprietates maneat.
Ergo Patris deitas non est prior a deitate
Flaminis aut Nati, sed magis una trium
Maiestas, bonitas, virtus, sapientia, regnum
Et sine principio lumen et omne bonum.
Filius in carnis nostrae consortia missus
Nostra sibi sumpsit, propria non minuit;
Et de virgineo conceptus sanguine matrem
Esse sibi voluit, noluit esse patrem.
Qui, quia patre Deo Deus est sine tempore natus,
Tempore natus homo sed sine patre fuit.
At quoniam nescit matrem deitatis origo,
Materni ventris germine cepit homo.
Sic utrobique carens nascendi duplicitate
Patrem nescit homo, qui sine matre Deus.
Verus homo, vera matris de carne creatus
Nescit Adae veteris crimen et omen Evae.
Virgo salutatur, virgo sine sorde gravatur,
Virgo parit, salva virginitate manet.

Scit Moyses, quo teste rubus non ardet et urit.
Et sine materno subere virga parit.
Denique, quis primam fecit sine matre parentem?
Quis sine matre novo contulit esse viro?
Quis dat api fetus nullo de sanguine prorsus?
Quis dat vermiculo materiale genus?
Porro, quis totum fecit sine semine mundum
Et iussit molem ducere membra rudem?
Sic ergo nasci macula sine debuit agnus,
Qui mundi maculam tolleret atque scelus.
Si non esset homo, mortem gustare nequiret,
Quod si non fieret, non mihi proficeret.
Sic ergo natus et sic indebita passus
Armato forti fortior arma tulit
Et captivatam revocavit ad ethera praedam,
Ad Patrem rediens, Patris in arce sedens.
Sed bona partitus famulis celestia molles
Fecit mirificos mortis et impavidos
Spiritus adveniens linguis formavit et ygne
Et per eos sacram condidit aecclesiam,
Quam regitis, quam de fidei novitate fovetis,
Et sicut sponsam sanctificatis eam.
Sed sunt, qui lacerant et comaculare laborant
Et fidei fructum tollere non trepidant.
At quia non audent sentire, quod Arrius oym,
Aut pravum quicquam de deitate loqui,
Propter tam multos contra perversa locutos
Aecclesiam scindunt et decus eripiunt.
Sed, si dividitur, Christus quoque non erit unus,
Et, si servierit, non bene liber erit.
Unde necesse fuit et, quae sunt dicta, notare
Et, quae nunc volumus, ad pia corda loqui.
Qui putat in Patrem cum Prole et Flamine credi.
Debet aecclesiam credere catholicam.
Quae si credatur, sicut credenda docetur,
Non erit ancillae prostibulove locus.
Paulus utrumque probat et Christi virginitatem
Dicit virgineum semper amare thorum.
Numquid et ancillam non scribit reiciendam?
Et Sarae monitus non probat ipse Deus?
Si Christus virgo est et si de virgine natus.
Virgineum pectus quaerit amatque sibi.
Haec est virginitas, ut, qui se dicit amare
Christum, non societ hoc in amore malum.
Si sacer est verbi tractator sive minister,
Noverit illicitum quaerere conubium.
De reliquis, qui se non vult omnino tenere,
Servet in uxoris cognitione fidem,
Sed fidei, sed iusticiae sic servet amorem,
Ut nichil ante suum curet ametque Deum.
Libertas vero aecclesiae, quam dicimus, haec est,
Ut iam nullus eam possideat laicus,
Nullus rex, nullus princeps nullusque potentum
Edibus in sacris detve negetve locum».
Necdum finierat, cum suspirantibus illis
Et tacitis penitus ad sacra verba patris
Ingreditur vocemque levans temerarius ille:
«Ildebrande», tonat, «monache, siste parum.
Rex iubet a cathedra descendere protinus ista,
Quod si perstiteris, hostis apertus eis.
Quique tibi parent et in hoc famulantur honore,
Ad regem redeant, aut gladium timeant.
Non te decipiat moti fiducia regni
Et, quam turbasti, copia Saxonee».
Haec autem cum perstreperet succensus ab ira,
Impetitur, capitur, scinditur, oprimitur.
Et nisi papa manum velocius oposuisset,
Ad dominum vivens non rediturus erat.
Sedato tandem multa gravitate tumultu
Consedit tacitus ipse sacerque chorus.
Inde brevi vultu placido sic fatur: «Habetis,
Fratres, quae vobis dicimus, ante oculos.
Non opus est nobis longa ratione probare,

Ipse fidem, verbum prebet inanis homo.
Hoc uno satis est documento significatum,
Quos laqueos nobis quaerat et aecclesiis.
Nos tamen ad tempus haec omnia sustineamus,
Dum castiget eum, qui solet, ipse Deus».
Tum vero synodus ad Christum voce levata
Poscit, ut ipse suum iudicet opprobrium.
Henricum sane tam pernicialiter ausun,
Exutum palla pellit ab ecclesia.
Fautores simili gladio feriuntur et omnes
Solvuntur manibus illius atque fide,
Ut nullus regem vocet illum, nullus honorem
Exibeat, nullus debita signa ferat.
Sic eat et similem simili ratione sequatur
Et cum deiecto principe facta luat,
Qui, quia magnifice sedem super astra levavit
Atque Deo compar ex aquilone stetit,
Corruit in preceps tantum deiectus ad yma.
Quanto maior ei sella cupita fuit.
Discat depositus, quia, qui caelestia temptat,
Carcere sub Stigio debet habere locum.
Angelicos coetus bonitas divina creavit
Et se cernendum iugiter exhibuit,
Cuius in aspectu felices vivere possent,
Et fieret solus omnia laeta Deus.
Inter quos unum pociolem fecit et illi
Alcius et melius se quoque scire dedit.
Vallabant illum legiones caelicolarum,
Atque tegebatur ordinibus lapidum,
Sicut ad ornandos vetus est industria reges
Intexi variis tegminibus lapides;
De claro lapidum numero non defuit unus,
Qui tanquam vestis non operiret eum.
Ille dabat lucem, dabat ille cognitionem,
Ex quo dicit eum leccio Luciferum.
Porro superbivit et se maiora cupivit,
At nunc luxuriae servit et invidiae,
Et pro luce data factus tenebrosa potestas
Etheream sedem perdidit atque Deum.
Sic istum regem divina potencia fecit
Et prefecit eum gentibus et populis;
Sed sacra non tribuit disponere, pontificales
Excepit cathedras et sibimet tenuit.
Praesumpsit sacros venundare pontificatus,
Quos dare si vellet, non liceat facere;
Ergo luat regnique sui privatus honore
Discat regna sacro cedere pontifici.
Et quia nulla Deo sic est vicina potestas,
Quam quae spiritibus obstat apostaticis,
Regis opus, cure comitum, censura senatus
Cedunt divinis cuncta ministeriis.
Et minus est, quod ius tribuit regique ducique,
Quam quod et ipse suo debet episcopio.
Hoc vetus et veteri concors nova pagina monstrat,
Haec violare volens insipienter agit.
Cum propior sacris vellet Teodosius esse,
Fortis et egregius non tulit Ambrosius.
Iam tamen ex culpa graviter confuderat illum
Atque ob saeviciam clauserat aecclesiam.
Post lacrimas, post tristitiam saccumque famemque
Venerat et iussis eius obedierat;
Non tamen obtinuit sacris assistere rebus
Et tulit expulsam laetior ipse suam.
Hunc ubi Teuthonicus tumor usurpavit honorem.
Ius et fas proprium non tenuere decus.
Gens fera non novit certo se fine tenere,
Omnia pro placito vultque facitque suo;
Rex ad comunem superaddidit improbitatem.
Quo sub lege minus atque timore fuit.
Haec mala libertas puerili cum levitate
Hunc hominem prorsus eripuerunt sibi.
Et sicut Salomon puero de rege profatur,
Rex puer in vicium seque suosque dedit.

Hinc ex iudicio miseris errantibus apto
Impetitur populi sedicione sui.
Et sicut legitur Pharaon percussus, eumque
Induraturum se notat ipse Deus,
Sic ad cautelam deducitur atque medelam,
Ut sciat ultorem, cum velit, esse Deum.
Sed quia clementer exuritur et modo victus
Victorem superat, hinc fugit, inde fugat,
Non animadvertit pressuram iudicalem
Nec putat ex caeli iudicio fieri.
His ergo turbata malis, quae diximus, et quae
Nulla satis ratio sufficit exprimere
Terra videns illum iam frustra corripiendum
Scinditur et regem spernit et insequitur.
Conveniunt adversus eum populiue ducesque
Et de Saxoniae finibus excuciant.
Tum vero profugus per terras exteriores
Figmentis populos concitat atque duces.
Suevia dat fortem multa cum gente Rodolphum,
Guelphonem sequitur Bavariae populus.
Mittit in auxilium Lotharingia cum duce magno
Armis assuetos ad fera bella viros.
Conveniunt et pontifices, quos curia fecit
Et pro servicio vestiit aut praecio.
Sed quo iudicio fautores impietatis
Oppressere pios, viderit ipse Deus.
Victis Saxonibus et multo sanguine fuso,
Non est paccatus impius ille furor.
Pugnat item conducticiis truculentior armis,
Nec tantum superat, sed capit atque ligat.
Hic cum principibus ordo quoque pontificalis
Dispensante Deo dat sua colla reo;
Carcere clauduntur et sub custode tenentur,
Et pietatis opus iudicat impietas.
Non satis est illi per vim, per sedicionem
Conturbasse bonos et temerasse sacra;
Clamat periuros fautores religionis
Et trahit in causam iura superna suam.
Nescit deceptus, quae sit paciencia summa,
Et nescire Deum iam sua facta putat.
Inde furit tantaque tumens de prosperitate
Ecclesiae lumen cogitat oprimere.
Iamque sedet sedemque suam sub frigore ponit
Et sua signa Deo proxima stare facit.
Set Michahel pugnat; solet ille fugare draconem
Nec sinit in caelo tam grave stare nefas.
Iamque ruit summo regni de cardine lapsus
Ludibrium faciet regibus et populis,
Cum, quem non potuit virtus et pugna domare,
Altera demerget ludith in opprobrium.
Ergo fremat victisque cruces et claustra minetur,
Expugnet regis forcia castra novi,
Italiam vastet, Romam quoque depopuletur,
Ut, cum victor erit, femina vincat eum,
Femina tot bellis prius attenuata per ipsum,
Tot nudata viris fortibus atque locis,
Femina nobilibus longeque potentibus orta,
Diviciis potens, sed pietate magis;
Quae claro viduata viro, spoliata parente
Totam se Domino contulit atque Petro,
De qua pauca quidem, sed magna notavimus ante,
Sed restant multis multa notanda locis.

Postquam concilium divina licencia solvit,
Papa sacros apices format et ire facit.
Edificat mores, exornat religionem
Et quae sunt fidei iusticiaeque docet.
Admonet errorem fugiendum symonialem
Atque a scismaticis mandat abesse procul.
Scismaticum scribit Henricum depositumque,
Cui si quis faveat, iudicium timeat,
Iudicium caeli simul et tormenta gehennae,
In quo perpetuus est dolor et gemitus:
«Principibus, populis Reni prope litus utrumque
Gregorius rector sedis apostolicae.
Inspiciens fio, quia cogitis, attamen esse
Audeo, quod voluit Christus et aula Petri.
Debueratis eum, si non me; dicta, timere
Et sicut Petrum me quoque suscipere.
Suscipitis fatuos et pro se magna loquentes,
Quos Christus nescit atque praeesse negat;
Quos facit Henricus et pontificalia vendit
Sicut Iheroboam, qui vitulos statuit.
Quis regum Petro caeli commisit habenas?
Per quem Paulus habet, quod facit atque iubet?
Creditis errori, conceditis impietati;
Nos, quia corripimus, omnia perdidimus.
Perdidimus sedem, quia sacram non damus aedem,
Perdidimus patriam; sed sino: Christus eos
Arguet et regem cicius non esse probabit,
Qui se non curat nec sua sceptrum regit.
An, quia Saxoniam ferro vastavit et ultra,
Quam dici satis est, omnia comminuit,
Se regnare putat et me non pontificare
Et de consilio surgit in astra suo?
Ignorat Sathanam pro se nimis alta locutum
Ob celi sedem promeruisse Stigem?
Nescit et eiectam de templo vendicionem?
Non habet auditum Symonis interitum?
Diximus haec olim per multos multa praecantes.
Misimus et matrem multiplicare precem.
Ille, quod est hominum perversae mentis, in ygenes
Et gladios primum iussa praecesque tulit:
Inde Petro claves extorsit pontificales
Et me praecipitem iussit habire loco.
Caetera dura quidem nec dissimulanda fuerunt.
Hic autem penitus nemo tacere potest.
At ridet veteri de nomine, crimina fingit.
Personam tenuem iactitati atque rudem.
Sed de criminibus Deus est et mens mihi testis.
Et, quae me novit, dicere Roma potest.
Nomina mutari non est praesumptio. Quare
Non obicit Paulo, qui mihi verba facit?
Qui, quod vastabat sacro de sanguine Saulus.
Consule de Paulo Paulus ovile regit.
Et Christus voluit dici pro Symone Cephana,
Ut super hanc petram poneret aeccliam.
Iacob cum Domino noctu certamen inivit
Et post bella novo nomine clarus abit.
Denique, dum sermo sit fortis et imperiosus.
Cum Paulo videar corpore ridiculus.
Sed neque nos ipsi nos fecimus; arguat illud.
Si placet arguere, qui fecit ipse Deus.
At, quae nos facimus, sunt plurima, quae faciamus
Quantum quisque potest apcius et melius.
Hac in factura, qui vult formosus haberi,
Crimen et omne malum curet abesse sibi.
Iustitiae studeat, pacem sociare labore,
Invigilet patriis usibus et propriis.
Quod si fecissent, quos novimus, et docuissent.
Non esset vobis sanguine tincta manus.
Non essent gladii, non essent tela cruenta
Sanguine fraterno, sanguine Saxonico.
Ipse etiam feralis homo sine lite sederet
Et subiecta sibi commodius regeret.
Nunc autem, quia deposuit Petrumque Deumque,

Esto depositus cum sibi complicitibus,
Senciat eteruas vires Petrique Deique
Et sit divisus a regione bona.
Qui Christum sequitur et vult consortia Petri,
Non illi sese misceat aut sociis.
Si terret promissa fides iurataque dextra,
Plus est, qui Christo nos ligat atque Deo.
Quando de tenebris fidei revocavit ad auras
Et de funerea vos ditione tulit,
Illi iurastis et vos et vestra dedistis,
Non licet ad veterem iam revocare pedem.
Qui revocat Christum, perdit vitamque fidemque
Et vitae perdit tempora praeteritae.
Ergo dampnamus reges? Non, sed stabilimus,
Nam Christo regnum servit et imperium.
Quod, si non servit et ius et federa rumpit,
Christus iure suo privat honore dato.
An non in regem periurus et insidiator
Aut comes aut etiam dux ab honore cadit?
Et [hi], qui iurant aliis, sine crimine iurant?
Et regum dominus non valet hoc facere?
Quod si pontificum non est deponere regem,
Fallimur in priscis vocibus atque novis.
Quid? Samuhel regem non abstulit ille Saulem,
Et regni solium transtulit in puerum?
Ad nostros venio, quorum sententia reges
Eiecit foras et diadema tulit.
Propter magniloquum, quem latravere, Iohannem
Audax Theophilus cum reliquis canibus,
Archadius, quia consilio se praebuit illi,
Quod sine Romano praesule non licuit,
Cessit ab aecclesia papae mandata secutus
Et se continuit, dum veniam meruit.
Constantinus item, Romani pastor ovilis,
Iustinum sacro limine pervetuit;
Qui cum regnaret phaleris et origine clarus,
Legatis solitum non tulit obsequium;
Sed se cognoscens et humi prostratus in ipsa
Urbis platea, quod petiit, meruit.
Sic et Anastasium sceptrum sublime tenentem
Fregit Anastasius papa, vir egregius.
Sed perversus homo non se respexit et iram
Desuper urgumentem cernere non potuit.
Ergo cum fureret et papam persequeretur
Verbis, ignito fulmine tactus obit.
Gregorius regem, tam re, quam voce Leonem,
Tertius a magno praesule Gregorio,
Laesit et audacter anathematis igne perussit,
Ut iam saeviret mitius et fremeret;
Nec solum sacra tumidum semovit ab ede,
Sed regni solio prorsus et officio.
Sic Stephanus Carolum regem regisque Pipini
Fratrem sublimi fecit abire loco
Et, quia mollis erat nec rebus ydoneus istis,
Privatum sibimet vivere iussit eum.
At quae strenuitas erat ad maiora Pipino,
Commendavit ei, quod fuerat Caroli.
Quid Nicholaus homo sapiens, qui tempore in uno
Offendit reges comminuitque duos:
Culmen sortitum Michaeli solis eoy
Ob male depositi dedecus Ignatii;
Lotarium propter Gaudradae pellicis usum,
Frenantem Francos robur et occiduum?
Denique Gregorius, praecellentissimus auctor,
Regem privandum ducit honore suo,
Qui contra legem faceret, quam condidit ille
Atque Senatori presbitero tribuit,
Ob xenodochium per secula longa tuendum
Olim Fanchorum sub ditione potens,
Qui contra regem praesumpsit scribere legem,
Per regem regum credidit esse ratum.
Sic alii plures alios proscribere reges
Senserunt simili iure licere sibi.

Ite igitur tuti, Christum regnare scientes,
Quem contra regem nullus habere potest».
Haec ubi cernuntur et vulgo saepe leguntur,
Corda pavor tangit; denique post lacrimas
Et de Saxonico tot tristia vota cruore
Mandant Henrico sic habitare sibi,
Ut populus per eum non sordeat, et vel adire
Pontificem properet atque satisfacere,
Vel non praesumat sollempnem ferre coronam
Et lateat sacco tectus et in cinere.
«Nos», aiunt, «Christum regem nos scimus habere,
Sub quo, quisquis agit, rex et honestus erit.
Ipse quidem reges superordinat atque potentes.
Et iubet in sumptus et qua tributa dari.
Ut populus subiectus ei sine lite quiescat,
Et timeat lege noxius et gladium.
Quod si furatur rex ipse vel insidiatur
Nec de iudicio iustitiaque studet,
Frustra de solio regnique decore superbit.
Cum male convenient regia signa malis.
Sicut, qui statuam divino pensat honore,
Fallitur et similem se facit atque parem,
Sic, qui vult dici regnans et fascibus uti,
Errat, si sese nescit adhuc regere:
Quo magis a regno procul est homo, qui pietatem
Non habet et regem spernit habere Deum,
Qui sibi cuncta putat contra ius fasque licere
Et conturbat eos, quos habuit regere;
Qui solium fedat vino cum sanguine potus,
Noctem flagitiis dat scelerique diem.
Sed iam tempus habes resipiscere, si tamen ille
Flentem suscipiat, qui tua sceptrata ligat,
Si te suscipiet Christus, cum praesule summo
Suscipiat; rex est et dare regna potest.
Sin aliter, regnum turbare non patiemur
Et Christum sequimur, quolibet ille vocat».
Ad papam vero praeces, lamenta feruntur,
Ut licet elato subveniat misero
Et vel eum reddat plangendo reconciliatum
Vel regnum videat, qualiter expediat,
Si vero iussis prorsus parere paratus
Cunctaque facturum illius ad placitum.

2,2 vv. 3135-3544

Haec ubi sunt illi sic esse reperta, timore
Corripitur, maeret et lacrimosus agit.
Canusium locus est canis in montibus; illuc
Convolat et papam tristis adesse rogat.
Tertia lux illum vidit sub frigore stantem
Et lacrimis sparsum, quas dabat ille pudor.
Quis videat flentem tanto de culmine lapsum
Et non ex animo compaciatur ei?
Venerat a Clunio vir mente simillimus agno,
Abbas abbatum maximus Hugo senex,
Sed circa regem tam debilis et lacrimosus,
Ut solam carnem cerneret atque decus.
Hinc adeo papam durum vocat et misereri
Iam debere rogat, ne magis interimat;
Esse patris memorem, quem luxuriosus egensque
Invenit facilem filius, ut rediit;
«Et quis», ait, «tantum pater est quam pontificalis
Spiritus et Petri de vice nomen habens?
Omnes peccamus, et Petrus nonne negavit?
Et quid pro tanto crimine sustinuit?
Flevit et ad veterem sic est revocatus honorem;
Quid? Facimus durum difficilemque Deum?»
Illi se sociat et plus quam faemina plorat
Matildis, mestos ut faciat relicos.
Ut videt ille senem lacrimando defficientem,
Solatur verbis, sed dolet atque gemit.
Porro videns Martham quasi fratris funera flentem
Tum vero lacrimas vix inybere potest.
Martha tamen, quod Martha, facit, sed mortuus iste
Non vult ad vitam surgere de tumulo.
Papa videt lacrimas, sed non de corde fluentes,
Ad Christum spectat, dum vocet et iubeat.
Sed propter stantes importuneque rogantes
Tandem solvit eum, sistit et ante Deum.
Iurat, suscipitur et participare iubetur,
Sed necdum sceptro redditur aut solio.
Sed quis solvat eum, quem Christus non revocavit?
Aut quis vivificet, quem Deus interimit?
Si Christus Lazarum lacrimans non vivificasset,
Non prodesset ei iussus abesse lapis;
Faectorem faceret moles amota sepulchro,
Sed nec virtutem vincla soluta darent.
Cum Samuhel regem iussus dampnare superbum
Fleret, non habuit ex prece, quod voluit;
Mittitur ad puerum pastorem sed chitaredum
Et committit ei rus et ovile Dei.
Quid tamen iste Saul comisserat? Ergone tantus
Error erat regi parcere vel pecori?
Hinc videat, quicumque putat clementer agendum,
Ne magis offendat, quando remissus agit.
Solvitur ille tamen, quia plangitur et quia plangit,
Sed neque vinctus adhuc nec resolutus abit.
Nam qui non potis est necdum resolutus abire,
Tum quoque non poterit, cum resolutus erit.
Quod fuit in Lazaro preclare significatum,
Cum iussus rursum vivere vinctus iit.
Ut stupeas duo mira simul: de morte levare,
Et vinctum facilem posse movere pedem;
Christus vivificat, Christus dat posse moveri,
Ecclesiae virtus solvit et ire sinit.
Haec quoque de Christi iussu vel munere manat,
Quo sine nec solvit nec bene quisque ligat.
Quem vero veterum necdum piget improbitatum
Nec pudet in proprio computruisse luto,
Quid prodest sacris assistere sive resolvi,
Cum necdum vivat nec bene liber agat?
Quare non properet, qui solvere vincla rogatur:
Expectet, videat, quando magister agat,
Quando vocet, nec spiritui se credat aperto,
Ne sicut Iudae sit foris ille pudor.
Quem vero lateat, qui spiritus intima vexat,
Cum neque letetur nec bona verba ferat,
Stet fixis oculis tacitus meditansque cibumque

Horreat in mensam pronus et ungue notans?
Gregorius cernit et iam se dampnat, at illum
Admonet, ut sese iam sapienter agat.
At vulpes foveas habeant, volitancia nidos,
Ad Christi requiem non erat ille locus.
It tamen ut liber quamquam rediturus et omnes
Imperii faleras exhibiturus ei.
Sed mox ad quod erat redit et fallaciter instat,
Ut quocumque dolo possit eum capere.
Haec tibi semper erit versucia pessima, Symon,
Sic pro te fieri vota precesque rogas.
Ut videt Henricum mala curia penituisse,
Astute satagunt rumpere pacta bona.
Et mox Anselmum capiunt, sed non retinere
Audent pro tanta nobilitate viri.
Geraldum retinent de cardine pontificali,
Qui causae socius atque laboris erat.
O pietas! O fortis amor! Rogat ille teneri
Et se pro socio vult dare suplicio.
Sed non suscipitur, quamvis nocuisse sciatur
Et plus posse bonis auxilium facere.
Interea gaudens Henricus inaniter et se
Magnificans inter regia vina suis
Complicibus, quod ei prudentia Gregoriana
Cesserit et nodos solverit arte suos,
Dum remeare parat quasi rex et crimine mundus,
Iam male securus, iam male multa minans,
Ut didicit regem contra sua sceptrata levatum
Rodulphoque duci iam diadema datum,
Tum vero sentit Domino nullius obesse
Consilium, nullos posse nocere dolos.
Sed factum papae miser imputat, arguit illum
Corruptae fidei perfidus atque redit;
Et vix susceptus pugnam parat, omnia vastans,
Omnia disperdens et veneranda loca.
Scismatici, socio simul et tutore recepto,
Surgunt e latebris quisque nocere bonis.
Quis referat caedes, incendia, furta, rapinas,
Et quod inauditi fiat ubique mali?
Pseudopontifices non iam sub duplicitate
Aut quasi sub specie religionis agunt.
Omnia nudantur, timor et reverentia nulla,
Nec iam quemque pudet - denique quem pudeat! -
Sed tamen et pudor est unus vitaue pudenda,
Et scelus est summum de bonitate loqui.
Haec domus, haec sedes, haec curia demonialis,
Quidquid ubique sonat improbitatis, habet.
Rex novus e contra murum se religionis
Opponit, pugnat fortiter et superat.
Sed quia nunc locus est certaminis atque laboris,
At mox subsequitur et decus et requies,
Post varios belli casus et sedicionum,
Rodulphus moritur, et pietas premitur.
Tum vero subita de prosperitate levati
Gaudent et celeris non meminere rotae
Caeci nec sese nec prospera discucientes,
Quae dat, ut obduret corda superba, Deus,
Insultant etiam papae quasi decipienti.
Et iam sacrilegum vulgo locuntur eum,
Se sanctos, se chrysticolos, se religiosos,
Quorum causa Deo iudice iusta patet.
«En», aiunt, «qui nos lacerant, qui regna lacessunt,
Qui sine pontifice et sine rege ferunt,
Iam videant, quo desipiant: victoria certe
De coelo veniens haec secus esse docet.
Iam iustus Deus est et inanes arguit illos,
Qui se magnificent et sua facta probant,
Qui solvunt homines periuros inque fideles
Et regnare iubent, quem Deus ipse vetat.
Non satis est papam contra decreta levasse
Et iuramentum, quod miser ipse dedit,
Si non et turbas moveant et sediciones
Et regem faciant, ut sua vota tegant.

Nunquit Alexandro non hic iuravit, ut illam
Sedem nullo unquam tempore susciperet,
Cum languente patre, quem fecerat, argueretur
Letiferi potus conditor atque cibi?
Sed nos arguimur, nos fures, nos homicidae,
Qui regem sequimur, supplicium patimur.
Nonne potestatem Deus ordinat et iubet omnem
Sicut maiori subdere semet ei?
Paulus apostolicae dux et via tradicionis,
Sic ait et regem non sine honore facit.
Hoc in decreto Petrus non discrepat illi
Et ius non aufert regibus ydolatriis.
Aut haec scripta negent, aut Christi iussa sequantur,
Quem, qui non sequitur, stultitiam loquitur».
Sic aiunt, sic improperant, sic vociferantur,
Atque triumphali cuncta canore replent.
Inde furor cecus quasi iam non percipiente
Aut curante Deo proruit absque iugo.
Non est respectus, non est timor eius in illis,
Incedunt luteas et sine luce vias.
Iamque satis non esse putant contempnere sumun
Horrendisque malis commaculare patrem,
Sed, cum sint scelerum sordes et flagitiorum,
Ut iam non redeant et sapienter agant,
Arte nova sibi consimilem vel deteriore
Omnibus inveniunt et sibi preficiunt.
Ecce malum, quo non aliud deformius ullum,
Sed sedet in tali corpore tale capud.
Guibertus, quem non puduit violare pudorem,
Quem penes invenias quidquid ubique mali,
Iuravit papae, sed quae periuria ledant
Aut moveant hominem, quem Deus exposuit?
Qui, si non esset veterum sentina malorum,
Non posset tantis signifer esse malis.
Iudice Guiberto rerum contunditur ordo,
Solvuntur leges, desipiunt canones.
Quod fidei, quod iustitiae, quod religioni
Obstat, Guiberto iudice robur habet.
Sola fides cum iustitia, cum religione,
Non sunt Guiberto iudice tuta satis.
Guibertus caedes, Guibertus traditiones
Ore manuque simul ordinat atque facit.
Hunc, ne quem pudeat, ne quis vereatur adire,
Nulli dissimilem constituere ducem:
Sacrilegi, fures, omicidae, symoniales
Securi veniant iamque licenter agant.
Quem sacra sanctorum comunio non capiebat
Et meritis scelerum fecerat esse foris,
Contra sanctorum censuram conciliorum
Nunc sibi Romanam praeripuit cathedram
Et patrem insequitur; non fas, non iura veretur,
Nec dubitat sceleri ferre patrocinium.
Hoc duce turbantur, qui iussa sacrata secuntur,
Hoc duce congaudent, qui mala vota foveant.
Si quis emit, si quis violat, si denique vendit,
Hunc sibi tutorem deligit atque ducem.
Vallis erat Stigiae caliginis, ut locus ipse
Horrorem faceret et mala signa daret.
Illuc confugiunt, illic sollempnia fiunt;
Noctis opus talem debet habere locum.
Respice nunc aliquando, senex miserabilis, atque
Discute, quid facias: si placet altus honor,
Si sunt divitiae, si rerum gloria cordi,
Ad luxus satis est sola Ravenna tuos.
Quid tibi cum tenebris, cum perversoribus istis,
Et qui ductorem deseruere Deum?
Sed metuis de iudicio, quia perfidus atque
Periurus gravibus dilacerare malis.
Scis tibi difficilem sub tanto iudice litem,
Qui non corrumpi qualibet arte potest.
Ergo iudicium non effugis, ipse patenter
Ostendis culpam magnificasque tuam.
Nunc tua Guibertum nec tota Ravenna videbat,

Roma tuas sordes non sinet alta tegi.
Gregorianus odor quam circumfertur ubique,
Tantus eris tota fetor in aecclesia.
Iam quia nemo tibi tanta praecessit in arce,
Non succedentem non capit iste locus.
Si properas, nec ei poteris succedere functo,
Et iam nulla potest sella vacare tibi.
Perdis, si quid eras, eum Romam tollere queris,
Hanc ut non habeas, praeproperando facis.
Ergo foris, non intus habes hoc pontifieale,
Non honus aut nomen, sed magis obprobrium.
Qualis Cornelio iam pontificante Novatus
Nulli successit, nullus et ipse fuit
Et fecit turbam, fecit sibi scismate sellam,
Talis es et simili crimine scisma facis.
Dumque cubile patris ascendere nec rubor obstat,
Non potes esse pater, sed magis antipater.
Quid iuvat ova tamen alieno ponere nido?
Dissimiles fetus numquid habere potes?
Sacramenta facis tamen hoc de munere nostro,
Sed sunt haec eadem perniciosa tibi;
Perniciemque fers, quantis impenderis illa,
Et quantis alii te tribuente dabunt.
Si quid eras intus pro condicione sacrandi,
Et foris esse potes conditione saeri.
Sacramentorum ratio non perditur extra,
Et redeundo valet, si placet aecclesiae.
Sed vulnus faciunt, cum non ex ordine fiunt,
Et lacerant miserum, qui sacrat ipse miser.
Sicut baptismus foris est et non iteratur,
Sic ordo dandi creditur esse foris.
Et sicut rediens non debet saepe sacrari,
Sic, quicumque venit, praestita non recipit,
Sed vel agit, si conveniens fortasse videtur,
Vel sacra signa gerens cesset ab officio,
Sicut et intus habens post exicialia quaedam,
Ut, qui signa ferunt, non opus exhibeant.
Hinc igitur, miserande, vides, quam desipuisti,
Si tamen hoc ipsum non tibi culpa tulit.
Ad sumos apices quavis dicione profectus,
Dum nimis alta petis, pronus ad ima ruis.
Tunc putas non esse gravem turpemque ruinam,
Quod contra Dominum suscipis hanc cathedram?
Quod capud esse malis cumulo faciente malorum
Dignus es, et tales te cupiere sibi?
Eligeris de tanta hominum vel perditione
Vel numero turpes et reprobos regere.
Non animadvertis, quia, si deformior esset
Et sacris rebus intolerabilior,
Non te susciperet inimicus religionis,
Et qui consilium perditionis habent?
Ergo placet talem tanta ratione videri,
Qualem de tota fece levare nequis?
Esto igitur capud excitii, Sathananque secutus
Iob ad vexandum, sed moderanter, habe!
Eripias licet et vigiles iumenta bovesque
Et pecus et famulos, pignora sancta, domos
Et carnem maceres et cum muliere fatiges,
Tangere non audes vel potes hanc animam,
Gregorii sedes et ei concessa potestas,
Sicut erat Petri, semper et huius erit.
Non est periuri, non mechatoris et eius,
Qui sibi discipulos criminis huius habet.
Pone tamen sedeas illa quandoque cathedra,
Iam tamen hic nullo tempore praesul eris.
Haec sedes sicut Moysis quandoque superbum,
Hypocritam, furem, sacrilegumque capit,
Nec tamen idcirco bonus est, qui sedit in illa,
Sed bonus heligitur, quem sacra sella ferat.
Sicut non malus est, quem sedes non bona cepit
Sic non ex sancto sanctificare loco.
Quaerendum primo de morum condicione,
Et quae tam sancto congrua sunt operi.

Haec ubi sunt canonum veteri ratione reperta,
Roma suum sequitur et sacra cuncta patrem.
Ergo sequebatur veterem sua Roma Camillum,
Et sinet ire procul se sine Gregorium?
Roma suum vigilem non semper moesta sequetur
Per quem luxit ei praevia stella Dei.
Et tenebras noctis horrendas perpecietur,
Quas illi facies, perdicionis homo,
Cum venies et diripies pastoris ovile,
Quod fovet et pascit ipse cruore suo.
Sed non ista tibi tua gloria longa manebit,
Urbanus veniet, qui tibi colla premet.
Quem tu de parvo paulatim proficientem
Tollentemque capud sicut amena cedrus
Non poteris perferre diu; tum defficiendo
Cernes depositum, quem regis, atque tuos
Ausus incipies dampnare, sed insipienter,
Et non flebiliter utiliterque tibi.
Omnibus expletis, ubi se male conscius error
Ad mentem revocat, solvitur et dubios
Estus ut Gemini mare patitur atque procellae
Et iam iudicium sustinet ipse suum.
Ut quem nocturnis aprehendit nubibus auster,
Et iam Scilleos detulit in scopulos,
Si Borea vexante fretum fervere Caribdis
Incipiat, Stigium fertur ad usque chaos:
Et, quo se vertat, non invenit, horret abyssum,
Horret item voces oraque mille canum,
Non aliter deceptus homo sub corde vicissim
Turbatur saevis motibus et variis.
Aecclesiam metuit, quam scit non posse perire,
Quae valet et novit scismata destruere.
Postremo luctus longos, tormenta dierum,
Et cum Tartareo sulphure suplicium.
Non illi segura dies, nox nulla quieta,
Horrorem Paulus incutit atque Petrus.
Preterea, quanam redeat, timor obstat ubique,
Italiam claudit femina bellipotens,
Quam metuit, ne se gladio consumat et ygni,
Aut dampnet longo carceris exilio.
Nec maris alta placent, metus est aquilone secundo,
Nulla fides ventis, nulla fides pelago.
Stat tamen aequoreas pocius temptare procellas
Quam se faemineo credere naufragio.
Mitior ira maris, clementior unda videtur,
Aut fera terribilis quam gravis illa manus;
Hanc ut non metuat et tandem evadere possit,
Eligit irato credere se pelago.
Quo te precipitas, infelicissime? Nescis
Imperio domini cuncta subesse sui?
Ergone cuncta putas tecum sentire, nec illi
Ultra servitium muta elementa dare?
Non recolis Datan? Non detestaris Abiron?
Qui terram metuis, credulus es pelago.
An nescis Ionam Tharsum transire volentem,
Quem mare pertimuit, belua saeva tulit?
Nescis naufragium Pauli, cum nocte dieque
Fluctibus obruitur iam vir apostolicus?
O timor, o miserae fastidia sera senectae!
Cur Iudae facinus non trahis ad laqueum?
Ille tamen Pharaon simul egit in aequora currus,
Obruitur mediis et comminuta aquas.
Sed trahitur sub terribili feritate monendus,
Ut se respiciat et sciat esse Deum.
Oblitus sceleris, oblitus iudiciorum,
Ad vim consilii mittitur aequorei.
Artis egens et mentis inops non quaerit opertae
Classis turritos vellificosque sinus,
Non petit experte remos et transtra moventem
Nec celi faciem concipit ad volucrem.
Omnia tuta facit et tranquillissima terror,
Et magis instabilis terra videtur aquis.
Ingreditur fragilem nocturno tempore cimbam,

Qualem non adeat vel residente Pado.
Cuncta silent, solus miscet sua murmura ventus,
Et proibet pelagus tam grave feTe nefas.
It tamen et mortem metuens fugit incola mortis
Nec trepidat tumido credere vela notho.
Vix aberat portu, cum se caligine celum
Vestit et ingeminat noctis opaca chaos.
Nusquam stellarum solatia, nulla Boote
Signa patent lunae, delituere globi.
Ventorum mixtis conatibus ira carinam
Pulsat et aequoreos tollit in astra sinus.
Nudantur scopuli, pelago nudantur arenae,
Et patet educto vallis utrimque salo.
Carbasa scinduntur, ruptos quatit aura rudentes,
Atque ipsum manibus fluctus aplustre rapit.
Iam ratis horret honus, iam fluctus omnia vastant,
Hoc tibi litigium bestia saeva facit.
Te mare, te tellus, te celi nubila dampnant,
Et de morte tua litem elementa gerunt.
Servaris, scelerate, tamen maioribus atque
Parcitur ad poenam iudiciumque tibi,
Dum non corrigeris tantae terroribus irae
Nec sibi te reducem gratia tanta facit.
Post tot virtutes Pharaon, post funera durus
Ultrices undas pertulit et populus.
At te plus voluit divina potentia ferre,
Commovit terram, murmur abegit aquae.-
Hoc ita signifero tam vi quam fraude levato
Eumenidum rabies fertque refertque faces.
Pelluntur patres e sedibus, et temerato
lure patent saevis omnia septa lupis.
Sacra profanantur, sacraria despoliantur,
Antiocum dicas aut Totilam furere.
Una salus papam, canones, decreta negare
Et Guibertino cedere demonio.
Hoc agitur prece vel pretio, plerumque timore;
Hoc agitur totis viribus atque dolis.
Antichristus adest et multa perfremit ira
Et, si tempus habet, omnia diripiet.
Sed propter sanctos tempus breviabitur illi,
Cum fuerit fidei purificata seges.
O quantum paleae trahit haec quassatio secum!
Et quantas cedros sybilus iste quatit!
Sed novit Dominus famulos ubicumque fideles,
Et si corruerint, ipse levare potest.

Ergo furente manu quasi vento et sulphuris ygne
Henricus fauces occupat Italiae
Et, quamvis cupiat capud orbis perdere Romam
Et faciant illi sola secunda moram,
Sustinet incerto se non comittere Marti,
Dum tonat a tergo femina, quam metuit.
Hoc animo maiora probans in praelia vires
Per loca se fundit, quae comitissa tenet.
Quanta potest vastat, incendit, depopulatur
Et Christi famulam debilitare sitit.
Haec est, quae Dominum Petro monitore secuta
Ante pedes eius se dedit atque sua.
Ut primum miserae didicit mala gaudia carnis,
Horruit et sese protinus erubuit.
Non potuit primo se, sicut vellet, habere
Servivitque suo pene puella viro.
Materni monitus generisque potencia clari..
A desiderio detinuere pio;
Matre viroque Dei nutu quandoque soluta
Disposuit soli sola vacare Deo.
Sed iam iamque malis increbrescentibus istis
Ad deffendendam cogitur aecclesiam.
Suscipit Anselmum monitorem sive magistrum,
Qui doceat sacras signifer ipse vias
Et Christy Domini tanquam paranimphus honores
Illius exponat diviciasque patris
Atque in languorem sanctum convertat amorem,
Exornet talamum floribus atque thorum,
Pervigil accensam doceat servare lucernam,
Dum sponsus veniat, qui sibi suscipiat.
Hoc facit, hoc curat, hoc nocte dieque laborat
Et vitae studium dirigit ad bravium.
Iam lassescentem, iam tanta mole gementem
Recreat exemplis colloquiisque bonis,
Utque fit, efferri de prosperitate volentem
Terret et instabilem monstrat habere gradum.
Sic se, sic illam bellicue domique regendo
Christy miliciam servat et aecclesiam.
Hoc opus, hoc studium tua sunt donaria, Christe,
Qui servas famulos hic et ubique tuos.
Cum Stephanus pro te lapidum sub grandine staret
Et fleret miseros id faciendo mori,
Vidit te stantem, vidit sua bella iuvantem
Auxiliumque tuum sensit adesse sibi.
Ad sexum fragilem redeamus: Debbora quondam
Ante viros fortes forcior arma tulit.
Non illi preceptor erat, non signifer ante,
Et fecit strages atque trophea tulit.
Hic geminas vires Christo sociavit in unum,
Quorum singultu pascitur et lacrimis.
Quos ita concordi procinctu nocte dieque
Stantes obstupuit Teutonus et timuit.
Cui cum cessissent et se postremo dedissent.
Italiae fortes magnificique viri,
Una domus veteri de nobilitate creata
Et fundata fide nobilitate magis
Sustinuit, non erubuit castella domosque,
Urbes et vicos perdere pro Domino.
Insuper et vitam dare non formidat habetque
Hoc decus eternum, si moriatur ei.
Scit sane, quia forcior est victoria, quando
Pugnatur iugulis, et speciosa magis;
Sed, si servantur haec sabbata, religionem
Perdimus et pietas de pietate perit.
Cum pagana fidem vesania persequeretur
Pugnandum iugulis atque cruore fuit.
Plus est, quod faciunt, qui pacem scismate rumpunt,
Et res divinis plus inimica sacris.
Erexit vitulos et turificavit Aaron,
Sed mox penituit et veniam meruit.
Denique prudenter vitulum concessit ad horam,
Ne se confoderent desererentque Deum,
Certus venturum Moysen, qui verba refferret

Atque hunc errorem sanguine corrigeret.
Quos persistentes invenit legifer ille,
Occidit gladio militis et proprio.
At vero Dathan et Abiron scisma moventes
Vivos enecuit terra. Quid edocuit
Hac in vindicta tali discrecio iusta?
Quid? Nisi quod vincit omnia pacis amor?
Quando minor gravius puniri culpa iubetur,
Quae lex dat minimis maxima suppliciis?
Inde patet plus esse satis rescindere pacem,
Quam cum demonio thus adipemque facis.
Qui simulacra colunt, facili ratione premuntur,
Qui scindunt, speciem religionis habent.
Et quia de Christo simulata mente loquuntur,
Hoc magis impugnant dilacerantque fidem.
Hii Christum non esse putant et decipiuntur;
Hii Christum falsant vel magis ingeminant.
Quo minus est falli quam fallere, tam minus esse
Scito negare fidem quam sacra dividere.
Denique venisti, de sacro fonte bibisti,
Ille neque advenit nec sacra nostra bibit.
Nunc autem laceras, iam desine, turpius erras,
Sed sine re speciem religionis habes.
Atque hoc deterius, quia pacem fingis amici,
At vero diras fers inimicicias.
Quo constat tales ultra non esse ferendos,
Quos nisi conpescant verbera, verba vacant.
Hoc pietas antiqua videns ad religiosos
Confugit reges vel magis arma dedit,
Ut tales premerent et vel residere iuberent
Atque vacare sibi, vel bona subriperent.
Sin alias, gravior sententia subsequeretur,
Ut iam de gladiis terror inesset eis.
Si pacem quaerunt, desistant bella movere,
Desistant fidei dilaniare togam;
Desistant Christi tunicam rescindere, quam nec
Romanus miles findere sustinuit.
Sed lacerant et dilacerant et dilacerantur,
Et defensores Christus habere potest.
Anselmus vigilat, dolet, esurit, alget et orat,
His armis sociam munit et ornat eam.
Quin etiam fortes animos dextrasque virorum
Informat monitis crebro salutiferis.
Inque brevi cunctos sic instruit exacuitque,
Ut Machabeum castra movere putes,
Sic ardent animis, sic seque suosque tuentur
Et quod maius habent praesidium fidei.
Hac in militia non perstrepat ira furorque,
Non incandescit fumus avaritiae,
Non luxus, non hebrietas, non cantio mollis,
Et quae militiae fastus habere solet.
Sicut in adversis dominatur ineptia castris
Et petulans luxus sanguineusque furor
Et sua signiferi formam mala castra secuntur,
Sic pia non distant a pietate ducum.
Hostiles cuneos passim funduntque fugantque
Nec dubitant pauci pluribus irruere.
Sane fides et religio plus omnibus armis
Audentes faciunt atque tuentur eos.
Et sicut Iudae narrabant praelia gentes,
Sic et Matildam mundus ubique sonat.
Qualis Amazonio de genere Penthesilea
Belligeras acies ordinat atque regit,
Non illam noctes, non illam frigora frangunt,
Non intemperies cogit abesse suis.
Porro domi Martham simul exprimit atque Mariam,
Providet et curat, consiliatur, agit.
Ad verbum vitae non desidiosa reverti
Hoc desiderio pascitur et studio.
Anselmum celebrat, Anselmi pendet ab ore,
Et tamquam domino sedula servit ei.
Eius ab officio nocturno sive diurno
Numquam discedit cumque legente legit;

Ploranti apploreat et cum patiente laborat,
Formam discipulae suscipit et famulae.
Quis putet in tali studio vel simplicitate
Humanis rebus quemlibet esse locum?
Quis putet in tali cura tantoque labore
Femineam mentem posse vacare Deo
Seque recolligere post aestus sive procellas,
Qui circumveniunt atque secuntur eam?
Haec plane non sunt hominis, sed suggerit ille,
Cui fortis mulier haec facit et patitur,
Quam satis expresse sapientia pingit et aptat,
Et Salomon propriis exprimit iudiciis.,
Cum forti sponso mulierem iungere quaerit,
Quae sciat et valeat magnificare domum,
Quae sexum superet, quae fortia facta virorum
Non metuat, cuius omnia vincat amor.
At vero molles et amantes gaudia carnis
Et desiderii illius implicitas,
Ignaras operum, domui non prospicientes,
Quis nisi deceptum credat amare virum?
Quae, nisi continuo praetium tribuatur amoris,
Impensas et opus deperiisse putant.
Huius coniugio non est retributio praesens,
Cui placet attendat, ne properanter agat.
Spes est, quae forti valeat sociare marito,
Res autem procul est, quae datur in praetio.
Idcirco geminat et adhuc de finibus addit,
Ut notet a mundi rebus abesse procul.
Isti sunt fines, quos ultra nihil valet esse
Et citra nichil est, quod satis esse queat.
Reperit Anselmus et signa profetica cernens
Condignam Domini sensit amore sui.
Pulsus ab ecclesia tamquam fraudante maritum
Non sibi sed Domino quaerit habere thorum.
Non erat Anselmi nomen sibi tollere sponsi,
Quod neque Iohannes sustinuit facere.
Sponsus habet sponsam, sponso deservit amicus
Et gaudens gaudet eius in obsequio.
Sic et Paulus ait se despondisse marito
Uni virgineum sanctificare thorum.
Aspicit instantem confidentemque maritus
Et confidit ei, non velut ambiguus,
De fidei cura, de morum simplicitate
Deque incorrupti sedulitate thori.
Sunt, quibus est fidens oculus fortasse mariti,
Cor vero trepidat, si qua remotus agat.
Tales evacuant magnos clarosque penates
Et faciunt miseros semper egere viros.
Haec autem spoliis ingentibus exuit hostem,
Quae tribuit claro belligeroque viro.
Et quia vir bonus est et ei bona plurima confert,
Haec quoque, dum vivit, praemia digna refert.
Matildis pugnat, Matildis praemia querit,
Ultima Matildis cor tenet ante virum.
Hostem debellans, victricia signa reportans
Et spoliis illum privat et officio,
Consilio manuum sic usa vel arte suarum,
Ut lanam lino misceat in studio.
Vel quia pauperibus nunc haec, nunc illa ministrat
Deque labore suo sedula servit eis,
Vel quia de lana textit sibi simplicitatem,
De lino studium frangere se nimium.
Haec super, ut navis, quam strenuus institor urget,
De longe solitum querit habere cibum.
Institor est instans et nulla pericula vitans
Et sibi divitias per mare multiplicans.
Matildis patitur et non timet aequoris undas.
Flamine vecta sacro, velificante cruce.
Ex illo refici cupiens ieiunia pane,
Quem qui non comedit, vivere nemo potest.
Esto, pauperibus tribuat vestemque cibumque
Et carnis curas mortificare sciat:
Si desiderio Christi non pascitur atque

Iugiter inde sibi per mare cuncta refert,
Afficitur longo miser oprimiturque labore,
Dun panis vivus non resaginat eum.
Haec sunt magna quidem, sed adhuc maiora secuntur,
Noctu sollicitas exhibet excubias.
Surgit, praedatur et sedula praemeditatur,
Ut quasi de praeda seque suosque regat.
Cum legit aut orat post taedia longa diei,
Totum restituit, quod vaga cura tulit.
Et pascit mentem lacrimis et quam sibi gentem
Tamquam per sexum duxit in obsequium
Affectus molles, quasi sexum debiliorem,
Et quibus incumbit maxima cura domus,
Quales lob famulos famulasque potenter alebat,
Cum quaesivit eum ludificare Sathan.
Porro Matildae praedas de nocte videmus,
Unde cibum tollat quilibet ordo domus.
Tollit ab Henrico nocturna strenuitate,
Unde suos pascit et tegit atque suas,
Dum videt Henricum per tot mala facta perire
Et Guibertinum cernit abesse malum;
Quos dum persequitur et praemonet esse cavendos,
Mundat in illorum sanguine laeta manus.
Haec autem faciens agrum sibi vidit et emit,
Quem colat, ut fructum multiplicare queat.
Quod nisi fecisset, sine fructu et flore fuisset
Romanae campus et decus aecclesiae.
Denique, quis nescit, quia mundus et ordo fidelis
Ut sterelis campus destituendus erat,
Si non se bello tempestatique dedisset,
Ut vitem fidei catholicae sereret?
At nunc de manuum fructu vel fronde suarum,
Qua male culta fuit, vinea sacra redit.
An non plantavit, cum fortiter exuperavit
Querentes sacram comaculare fidem?
Denique plantavit, quia viva voce suorum
Et studiis operum pluribus arma dedit,
Exemploque suo multorum consolidavit
Mentes ad fidei iustitiaeque decus.
Quod bene non faceret, si non accincta fuisset,
Accinxit lumbos inrequieta suos.
Carnales motus tam forti fune ligavit,
Ut non difflieret sive superflueret.
Atque humerum valido firmavit robore: pulcher
Ordo prius lumbos stringere, post humerum.
Nam nisi cingatur fluxae petulantia carnis,
Nemo potest humeri robur habere sui.
Sed quo fine putas subiisse negotia tanta?
Gustavit, vidit, quid labor iste ferat.
Et iam iam tanti fruitur mercede laboris,
Cum videt hostiles subcubuisse manus,
Cum videt Henricum iam iam sine milite truncum
Et Guibertinas detumuisse minas.
De tali cultu sedet inter praelia Victor,
Et novat Urbanus Urbis et orbis opus.
Hanc lucem tenebrae poterunt extinguere nullae,
Novit in adversis forcius efficere,
Aut, si forte vacat et nocte negocia rumpit,
Liberius mentem sublevat ante Deum.
De tali gustu neque caligante lucerna
Ad maiora manum misit et artificii
Duxit opus digito, sic forcia facta perurguens,
Ut teneat fusum dextera, leva colum.
Forcia sunt turbare malos et perdere reges,
Scismaticos odiis frangere perpetuis,
Aut quae sunt ultra vires temptare vel ipsum
Coelum vi rapere vim faciente fide.
At digiti fusum teneant et dextera tollat,
Quae sibi congessit quantaque leva manus.
Ad levam colus est, at fusum dextera volvit,
Cum de terrenis celica pensa facit;
Unde manus inopi palmas ad pauperis usum
Extendit miseros veste ciboque fovens.

Denique, quis tantam potuit componere telam,
Ut vestem fidei texeret atque spei?
Quam prius hinc hereses hinc schismata dilaniarant,
Donec feminea conficeretur ope.
Ergo manus aperit, cum sacramenta revelat,
Quae quasi sub levo clauserat ante sinu,
Cum facit, ut fidei verbum discurrat in orbem,
Quo sine mendicat et dolet omnis homo.
At vero domui non est metus ulla nocere,
Frigora quanta ruunt asperitate nivis.
Nix frigus generat, quoniam prudentia carnis
Albescit specie, sed nocet ex glacie.
At vero duplici circumdata pectora veste
Non metuunt linguas et superant gladios,
Aut quia promissis vitae praesentis et eius,
Quae sequitur, freti noxia nulla timent.
At si multiplici et vario sub tegmine vestem
Texuit, ut semper tuta sit atque decens,
Stragula vestis habet varios mixtosque colores
Et forti filo textitur et vario.
Sic decet ornari virtutibus et variari,
Ne cito rumpatur quaelibet absque aliis.
Additur et byssus, ut conversatio carnis
Pura sit et vitii suspicione carens.
Purpura subsequitur, quae sanguine tincta videtur,
Ut sit martirii rubra cruore sui,
Aut ne per florem carnis sibi querat honorem,
Sed regni solium purpureumque decus.
Et ne mireris, cui tam studiosa labore,
Illa videt, quanto sit placitura viro.
Illa viri spectat venturam nobilitatem,
Quando senatorum sedibus intererit
Et celi portas faciet vel claustra patere,
Omnibus occurrens, omnia discutiens.
Qui fortasse modo neque nobilis esse videtur
Nec sua pro meritis reddere cuique potens,
Sed veniet tanta cum maiestate verendus,
Ut vix sustineat cernere iustus homo.
Sunt etiam portae conventus ob sinodales
Causas expliciti, quos agit ipse sedens
In medio magni circumspectique senatus,
A quibus in dubiis queritur et gravibus.
Credidit insanus hunc oppressisse rigorem,
Ut de iustitia non loqueretur homo;
Sed verbum Domini numquam valet illaqueari,
Iamque nitent portae de probitate viri.
Quem latet Urbanum sic consedissecundum?
Quem rigor illius et sacra gesta latent?
Indecorem vero tantis conventibus illum
Dicere non poterit quilibet hostis homo.
Ergo senator habet laudem sibi sive senatus,
Et non praecipue, qui sedet, ipse Deus?
Haec autem scimus tractari non potuisse,
Si non haec mulier sic operata foret.
Hoc opus illius, haec cura laborque diurnus,
Iam per eam portae, iam sacra iura patent.
Iam per eam medius tractat censetque maritus
Et velut in porta iam manifestus agit.
Sic se sicque suos postquam vestivit alumnos,
Addidit, ut faciat, quod praetio tribuat.
Composuit vestem, quam distrahat, et studioso
Conatu simplex, sed grave fecit opus,
Quod cito dirumpi non possit et ornet habentem,
Qua sine Iohannes non bene nudus iit.
Hoc est, quod Petro descendit ab ethere lapsum
Et de reptilibus iussit habere cibum.
Lata fides genus omne capit, de tegmine cuius
Et decor et robur omnia membra tegit.
Vendidit hanc vestem mulier, quam perfidus ante
Quilibet induitur et pretiosus emit.
Iamque patet tanti, quem femina textit, amictus,
Pro quo non dubitent Italia corda mori,
Quando Cananeus mutatis scilicet illis

Baltibus ad gladium militiamque redit.
Ergo, qui gratis acceptam non tenuerunt
Et rupere fidem, iam patienter agant.
Et lacrimis tunicam, quam iecit et ipse Iohannes,
Ne nudi fugiant et moriantur, emant;
Et permutentur nec tales inveniuntur,
Quales erubuit Christus et alma fides,
Cum fugerent et terga darent sua turpiter hosti
Et fierent saevo praeda cruenta lupo.
Ergo Cananeus cingatur: non bene pugnat,
Cui vestis talos impedit atque ligat.
Quod dum fit, risus et gaudia longa parantur,
Quando dies nullas inveniet tenebras
Et miseris luctu stridentibus atque dolore
Cum palma risum laetitiamque dabit.
Propter quod studuit et se sapienter habere
Et mala clementer tollere sive pati.
Has inter curas considerat arcta viarum,
Quas incedat ei credita tanta domus.
Ut monasteriis sua sit reverentia, ne quis
Effluat et latas inchoet ire vias.
Et sic in reliquis conventibus ecclesiarum
Quam vigilanter agat, quis recitare queat?
Hoc unum satis est ad tantam sedulitatem,
Quod vel dum comedit otia nulla capit.
Et panem vitae, quem gustat nocte dieque,
Expendit reliquis et docet hoc, quod agit.
Quo fructu quaeris aut qua mercede futura?
Surgent, quos genuit atque Deo peperit,
Et dicent illam summa cum laude beatam,
Quos ea de tantis mortibus eripuit.
Vir quoque laudabit et robore sive decore
Induet et vestem congeminabit ei;
Ex hoc praecipue, quia turmae scismaticorum
Deque cruore sacro subdola progenies,
Quae sibi divitias iam congessisse putabant,
Invenient vacuas et sine laude manus.
Quas quia decepit species et gratia fallax
Et propter laudem destituere fidem,
A mercede procul et munere destituentur,
Propter quod Dominum non timuere Deum.
At vero metuens mulier laudabitur atque
De fructu manuum semper ei dabitur.
Et non deficiet laus haec et copia tanta
In portis proprio praecipiente viro.
Sed quando ille suos contempnit? Quando relinquit?
Quando continuo non fovet auxilio?
Curia celestis gladios habet et legiones
Et, cum vult, famulis mandat in auxilium.
Scimus Helyseum, cum vallaretur ab hoste,
Armatus equites celitus intuitum;
Quos puero hostendit, quorum virtute superbos
Luminibus privat Samariamque trahit.
Debellaturo cum paucis millia Iudae
Miles belligeros se tulit ante viros.
Sic quoque, cum Iosue Iericho subvertere vellet,
Armatus niveo terruit actus equo,
Qui se ductorem quaesitus dixit eorum,
Quos Deus ipse suis scribit in agminibus.
Hos aliquando quidem nos non sentimus adesse,
Sed tamen assistunt cominus atque tegunt.
Sepe tamen divina manus, quos erudit atque
Informat, patitur aspera multa pati.
Et, cum sit praesens, plerumque putatur abesse
Et sine praesidio deseruisse suos.
Sed probat et multo melius tunc consulit illis,
Quam si subveniat et manifestus agat.
Qui, dum permiscet laetis contraria, fortes
Efficit et tumidos non sinit esse suos.
Qui si franguntur et deteriora secuntur,
Nec sic iusticia vel pietate vacat,
Dum cuprum puro melius secedit ab auro,
Et sequitur sordem sordida massa suam,

Ne lux cum tenebris proprio minuatur honore
Incipiatque suo forte carere bono.
Hinc adeo plures primo pia castra secuti
Retro cesserunt a pietate Dei
Et Christi famulam deserti deseruerunt
Et curvaverunt se miseri ante Baal.
Quorum discessu domus est et clarificata
Et firmata magis auxiliante Deo.
Tum vero Christi defensor et eius amica
Non cessant monitus acumulare pios.
Qui discesserunt, non hac in sorte fuerunt;
Anselmus memorat et racione probat:
«Quod permansistis in tempestatibus istis,
Vos estis numerus, quem probat ipse Deus.
Nunc illos et consimiles omnino cavete
Et sicut pestem vel gladium fugite.
Et vere gladii furor est comunio prava,
Quo qui percutitur, concidit et moritur.
Et sicut tollit lucem caligo diurnam
Et calor in mediis non bene fervet aquis,
Sic, qui participant anathemate contaminatis,
Consortes fiunt illius et pereunt.
Et, cum pugnatis, quos infestatis, amate;
Pugnet non hodium, sed pietatis amor.
A verbis etiam vanis tumidisque cavendum,
Qualia qui pugnant fundere multa solent.
Nemo iustificet sese, non deprimat ullum,
Nemo furetur quodlibet aut rapiat.
Castos vos illi servate per omnia, fratres,
Qui sibi pollutum nescit habere thorum.
Denique quod fidei, quod religionis habete,
Ut, qui vos videat, agmina sacra sciat.
Et Deus ipse suos custodiet, ut nichil illis
Omnino noceat, quod facit et faciat».
Haec dum sepe facit et eos confirmat, ut ultra
Lapsum non metuant, si tamen hoc caveant,
Et miseris monstrat, quanto de culmine lapsi
In quam Tartareo delituere lacu,
Et multos revocat de somno et carcere mortis
Et reparat vitae laetus et aecclesiae,
Ipsam postremo temptat revocare tyrannum,
Atque locum veniae sic quoque spondet ei,
Si redeat, si poeniteat, si confiteatur,
Et se Gregorio conferat atque Deo.
«Si pietas», inquit, «si rerum cura valeret,
Quae facis et tractas, omnia non faceres.
Sic dico non ex odio, non ex feritate,
Sed, quia, quod non est, dicere non valeo.
Numquid adulari tibi debeo? Decipiuntur
Et te decipiunt, qui tibi sceptrum ferunt.
Denique noverunt, quid agis, et tu quoque nosti
Et, quia non regnas, ipse patere facis.
Quod si regnares, non coelica iura negares
Et regem Christum subsequerere tuum.
Nunc Belial sequeris et Christum perdere quaeris
Et Christum sponsam destruis, aecclesiam.
Tollis pontifices et pontificalia vendis
Et contra regem pontificemque facis.
Quem regem? Quem pontificem? Dominumque Deumque,
Qui solus sceptro fulget et imperio.
Solutus habet coeli claves et solus Averni
Clastra tenet, regum solus ubique potest.
Et te magnificas et ei, miserande, repugnas,
Qui neque principibus assimilare bonis.
Scilicet haec Pirrus faciebat et ille Philippi
Fortis Alexander, quem Darius timuit;
Qui, ne nulla sequi posset victoria, molles
Erubuit gladios faemineasque manus.
Turpe viro forti mulierem vincere, vinci
Turpius; ergo puta, quid tibi laudis erit,
Si te victorem faciet non mollior hasta
Vel tua strenuitas, sed magis ira Dei;
Quod si victus eris, quod ego reor esse futurum,

Regibus et populis ludus et omen eris.
Sed Romam venies, Romam superabis et istum
Sublimem facies in tua dampna tuum.
Nec satis esse putas ad crimen flagiciose
Vivere, pollutas sanguine ferre manus,
Si non auctorem contempseris et monitorem
Et super hoc aliud feceris ipse capud.
Nonne tibi statuam miser erexisse videris,
Cum neque discernat aut oculis videat?
Anne videt, qui se foveam demersit in altam
Et secum multos in capud ire facit?
Et cum dampnatum iuste se senciatur olyn,
Condempnatorum signifer esse potest.
Hunc tu scire putas et vel discernere posse,
Qui sub districto iudice non metuit.
Cecus es et cecum sequeris; iam si laberinthum
Formides, cecum ne comitare ducem!
Si credis, faciam cum lumine posse reverti,
Et, pro quo saevis, haec tibi sceptrum dabo.
Ante pedes Petri supplex lugensque iacebo,
Dum reddat sceptrum mitior et solium».
Haec illi, sed durus homo non flectitur atque
Durior inque dies saevior efficitur.
Denique Guiberto scribit monitoria quaedam,
Adversus miserum commiseranter agens:
«Iam satis et nimium, Guiberte, silentia nostra
Lusisti nimis et pacis abusus ope.
Dum patimur vel compatimur, dum dissimulamus,
Ungues exacuis subdolus et gladios.
Iudicium faciens prudencius et rationem
Si de praeteritis abluere malis,
Fecisti fructum sane tibi convenientem
Et qualem tribulus spinae ferre solet.
Quando potest arbor mala fructum gignere mitem?
Sed neque non mitem non mala ferre potest.
Mens bona cum fertur, fervet magis ad bonitatem,
Cumque flagellatur, aptior efficitur.
Efferat molliri nulla dulcedine novit
Et, si percutitur, saevior esse solet.
Et quid agat vineta, colem cum succus amaram
Non emendat humum nec labor assiduus?
Nonne ego te vidi quasi fructum ferre volentem
Et quasi subiectum, cum Laterana domus
Excepit nimium gaudenter et officiose,
Et tua post primam cellula prima fuit?
Denique iurasti, nec enim potes ista negare.
Nunc, quid agis? Quare turpia tanta facis?
Sed laesit, quia Tartareo te fune ligavit,
Et quia Tartareus tu tibi funis eras.
Quis nescit sordes et quae mala tanta patrasti?
Et quis sustineat vel sceleratus homo?
Nos tamen, ut dixi, de te meliora putantes
Expectabamus ut melius sapperes.
Ut vero monitis non es dignatus adesse,
Qui te corrigeret, traditus es Sathanae.
Discere debueras non blasphemare, sed auges
In dampnum capiti deteriora mala.
Denique, si iustus et iustis iustior esses,
Quo te iudicio pontificem faceres?
Perlege scripturam, seniores consule, quando
Aut ubi pontificem curia deposuit?
Si sine consensu Romani pontificatus
Nullus pontificum sede carere potest,
Pontifici summo quae curia quaeve potestas
Vel quod concilium tollere iura potest?
Pone tamen iam Gregorium non pontificare
Et sedem summam pone vacare patri:
Quis Romanorum cuiuslibet ordinis in te
Contulit officium praesidiumque patris?
Hugonem satis esse putas, quem diximus Album?
Sed iam dampnatus atque fugatus erat;
Quando tamen multis pastorem procreat unus,
Quamvis consilio fultus et eloquio,

Quamvis ornatus et moribus et bonitate
Et per cuncta placens utilitate suis?
Ergo vides, quia iam nichil est de pontificatu,
Quod retinere tibi qualibet arte queas.
Adde, quis assensum tribuit? Quis vidit ovantes
Pompas et niveos quis tibi rexit equos?
Hos ego non miror, quos admiraris amasque,
Qui nichil aut hominis aut rationis habent.
Hos autem quaero, quales aliquando videmus
Ad spem sydeream corda levare manu.
Qui bene discernunt, melius discreta secuntur,
Quos taedet vitae labilis et miserae,
Qui neque corrumpunt neque corrumpuntur: avarum,
Mollem, sacrilegum quis bene scire putet?
Si laudes horum, si conciliabula curas,
Falsus es et falli te, miserande, probas.
Si vero regimen hos inter ducere queris,
Cecus es et cecos perdere non metuis,
Nec de pastoris umquam gaudebis honore,
Cum Pastor veniet et pecus inspiciet.
Petrus habet sedem cum Paulo iudicalem,
Quique vices eius pervigilanter agunt.
In quo te numero quaeremus sive cathedra,
Qui non pascis oves, sed rapis et laceras?
An quia Clementem te nominat impius ordo?
Sic Parcas dicunt, parcere quod nequeant,
Sic lucum, quia lux in eo non praevallet ulla,
Sic etiam dictus Symon et ille fuit.
Non quia pareret divinae traditioni
Aut consentiret rebus apostolicis.
Ergo Clementem, quoniam disperdere queris,
Te vesana vocat turba per oppositum.
Hac ergo in serie prorsus non invenieris,
Hircus es et ilem pascis habesque gregem,
Ad levam stabis, et grex tuus ibit in yghes
Laturus Stygio pabula longa cani.
Tunc ubi turbo vagus, ubi lata potentia vestra,
Et quae iactatis, cum bona verba datis?
Hic, hic pone oculos, hic mentem cum ratione
Et, quasi iam videas, haec mala tanta time.
Sed video, quia non metuis discrimina tanta
Et datus es sensum desuper in reprobum,
Sicut, qui voluit sedem super astra levare
Et se non timuit equiparare Deo,
Nunc, quamvis videat, quoniam sibi Tartarus instat,
Non tamen a cepto se revocare potest,
Et miserabiliter sese desperat et omni
Arte doloque facit, ut socios habeat.
Scit tamen inde sibi melius non esse futurum
Et nichil omnino posse latere Deum.
Ergo superbus agit et vel sic quaerit habere,
Qualemcumque potest, imperii speciem.
Tu quoque, quandoquidem iam non potes esse, quod optas,
Papatum turpem turpior ipse facis.
Sed facies, mihi crede, miser nimis alta petendo,
Ut neque concessum fas sit habere locum.
Dumque cupis, prave, praesul Romanus haberi,
Iuste tolletur ipsa Ravenna tibi.
Sed sine propter eum, qui te de morte redemit,
Et ne perde pecus, quod sibi Christus agit.
Qui tibi clementer dignetur tangere mentem,
Quosque trahis tecum, consociare sibi.
Sic ait et monitis non cessat voce, litura,
Ut Domino quaestum multiplicare queat.
Sed paciente Deo Sathanas turbavit utrunque
Et magis atque magis opprimit atque ligat.
Ut tamen advertunt, quia res non provenit illis,
Castram movent tristes arvaque Tuscha petunt.
Ut cessasse vident comitatus et legiones,
Tum vero gemitus et dolor et lacrimae
Et pro Romano suspiria pontificatu,
Ad Dominum iuges multimodeque preces.
Pectora contundunt, coelum clamore fatigant,

Qualem non surdus quaerit amatque Deus.
Incipit Anselmus, sequitur miserabilis illa,
Quae per Gregorium coepit amare Deum:
«Quam bene provisum fuerat, Deus optime, nobis,
Cum fera terribilis quaereret haec capita,
Cum rimaretur gladio, cum persequeretur,
Cum nobis totis viribus irrueret!
Unde tibi visum, virtus et gloria, Christe,
Ut nos eriperes et nova bella dares?
Si placet, ut parcas, et tanta laude videmur
Indigni pro te bella necemque pati,
Non laeta mortes Romanas aure feremus.
Et Pauli gladios excidiumque Petri,
Immo tuas, Domine, cedes mortemque famemque,
Et quae multa furor obsidionis habet.
Esto: sumus molles, et ob hoc mala praelia tollis,
Ne simus sanctae dedecus aecclesiae.
Tu vires animosque dares. Quis pertulit unquam,
Si non auxilium sensit adesse tuum?
Et, quem iuvisti, qui non vel sanguine vicit?
Quis timuit gladium te duce sive crucem?
At nunc quid faciet venerabilis illa senectus,
Cum mortem populi cernet ubique sui,
Cum miseras matres natorum funera flentes
Et passim pueros hense fameque mori?
Hanc vitam quis non videat miserabiliorem
Morte? Vel has mortes unius esse viri
Quis non expaveat? Nam mortem non timet ille,
Quae tali vita dulcior esse potest.
At nos quid facimus ut oves pastore remoto?
Num Guibertinam flectimur ad statuam?
Parce, Pater, nobis et ab isto carcere tolle,
Ne sine Gregorio simus in exilio.
Denique parce tuis longe lateque per orbem,
Quos tibi Gregorius educat atque fovet:
Qui disperdentur, si Guibertina seluentur
Scismata, quae saevos mitti agitque lupos.
Et lupus est vehemens et tigride saevior omni
Pastores tollit et pecudes laniat.
Hos ergo perdis, et nos quoque cuncta timemus
In tam deserta terribilique via».
Sic flentes Domino Romana pericula mandant
Et detrimentum totius aecclesiae.

3,1 vv. 4245-4428

Comperit ut regem festinum Luca venire,
Scinditur et vario murmure mixta fremit.
Hii regi nova festa parant portasque patere
Praecipiant regi, cuncta licere ferunt;
Hi perversorem clamant debere repelli,
Sed Petri furias non movet iste sonus.
Usque adeo Petrus non cessat cuncta movere,
Turbans nocturnis omnia consiliis:
Petrus, homo quo non alius prudentior atque
Lucensi populo promptior arma dare.
Nemo magis doctus populi captare favorem
Ac velut ex oleo vim reparare foco.
Iamque furi praetioque manus conducit iniquas
Atque intemptatum iam nichil esse sinit.
Regis in adventum talem se format, ut illum
Rex quoque miretur et socium cupiat.
Non parcat manibus, linguae dissolvit habenas
Nec timet in celum prodigiosa loqui.
Nec metus est de Gregorio, ne per comitatum
Laedat, namque iram non timet ille Dei.
Ergo ubi per regem sentit perversa licere
Et causam fidei non bene stare videt,
Immemor aeterni gemitus et suppliciorum
In tergum faciem vertit et ire Deum
Contra non timuit, patrem patriamque prophanus
Insequitur, saevas iungit amicitias.
Iamque per angustos aditus rex advolat atque
Fessus in umbroso gramine castra locat;
Nec Guibertus abest, dux et comes impietatis,
Deducens cecum cecus ad interitum.
Petrus compositis rebus praetioque paratis,
Qui sese peterent ac velut eligerent.
Mittit ad Henricum mereari pontificatum
Et Guibertino se dare servitio.
Nec mora! Promissis vendit festinus uterque,
Praeventus fama criminibusque viri.
Luca facit plausus, miscet nova gaudia vulgus,
In Petrum ferme consonat omnis homo.
Scilicet ad mores pravae scelerumque favorem
Signiferum famae deterioris habens.
Si vero est aliquis, qui cum pietate laboret,
Non tamen est ausus de pietate loqui.
Iam quis in hac sacrae fidei morumque ruina
Non trahat ex imis flumina visceribus?
Lugemus muros hostili Marte ruentes,
Nec Hieremias ipse tenet lacrimas;
Denique Salvator noster, cum cerneret urbem,
Quam subvertendam noverat, ingemuit.
At nos ridemus, ubi desolatio talis
Festivan speciem dissipat et requiem?
Et quid sunt muri cineres quandoque futuri?
Quid turre faciant, quae cito deficiunt?
At murus fidei, cuius fundatio Christus,
Virtutum vario culmine portat opus.
Hoc ubi vastatur de morum perditione,
Perditur aeterni gloria summa boni;
Et pro laetitia, pro commoditate bonorum
Exoritur clades et sine luce dies.
O rerum novitas! O perturbatio mentis!
O res divinis exagitanda minis!
Quod Iudae facinus aut quae blasphemia tanta
Samaritiae? Quid nunc, o Ysaia pater?
Quid facimus? Quos plaga tumens non occupat artus,
Computruere crebris omnia vulneribus.
Non est, qui foveat, et non est, qui medeatur,
Nec medicamentum quaeritur aut oleum;
Et verbum Domini contempnitur et gravis ira
Et, quem iam valeat nemo cavere, furor;
Quoque magis stupeas, praecellentissima quondam
Argenti species vertitur in scoriam.
Iam plus quam meretrix facta est urbs ante fidelis,
In qua iudicium cepit habere domum.
At velut abiecto legali mecha marito

Servit demonibus pressa libidinibus,
Et pro iudicii tractatu iustitiaque
Fraudibus incumbit, cedibus invigilat.
Miscet aqua vinum, pro vino fundit acetum,
Et neque principibus est adhibenda fides.
Quanti furantur aut cedibus insidiantur,
Nullum iudicii de gravitate timent.
Qui non furantur, furantibus associantur,
Munera captantes praemia respiciunt.
Vox pupillorum contempnitur et viduarum.
Et non est aliquis, qui tueatur eos.
Consimiles Sodomae vel adhuc magis atque Gomorrae
Excessere novis omnia flagitiis.
Idcirco Dominus per multos multa minatus
Ultra non patiens iam violenter agit.
Iam quercum foliis ventus cum grandine nudat
Et iam serotinis indiget hortus aquis.
Et sicut stupae solvit scintilla favillam,
Sic opus illorum robur utrumque vorat,
Ut possit nullus extinguere. Quis furor unquam
Vel sic exarsit vel bona tanta tulit?
Ignis edax est ira Dei, furit intus et extra
Et primo tollit, quae bona prima videt.
Principio florem depascitur interiorum
Et mox, quanta placent, dissipat exterius.
Sicut coniugio gaudet sine sorte maritus
Nec sine suplicio parcat adulterio,
Sic animum divinus amor sine cognitione
Coniugis alterius et sine labe cupit.
Ex hoc coniugio prodit coelestis origo,
Quam parit et laetat et colit alma fides.
Sic est in populo, sic in quocumque fideli
Divini quaedam copula coniugii,
Quam quisquis violat, diro se crimine fedat
Et fit spiritui sicut amica malo.
Nec patitur fortis haec impunita maritus;
Reicit et mecham depopulatur eam.
Lucha fuit dives, sed luxuriata maritum
Sprevit, divitiis illius usa mali.
Urbibus in Tusciis non est opulentia maior,
Non maior vini copia, non olei.
Grata situ, specie mirabilis, ut paradiso,
Si dici liceat, non nimis invideat.
Praecellunt specie pueri simul atque puellae
Et naturalis non eget arte color.
Alta viris virtus, prudentia maxima rerum,
In senibus gravitas et reverendus honor.
Virginibus, viduis custodia summa pudoris,
Coniugibus proles cura thorique fides.
In re civili pax et concordia summa,
Ius et iudicium pendula lance pari.
Furta, rapina foris, periuria tam prope nulla,
Ut ne sacra quidem tangere vellet homo.
At vero sacri cultus qui fervor, ab ipsis
Rebus et altaris ordine scire licet.
Tempora transierunt velut aurea sub Phrygiano,
Qui color in prisca religione fuit,
Cum ligni calices auratos pontificatus
Atque gradus alios per loca quaeque dabant,
Cum neque nobilitas neque copia divitiarum
In numero sacrae cognitionis erant,
Cum procul a sacris equites, pomposa suppellex,
Et male conditi iuris amica gula.
Qualis Martinus, qualis fuit et Phrygianus,
Quorum paupertas nullius indignit;
Quorum paupertas, quid posset, clarificavit,
Cum Phrygianus aquam flecteret, ille focum.
Pauper uterque fuit, fuit et peregrinus uterque,
Sed non in Christo pauper uterque fuit.
Horum ego transierim sacra [saecula], tempora primi
Aeris et hoc ipso nomine clara magis.
Perstringam reliquos, quorum sub tempore vita
Decolor et studio non satis aequa sacro.

Attamen argento color est suus, et licet auro
Impariter niteat, sed magis ere placet.
Hinc igitur videat, qui Lucam scire laborat,
Qualis et in quanta sedulitate fuit
Exornare domos sacras et magnificare
Et ditare suum rebus episcopium.
Consule scripturas iam multo verme fluentes,
Martini nostri praedia multa leges.
Iam de militibus quid agam? Cum vel minor aetas
Sufficiat magnis regibus et dominis.
Et mihi sufficeret, si non mentita fuisset,
Sicut et Anselmo, dum bene fida fuit.
Quorum maiores de munere pontificali
Multas et magnas optinuere domos
Et per virtutem multam multumque laborem
Ecclesiae dampnum non potuere pati;
De quibus eterno non contempnenda relatu,
Si non protraherem, plurima congererem.
Auro contextae vestes gemmaque nitenti
Augebant celebres rebus et arte dies,
Cum processurus sollempni luce sacerdos
Expressum variis non bene ferret honus
Et circumstantes dextra levaque ministri
Portarent humero texta metalla gravi;
Sicut sub Moyse sacer est ornatus Aaron
Et sub eo sacrae quilibet ordo domus,
Cum populus victor Egipti cum Pharaone
Es et opes varias haec ad agenda daret.
Hinc ergo populi studium mirari supersunt
Plures et magni nominis ecclesiae,
Quarum qui cultus fuerit, quae gloria quondam,
Ambitus et lapidum longa ruina docet.
De monasteriis vero vel in urbe vel extra
Non est ad numerum texere sermo levis.
Sic populus quondam Lucensis lucis honorem,
Ex quo nomen habet, actibus exhibuit.
Clerus cum populo quasi mens cum corpore iuncta
Certabant proprias sanctificare vias.

Ast ubi divitiis non est modus, et peregrina
Religio celebrem caepit habere crucem,
Ut solet, ex opibus et libertate fruendi
Et pudor et probitas et sacer ordo perit.
Ac primo vestem luxu studioque placendi
Induitur laicam, qui sacra vasa gerit.
Hinc gula quaesitis dapibus terraque marique
Pascitur et dampnum non videt ipsa suum
Esca frequens venterque, tumens dirumpit habenas
Iamque thorum alterius scandere ludus erat.
Inde per errorem mutato crimine, sed non
In licitum verso flagicii placito
Itur ad heredes et posteritatis amorem,
Et qui succedat, tollere clerus amat.
Ac sic ut populus, sic incipit esse sacerdos,
Nec de coniugii simplicitate studet.
Nupta sacerdoti discernitur aptior illi,
Cultus et arte dolum conficiente color.
Pontifices primo contendere, mox ubi trita
Fronte pudor cessit, desiliere gradu.
Succutiunt alias alii thalamosque suorum
Fedant, ast aliis plus sua pacta placent.
Hoc ita testatur castellum Mammula, multae
Preterea villae, praedia multa nimis.
Hic furor errorem geminat, solvitque timorem
Subiectis gradibus pontificale malum.
Hinc sua cuique domus, rerum comunio nulla;
Atque ita privatus omnia solvit amor;
Dum non est, qui corripiat, quia vita magistri
Si non conveniat, spe sine verba facit.
Inde per errores varios corruptio plebem
Occupat, ut scabies inquietata gregem.
Ad reprobos mores non uno calle venit
Et nullus subito pessimus efficitur,
Sicut nemo boni summam conscendit in arcem,
Si non a minimo tendat in alta gradu.
Sed non continuo pudor est omnino solutus,
Constat sed paucos eminuisse viros,
Qui primi facerent, quaequae facienda docerent,
Viventes casta sobrietate domi.
Sic per doctrinam, per mores, per rationem
Occurrit lapsis cura superna malis,
Dum non vult aliquem nullo revocante perire
Sed salvum fieri, quem creat atque regit.
Sed lux in tenebris et adhuc in turbine tanto
Vix illi satis est, qui moderatur iter.
Inter perversos vocem sapientia mittit
Et tanquam pueris lac dare pollicitans
Non exauditur, sed enim postremo minatur,
Quod super illorum rideat interitum.
Hinc etiam Paulus dum causam gentibus aufert
Culturam veri deseruisse Dei,
Non mox a summis facit argumenta malorum,
Sed primo lumen eripit et faciem:
Lumen, quod Dominum spreverunt glorificare
Nec grates tanto retribuere bono,
Quod discernendum dederit nulloque docente
Per res ad rerum traxerit artificem;
At vero faciem, quia, qui se cogitat esse,
Quod non est, oculo fallitur ipse suo.
Israhel et Iuda quondam duo regna fuerunt
Atque fidem Domino non habuere Deo;
Sed cum peccarent et mutis sacrificarent,
Non tamen abruptis deperiere malis;
Quin errante Dei populo per tura sacrorum,
Cum Iis Ieroboam perderet et Roboam
Et reliquos reges excelsis tura ferentes,
Errorem clari deducere viri,
Quos divinus amor et spiritus erudiebat,
Ut manifestarent, quaeque futura forent.
Sed peccatorum moles et ineptia cordis
Has medicinales exuperabat opes.
Sic quoque Luca bonos habuit miserranda magistros,

Sed per velamen deseruit regimen.
Aspice nunc edem primam, mirare columnas,
Ordine quas gemino ducit utrumque latus.
Aspice structuram lapidum, quas arte decora
Docta manus posuit sub Salomone novo,
Quae sub Alexandro Romam Lucamque regente
Grande sed angusto tempore fecit opus.
Qui se, qui clerum pro viribus officioque
Rexit et in populo ferrea virga fuit.
Sic alii patres, sed rari, sed sapientes
Ad lucem Lucam restituere suam,
Ymo conati, quantum valuerunt, fuerunt,
Ut vel in extremas non caderet tenebras.
Sed dum paulatim multorum displicet error
Labitur ipsa suo perdita iudicio.
Audit, quid deceat, sentit meliora docetque,
Sed quae non didicit aut docet, ipsa facit.
Hac tamen interdum censura corripuntur
Tam virga legum quam gravitate senum,
Et per praepositos regum comitumque ministros
Civilis quaedam nominis umbra manet.
Sed levis haec etiam districtio nec diuturna,
Turbat iudicium flagitii praetium.
Quisquis furta facit, ubi iam sub iudice pendet,
Tollit per praetium iudicio gladium.
Hoc gemino confusa malo civilis honestas,
Dum legum virgam nescit et aecclesiae
In praeceps fertur, furit, enecat, insidiatur,
Et scelerum studio iungitur ambitio.
Et iam nulla seni reverentia, rara parentum
Gratia, coniugii suspiciosa fides;
Perque gradus vetitos placitum consanguinitatis
Exsuperat licitas et sine labe faces.
In rebus licitis fidei retinacula nulla,
Ad detestandas inresoluta fides.
Ut vero luxus et libertatis amore
Induxit varios barbara lingua sonos,
Tanta suos mores sequitur discordia vitae,
Ut vix tot facies Protheus ille ferat.
At primo cultus imitari Francigenarum
Gloria, et ignotae quaerens vellus ovis
Tonderi non arte sua, non denique gentis
Unius aut ritus aut prohibenda sequi
Ut Babylon quondam linguarum de novitate
Addidit antiquis deteriora malis,
Sic et de numero populorum multiplicato
Exoritur scelerum multiplicanda seges.
At genus incultum villis et rupibus ortum,
Ingessit rabiem, dum fugit ad requiem.
Hi, quia, quod tantis novitatibus addere possent
Ad rerum speciem, non habuere domi,
Artifici cura vigili multoque labore
Civili studio non nocuere prius;
Mox odio veteri ceperunt nobilitatem
Ledere, maiores subdere velle sibi;
Et dum conantur plus posse nocere potentes
Et pro divitiis divitias praemere,
Haec rabies populum divisit pace soluta,
Praeficiunt habiles ad fera cepta duces.
Et nunc de populo, nunc et de nobilitate
Ductores subitos praecipitesque parant,
Qui modo privatim, modo conciliante tumultu
Sub pacis specie bella dolosa movent.
Nec tamen assiduis victoria queritur armis,
At ubi pax agitur, longa quies sequitur.
Sed magis ad sese versi manuumque laborem
Hi quantos, alii conficiunt soleas.
Ac tum signiferis feraliter insidiantur,
Arces deiciunt, divitias rapiunt.
Hoc illis studium turbare, sollicitare,
Et maris in speciem nulla quieta pati,
Vipereoque modo materno funere nasci
Deque patris ceso vertice concipere.

Sic populus quondam questus et pacis amator
Ad scelerum sordes et sacra bella ruit.
Clerus adhuc, licet ipse suo de cardine lapsus
Ignarus rerum plebis et artis erat;
Civiles motus compescere, nolle furores
Praebeat specie religionis opus.
Sed tum privatis odiis, tum vero timore,
Si quando gladium possit habere fides,
Miscentur turbis et seditionibus, ex quo
Praecipue nonus terruit ille Leo,
Qui talamos, qui rem propriam, qui venditionem
Primus in extremo tempore pervetuit.
Hoc igitur clamore viri perterrita corda
Lucem prosiliunt perdere, quam metuunt.
Atque ut peccatum de cognitione revixit,
Ad legis vetitum fecit adesse malum.
Sic cleri facies imperturbata veterno
Non posuit finem vel cataplasma malo.
Frendunt murmuriis et de novitate querentes
Nolunt divino credere consilio.
Quoque magis cernunt sese ratione gravari,
Hoc magis avertunt a ratione pedem.
Hoc studio civile malum devenit in artem,
Et fecit stolidos litera discipulos,
Quae, quia vivificans non adstat spiritus illi,
Insanas mentes ducit ad interitum.
Addiscunt violare fidem, pervertere iura
Et necdum auditis solvere pacta modis,
Ut, cum pervertant, pervertere non videantur,
Velantes faciem calliditate nova.
His ducibus canonum gravitas nullius haberi
Cepit et ipsorum iussio pontificum.
Quin et pontifices verbis incessere vulgo
Tum primum licuit et sine lege fuit.
Quoque magis proibetur amor carnalis et usus
Et quae sunt cleri publica dividere,
Regula discordes animos facit atque rebelles,
Ut tanto faciant laxius et sapiant.
Hos inter doctus et ab his mala semina Petrus
Alcius ingenio proficit et studio.
Addidit ad morem patriae geniique calorem
Francia miscendi nomina mille mali,
Non quia perversos non horreat atque biformes,
Sed quia perversos non uniat ipsa salus.
Inter discipulos didicit sacra dogmata ludas,
Sed per avariciam concidit in foveam.
Infelix, quem non potuit sapientia doctum
Nec predicta pium tradicio facere!
Inter convivas de prodicione notatus
Non tamen a precio retulit ille manum.
In fidei gremio famosus apostata crevit,
Ex evangelico flumine multa bibit;
Perque gradus primos cleri promotus ab ipso
Tercius altaris stabat in officio;
Sed mox terreni solii deceptus amore
In Christum saevit, ydola vana colens,
Et, quod deterius, de Christy dogmate Christos
Iudicat et rebus exuit atque necat.
Ergo si fidei non est dilectio iuncta,
Non prodest homini scire profunda Dei.
Arrius ille ferox et signifer impietatis,
Vertit in errorem multa legendo fidem.
Sic alii turbare bonos feraliter ausi,
Quod foris evomerent, edidicere domi.
Ergo lex peccat? Ergo prudencia caecat?
Ergo salus perdit? Semita turbat iter?
Absit, sed vanos homines perversio cordis,
Non legis vitium dissipat et perimit.
Petrus ad has voces divinaque verba vocatus
Et bona Martini participare datus,
Suxit mortiferum sacro de fonte venenum
Et de vitali melle fit ydropicus.
Ymmo vivificam vertens in toxica venam

Vitam per vicium traxit in exicium
Hoc foris, hoc intus, hoc omni tempore curans,
Ut quocumque modo pascat avariciam.
Haec radix comitem sibi procreat ambicionem,
Quae duo praecipitem non tenuere virum.
Inde per invidiam, quae tertia iungitur illis,
Triste supercilium pene levare nequit.
His de seminibus capit et versucia mentem
Dissimulare suis et simulare locis.
Altus homo nec se capiens, ubi pontificalem
Anselmum cernit obtinuisse locum,
Paulatim primo contempnere, deinde minari,
Et de persona turpia multa loqui.
Si quis ab Anselmo doluit pro crimine laesus,
Illi defensor affuit et socius,
Infames, cupidos, luxus et ventris amicos,
Armans saeviciis et male scire docens.
Quos tanquam paleas venturo praeparat igni,
Ut, si quando queat, omnia comoveat.
Iste est occasus Lucae de culmine lucis,
Ista est egregii longa ruina loci.
Sed ve, qui currit et sudat ad impietatem!
Fiet ei manuum sudor in obprobrium.
Hinc exactores spoliabunt, hinc mulieres,
Non virtute viri praeficientur ei.
Et cum cadetur, et quod tenet, eripietur,
Ad fustum fugiet, qui dominatur ei.
De vita vero felici moxque futura
Quisquis blanditur, fallit et illaqueat.
At quando veniet Dominus iudexque sedebit,
In deceptores verba severa dabit.
Et quid deceptis? Quid tum tibi, filia Syon?
Ipse suis verbis, qui dominatur, agat,
Qui Deus est exercituum, cui subdita servit
Coelorum virtus omnis et omne decus.
Hinc igitur talem dissolvere cuncta potentem,
Audiat et sexus mollior et timeat
Exemploque pari de condicione minori
Tamque levi causa forcior expaveat.
Filius ex ipso sexus potioris honore
Forcior ad quaeque debet agenda fore.
Filia faemineo de nomine plus reverendi,
Sed minus audendi vis et acumen habet.
Atque ideo minus est a iudice corripienda,
Si minus aut ultra, quam decet, illa facit.
Ergo vides, quicumque potes, quid filia fecit,
Et cur tam graviter arguat inde pater
Et iam dicat ei, dicat, qua voce meretur,
Ac velut aversus improprianter agat.
«Quid mihi fecit», ait, «non una, sed omnes in unum,
Filia, quam genuit mater ab arce videns.
Quae matris speciem mores vitamque secuta
Debuit e specula vel sibi prospicere.
Principio sese supra concessa levavit
Et supra modulum se tulit ipsa suum.
Ac sic extento duxit vestigia collo
Ipsa per ora virum colla superba ferens
Et circumducens oculos quasi complacitura,
Spectari cupiens atque videre volens.
Insuper et plausit, manibus quoque sollicitavit
Incenditque vagos cernere se animos.
Addidit et motum teneris confractibus aptum
Ex ipso numero tollere corda bono.
Sic fecit, sic se corrumpere non dubitavit,
Sic alios demens perdere non metuit.
Sed quid ei faciam? Primo crinalia tollam
Et crines nudos absque decore sinam,
Unde placere putat, et sed venumdare temptat
Et quasi tuniculum textit ad interitum.
Inde per ornatum, quo splendet inaniter, ibo,
Quem forma simili luna minuta facit.
Torques de collo, de pectore vincula tollo,
Quod satis officium non habuere suum.

Armus ab armilla non glorificabitur ultra,
Allicietque feras haec quoque praeda manus.
Insignem mitram fedato vertice scindam
Et iam discrimen non erit ad tegimen.
Ad lumbos veniam pretiosaque cingula rumpam.
Rumpam murenas atque periscelidas.
Olfatoriolis, quo nares pascit odore
Et captat miseros, exuet ista manus.
Auribus appensos per vulnera grata lapillos
Auferet hostilis nil veritura manus.
Non ultra digitus gemmis gaudebit et auro,
Fronsque sibi stellas flebit abesse suas.
Mutatoriolis vetus oblectatio longe
Fiet, et hos cultus barbara dextra feret.
Pallia tollentur, pendentia tegmina late
Et, quibus illucent, linthea nulla sinam.
Perdet acus etiam gemmis auroque paratas,
Ad complectendum turpe decenter opus.
Et, quo se cernit, speculum cum syndone perdet,
Iamque procul vittas atque teristra dabo.
Et quid erit contra? Quantos nunc mulcet odore,
Tantos offendet naris et oris odor.
Et sicut zona nunc molliter illa superbit,
Sic et funiculo cincta dolenter erit,
Et quia crispantem contorsit vertice crinem,
Purgabit viciū flebile calvicium.
Fascia pectus ei tenerum vestire solebat,
At nunc saccus erit interiora domans.
Sic, quasi dicat, erit teneris mulieribus, adde
Et luge cesos, o miseranda, viros.
Quoque magis doleas et ab ymo pectore plores,
Virtus nec species proderit ulla viris.
Non est in gladiis ad formam motus amoris,
Parcere non novit sive timere mucro.
Non metuit fortem, tollit per vulnera mollem,
Non curat gladius, qualia sentit amor.
Tolletur pulcher, tolletur viribus acer,
Quae duo praecipue captat ineptus amor.
Ac tum merebunt, hoc est, lamenta movebunt
Portae, cum nullus ingreditur eas».
Sic per Ysaïam Dominus, sic intonat, inquam,
Quem timet omnino spiritus atque caro.
Hunc finem, miserae, lascivia vestra meretur,
Dumque superbitis, omnia destruitis.
Vester amor, vester luxus, petulantia vestra
Omnia turbavit et bona summa tulit.
Inde Deo vestrum iam non patiente furorem
Hostilis gladius et vaga pestis adest.
Infernus nova monstra dedit, iam Cerberus ipse
Colla levat, ridet tristia Tesiphone.
His ita turbatis, ubi lex et Chritus ab urbe
Cessit, funereo cuncta tenente malo,
Conveniunt sceleres, ex urbibus officiales,
Ad quos summa rei spectat, et officio
Quisque suo temptat usum viresque praeire,
Ne nova de solio subruat ambicio.
Ex agris etiam tanta est adversio veri,
Ut regem videant, ruricolae properant.
Hi longo visu pascuntur et imperiali
Auditu faustos seque suosque putant.
Hi vestem tangunt, quo fortunatior illis
Sit manus et surgat laetior inde seges.
Quid iubeat, quid non iubeat dilectio Christi
Abscondit miseris omnia regis amor.
Et de monachico fatalia nomina cultu
Gaudent daemonio credere cum pretio.
Venduntur baculi, venduntur praepositurae,
Venditur et Christus ut fera sive pecus.

Henricus Luca sine vi, sine Marte subacta
Gaudet, at in Petri duplicitate placet.
Petrum miratur, in Petri laude moratur,
Et Petro Lucam mandat habere suam.
Et quae sunt Lucae regalia mandat habere,
Mandat militiam ducere per patriam.
Interea comites Thuscis ex finibus omnes
Et sub eis validae copia militiae
Conveniunt, regi funesta in praelia vires
Promittunt, regi cuncta subesse volunt.
Hugicio, vir magnanimus, se spondet in arma,
Sed Petri fraudem non amat; ast alii
Perfidiam non discutiunt hominemque Deumque
Decepti pensant condicione pari.
Ymmo quod est satius Christumque fidemque perosi
In regem caeca debilitate ruunt.
Ille tribunali posito, mediante corona
Nobilium, vulgo circumeunte foris
Alloquitur, primo grates satis officiose
Reddit et inde suo provocat auxilio.
Praemia promittit, aliis largitur honores,
Matildam veteri privat ab officio.
At Lucam summis commendat laudibus atque
lungit eam Petro per sacra feda suo.
Postremo Romam disperdere velle profatur,
At Lucam superis spondet habere parem.
Ut fecit finem rationibus atque quaerelis,
Omnibus in regem vox fuit una viris:
Non modo Romanis insurgere, si iubeantur,
Sed, quam Gregorius dampnat, habere fidem.
Hoc Petrus, hoc similes, hoc magnis vocibus omne
Cum sibi subiectis militibus comites
Conveniunt et opes in Christy vulnera iungunt,
Gregorioque necem cunctaque saeva parant.
At Petrus accepta contra ius fasque catedra
Qualem se exhibuit, littera nulla capit.
Primo illum quasi pontificem pro munere ponit
Et sacrat, immo magis exsecrat ille miser,
Ipse sacri nichil intus habens atque hordinis huius.
Utpote dampnatus iudice Gregorio;
Atque per hoc nichil attribuens intrinsecus illi.
Unde gregis curam possit habere sacri.
At quoniam fuerat fumum flammisque daturus,
Non erat hircinis aptior his gregibus.
Attendit Sathanas et longa per avia duxit
Et quasi Tartareo fulgur ab ygne tulit.
Nunc quia non prodest haec rerum gesta silere,
Audiat et lapsum corrigat ipse suum.
Et faciat, dum tempus habet, contraria gestis,
Quantacumque potest cum gravitate, suis.
Ut, dum forte licet, summum mereatur honorem
Ante Deum tanti criminis immemorem.
Legerat ante viros saevis rationibus aptos,
Versutos animis, impietate truces,
Cum quibus infelix et participaret honorem,
Et fructum caperet tocius officii.
His iuramento per sacra nefanda ligatur,
Cunctis parta modis omnia dividere.
Inde satellicio comitatu septus in omnes
Saevit et insurgit iusticiae comites.
Nullus in urbe locus, quem non perterreat armis,
Ferro succinctus et capud ere gravis.
Sic pascit, sic curat oves; ut vero per urbem
Omnia pro voto conticuere suo,
Persequitur fratres dominum patremque sequentes,
Quique sub Anselmi delituere sinu.
Hos fugat, hos quaerit, hos ferro vexat et ygni,
Expugnat vicos magnificasque domos.
Una domus restat, quam dum pervadere temptat,
Sepius oppositum comperit esse Deum.
Illuc conveniunt ex omni parte fideles,
Et pugnant telis comminus et gladiis.
Obcingunt urbem velut obsidione perhenni

Et servant Domino cum pietate fidem.
Ymmo fides illos tanto munimine firmat,
Ut metuat muros perdere Luca suos.
Mons est preruptis circumsitus undique saxis,
Vitibus atque oleis arboribusque frequens.
Angustus limes vix suscipit advenientes,
Et labor est homini ferre per culta gradum.
Aspicitur geminus in montis vertice murus.
Et gemine turres ediciora tenent.
Regia sublimis late spectacula prebet,
Atque loco robur conficit et speciem.
Ad latus incerta prelabitur Ausuris unda,
Cum Frigianus aquae nomen iterque tulit.
Et quia cum rastro fluvium detorsit, ab illo
Tempore nomen ei Sarculus est et erit.
Hoc igitur castrum iam nominat ultimus orbis,
Et Moriana stupet bella remotus homo.
Hic pater Anselmus cum sacram conderet aedem,
Corpora sanctorum plurima composuit,
Quorum presidio, virtutibus et pietate
Et locus et rerum copia tuta foret.
Certus eos plus posse suis et pactus adesse,
Quam si belligeros ferret in arma viros.
Hanc arcem Petrus crebris assultibus atque
lugibus insidiis temptat et aggreditur.
Quo duce Luca furit, Lucam sine luce sequuntur
Ingenio faciles precipitesque manu.
De quorum studio satis est hoc nomine dici,
Quod potuere Petrum ducere sive sequi.
Qui tamen hoc ipso magis et crudelius instant,
Quod temerando fidem deseruere Deum,
Inde timor nullus et commiseratio nulla
Vel modus ipse etiam, qui solet esse malis,
Ipsam, quam dicunt urbem deffendere, vastant,
Praedam ex sociis inreverenter agunt.
Et quasi devicta ferro baccantur in urbe,
Nec metuunt sacras dispoliare domos.
Martinum violant, gemmis altaria nudant
Et Christum rursus vendere non trepidant.
Hos inter motus fraus et periuria ius est,
Inque pudiciciis omnia polluere.
Hi tamen audenter tanquam signa sacra secuti
Impugnant socios, qua latuere foris.
Collectaque manu valida Nordmannigenarum,
Quos Henricus eis miserat auxilio,
Et comitum cuneis Morianum cingere fossa
Temptant atque novis turribus opprimere.
Collis erat sub rupe iacens vicinior amni,
Commodus invicto castra fovere sinu.
Hunc munire parant et forti cingere vallo,
Cum Petro totum vulgus ab urbe fluens.
Hoc ubi compertum Morianis, itur in omnem,
Qua spes est illis certa fidesque, locum.
Invitant socios, cunctosque hinc inde faventes,
Seque velut clausos obsidione gemunt.
Itur ad Anselmum, decurritur ad comitissam
Cum lacrimis, ut mox subveniatur eis.
«En», aiunt, «princeps et signifer impietatis
Et tenebrosa manus nulla quieta sinit.
Occidit, vastat, at nunc extrema minatur,
Et parat in medio ponere castra sinu.
Nunc igitur totis occurrite viribus atque
Nobis festinum mittite presidium».
Matilda quasi de propria curante salute,
Et quasi natorum funere sollicita
Anselmus scribit: «Confidite, quid trepidatis?
Nescitis claros belligerosque duces
Quos vobis tribui, cum moenia vestra sacravi?
O nimium fragiles! Oh modicae fidei!
Ad me respicite et formidatis abesse
Robur et auxilium desuper his ducibus?»
Sic ait, et laetos facit hoc sermone fideles
Et spe divini roborat auxilii.

Petrus adest post terga trahens in bella phalanges
Armatus fundis, glandibus et iaculis.
Occupat et collem mox et tentoria figit,
Et populus simili se stacione locat.
Fit clamor cum laetitia quasi iam superatis
Hostibus aut igni depopulante locum.
At Morianenses campos fervere tumultu
Mirati subita de novitate pavent.
Arma tamen rapiunt et fossas agmine vallant,
Atque fidem clypeis iustitiamque tegunt.
Anselmi memores ab eis suffragia poscunt,
Quorum presidio se regit ille locus.
Estus erat, sol in medio libramine coeli
Fundeat radios undique perspicuos.
Spes pluviae nusquam, nubis vestigia nulla,
Tristitiam coeli cuncta serena negant.
Cum subito voces primo per nubila raucae,
Quas sequitur fulgor et tremor et strepitus.
Mira fides, montem totum lux clara tenebat,
In castris mixtae grandinibus tenebrae,
Et cum fulminibus pluviarum tanta ruina,
Ut vix ulla fugae spes superesset eis.
Sed fugiunt coctasque dapes et cetera linquunt,
Ipse Petrus metuens ygnea tela fugit.
Sarculus iratis fugientes territat undis,
Et praedabundo gurgite claudit iter.
Castrenses vero divinitus exilarati
Instant et fluvio credere praecipiant.
Nec vada quaeruntur, nec expectatur, ut amnis
Deffluat: hostis agens omnia sicca facit.
Iam saltem, qui prisca petunt, miracula cernant
Anselmumque Deum posse movere sciant.
Obtinuit pluviam, pluviae cum tempus abesset,
Virgo de fratris asperitate dolens
Et clausit reditum, cum verbo posset et ille
Mortibus et morbis imperium facere.
Anselmus plorat et pro pietate laborat,
Et secum celi fulgura flere facit.
Helias celum conclusit, tresque per annos
Terque duos menses sol sine rore fuit.
Ast, ubi praecepit summus in montibus orans,
Celum non potuit non dare, quod voluit.
Motus item subitos ignes ubi iussit adesse,
Bis quinquagenos cum duce flamma tulit.
Qui negat Anselmum, Tesbitem non fateatur,
Hic quoque, si iubeat, non tonet atque pluat.
Sicut, cum voluit, semel est operatus utrumque,
Miscens horrendis fulmina cum pluviis;
Qui si iussisset, et vivos terra voraret,
Aut aqua submersos in mare ferret eos
Non erat hoc Domino durum concedere servo,
Ut facto Moysi par in utroque foret,
Per quem facta fuit et aquarum copia tanta
Et tenebrae reprobis, sole manente bonis.
Sed sapiens et mitis homo sic optat amico,
Ut non intendat vota sinistra malo.
Scit quid amicorum merito, quid debeat hosti,
Et sicut novit, vota precesque facit.
Novit eos meruisse mori, sed debet honorem
Christo, vindictam qui iubet esse suam.
Si Moyses in scismaticos hostiliter egit
Et viros Stygii misit ad ima lacus,
Iudicium celeste fuit, licuisse fatendum est,
Sed non est huius temporis id facere.
Denique et ipse Petrus non ira sive furore
Motus Ananiam perdidit et Saphiram.
Attamen, ut semel est ferro constanter abusus,
Malcum pontificis vulnere debilitans,
Sic verbi gladium semel exeruisse videmus,
Ut notum faceret, quid mereatur homo,
Qui sic Spiritui mentitur, qui sua vota
Fraudat, qui fratrum publica priva facit,
Et vitii semel orta seges non progrediretur,

Cum foret exemplum tam grave suplicium,
Quod pateat non ex hominis venisse furore,
Sed de sydereo prorsus et angelico.
Sicut et anticum fuit illud per Danihelem
In falsos testes presbiterosque leves.
Praesertim cum lux fidei tam nuper oborta
Non esset tenebris purificata satis,
Et de lege gravi procedens gratia necdum
Prorsus gratuitos exhibuisset eos.
Unde Petrum Paulus notat in faciemque resistit,
Cum se subtraheret et Iacobum metuens
Et fratres a Hierusalem, quos miserat ille,
Gentiles potus atque cibos fugeret.
Qui Moysem putat ex odio fudisse cruorem
Aut quemquam veterum sic caruisse patrum,
Nescit iudicium, nescit pietatis amorem,
Quo scimus veteres non caruisse patres.
Iustus amat sed iudicium plus debet amare,
Et plus iustitiae quam sibi ferre manum.
In propriis rebus sit mitis et officiosus,
In rebus Domini non piger aut facilis.
Parcat non septem vicibus tantummodo, verum
Et septem decies terque quaterque super.
Haec est divini quondam sententia verbi,
Et Christus proprio sic iubet ore suo.
Hinc pater Anselmus Petrum se percutientem
Horret, et ex odio non tamen insequitur.
Hinc et Lucenses post Petrum desipientes
Pastor et eiectus odit amatque simul.
Odit ob horrorem, sed amat propter pietatem,
Errorem damnat, arguit atque fugat.
At vero vitam cum Christo perpetualem
Exoptat miseris atque carere malis.

3,3 vv. 5041-5176

At Petrus irasci non cessat et insidiari,
Non cessat proprio tollere strata patri.
Dicit eum regem, qui vult disperdere legem
Et patri patrum derogat obsequium.
Gregorium dampnat, Guibertum pronus adorat,
Laudat perfidiam, diruit aecclesiam.
Et neque terretur neque tempestate movetur
Nec mirabilibus flectere corda potest.
Peccato vinctus et cecus ab impietate.
Ignorat lucis et pietatis iter.
Ergo redit turpemque fugam, dum vindicat, auget,
Dumque pudet vinci, vincitur inde magis.
Miles erat praeclarus homo formaque decorus,
Fortis et ingenio fultus et eloquio.
Hic Petrum adgreditur, quotiens videt atque minatur
Et pervasorem nominat atque lupum:
«Cur», inquit, «perdis et decipis hos pecuales,
Quando pontificis non bene nomen habes?
Christum non metuis, odisti religionem,
Censuram canonum spernere dulce putas.
Arma geris, simulas equitem vultuque feroci
Terres, quos verbis non potes allicere.
Iam quia Scripturam non respicis haec perhibentem
Si placet, armorum de ratione probo,
Ut videat, quicumque putat te pontificantem,
Delusum verbis se populumque tuis.
Ostendam, spectante Deo, quia non potes esse
Prorsus in aecclesia vel minimis gradibus.
Non potes altaris vel subditus esse minister;
Non potes esse sacri liminis aedituus».
Hic homo turbatur, pallescit, conditionem
Suscipit et fratrem spondet in arma suum.
Ut venit conducta dies properatur in unum:
Miles adest, pugnam querit agitque palam.
At Petrus de iustitia diffusus inire
Discrimen trepidat atque coire timet.
Et simulans causas ceptis inconvenientes.
Sic redit atque suos pene pudere facit.
Cepta tamen sequitur et multo durius urguet
Et perscrutatur abdita quaeque loca,
Ne quisquam lateat, qui non sua iussa sequatur.
Et quantos reperit, non sine clade sinit.
Torquet presbiteros et ceco carcere claudit
Et plerosque siti deficit atque fame.
Matronas etiam se longe clarius ortas
Inreverenter agit flebiliterque locat.
Inque maritalem iacturam sive ruborem
Claudit et in vacua praecipit esse domo.
Sed dum conatur violenter episcopus esse,
Hoc minus esse patet, spernitur atque magis.
Oderunt illum multi pietatis amore,
Multi propterea, quod mala tanta facit.
At viduae, quarum Lucae vigilantia magna,
Noctibus ante Deum tristia corda levant,
Anselmum cupiunt, Anselmo laeta praecantur,
In Petrum lacrimas cunctaque saeva ferunt.
Quos facit aut tribuit altaribus ille ministros.
Horrent et fugiunt sacrilegosque vocant.
Quaque licet, villas adeunt villisque latentes
Quaerunt et faciunt vota latenter ibi.
At noctu redeunt, ne cognoscantur ab illo,
Quem metuunt sicut agna tenella lupum.
Qualiter Urbano latebras aliquando fovente
Plangebant viduae virgineusque chorus:
Qualem Caeciliam legimus sub divite cultu
Cilicio tectam multam dedisse patri
Et de pauperibus patrem pietate secutis
Curam non vacua sustinuisse manu.
Tutior Anselmi fuga, sed non mollior hostis,
Nec minor est viduis hec ad agenda metus.
Has inter turbas, caedes simul atque rapinas
Non tamen a sacris abstinet illa manus.
Ungit, sacrificat, et ne sibi copia desit,

Ordinat indignos ad sua signa duces.
 Multi suffugiunt metuentes perditionem,
 Si quando veniat, qui bene praesideat.
 Multos, qui necdum poterant discernere, perdit
 Quos hodie flentes cernimus et vacuos.
 Ordinibus dandis aderant sua tempora, pauci
 Conveniunt, laesis verticibus redeunt.
 Ex his presbiterum, qualem execraverat ille,
 Offendit miles de grege catholico.
 Arripit et terret gladio, postremo recidit
 In quadrum laceram per loca bina comam,
 Et iuramento ligat et compellit, ut urbem
 Introeat clamans atque peragret eam:
 «Sic tonsorari debent talique notari
 Signo, quos ledit, non sacrat, iste lupus».
 Haec vox in populo simul est audita, stupore
 Percutitur sed mox ad sua cepta redit.
 Sic alios alii deturpant atque carere
 Officio faciunt, quod peciere foris.
 Apti quidem ratio, neque prorsus reicienda,
 Ut, qui pontificem deposuere suum
 Oderuntque patrem contra ius et pietatem,
 Pontifices habeant de grege, quos timeant,
 Et quia sacrari non erubere per illum,
 Qui nichil in sacro munere iuris habet,
 Per laicos discant sacrae virtutis honorem
 Et perdant vani nominis effigiem.
 Coeca fides, nescis, quia non est pontificatus,
 Qui datur ad precium? Denique non recolis
 Vivere pontificem sanctum Dominoque placentem?
 An nescire putas haec tua facta Deum?
 Iam saltem manifesta vide, pudeatque marini
 Motus et libeat iam revocare pedem.
 Iam mare Sidonem revocat, iam dampnat abissus
 Et mundi pelagus Sydoniam faciem:
 Qui vos prudentes et honestos magnificatis,
 Non confundimini, cum laici sapiunt,
 Quae vos non sapitis, et vos vestrumque furorem
 Dampnant et caecos et sine luce probant?
 Interea quidam de religione vetusta
 Monachus Umbrosae vallis, homo pociens,
 Et solvi cupiens et Christo proximus esse
 Advenit et medio sic ait in populo:
 «Petre, vides, quia laesa fides simul omnia laedit,
 Et non est aut spes aut amor absque fide.
 Non sum doctus homo, sed fretus simplicitate.
 Atque fide sana, si placet aspicere.
 Ecce probo, non ambiguus, non arte dolosa,
 Sed rebus certis te male desipere.
 Hi quoque desipiunt et te ductore feruntur
 In loca faetentis carceris atque famis,
 In quo servatur Symon tuus et cruciatur,
 Ne videat lucem sydereumque diem,
 Quem tu dum sequeris, miser es Christumque videre
 Non poteris, quam rem, si placet, ygne probo.
 Condicione tamen, ut, si non laesus ab ygne
 Exiero, cesses iamque remissus agas».
 Ille negat nec iudicio se credit et ygnem
 Formidat, verbo spernit et urguet eum;
 Et nisi iam motam variis insignibus urbem
 Permetuat, laesum turpiter excuciat.
 Ille redit moestus, quia non est ultima passus,
 Petrus in angustiis oscitat et dubiis.

3,3 vv. 5177-5762 Vicus abest Luca fere per sex milia Sextus,
 Hoc illi nomen contulit hic numerus;
 Quem Moriana locum probitas, quia subiaceret illi,
 Illaesus servat a feritate Petri.
 Presbiter aecclesia Paganus servit in illa,
 Providus et mirae strenuitatis homo;
 Sed fidei parma, Petri contemptor et arma
 Illius et saevos non metuens gladios;
 Anselmi cultor et per diversa secutor

Et mandatorum portitor egregius;
Ex qua noticia fervens et sedulitate
Et meruit nomen perpetuale sibi.
Hunc mediatorem pastoris sollicitudo
Dum facit ad dubium seminecemque gregem,
Turbat concilium, fraudes intercipit hostis
Et dat solamen praesidiumque suis.
Non hunc tempestas, non ardens impedit estas,
Non interpositis hostibus ipse timor;
Itque reditque frequens, absentia pectora iungens,
Absentemque facit promptus adesse suis.
Et nunc miliciam deducit, nunc comitissam
Adventare facit et mala corda quatit.
Nunc aurum, nunc divitias comportat, ut arcem
Conservent vigiles prorsus et intrepidi.
Hoc studio Petri conatus reddit inanes
Atque dolos eius solvit et anticipat.
Ex hoc presbiterum Petrus deprehendere quaerit
Et, quaecumque potest, recia tendit ei;
Et quia conveniunt illuc ex urbe fideles,
Ut de commissis confiteantur ei,
Callidus explorat et tempus et omnia temptat,
Ut semel offensum tollere possit eum.
Causa fuit socios haec in secreta coire,
Surgunt e latebris undique quisque suis.
Adsunt Martinus compresbiter et Raginerus
Et plures alii de grege solliciti.
Narrant, disponunt et de patre plurima volvunt
Et de sacrilegi prodicione Petri.
Interea veniunt, ut confiteantur, ab urbe,
Quos amor Anselmi sauciat et reficit;
Adsunt et trepidae mulieres et lacrimosae,
Quae non concordant in ratione Petri.
Paganus plangit et se meroribus angit,
Dum curat mestos illaqueatque reos.
Dumque fatentur ei, dum plangunt et lacrimantur,
Plorat iudicii de gravitate sui
Plorat difficilem censuram pontificalem
Adversus miseros post male facta reos.
Cum Petrus adsumptis sibi fratribus et patre duro
Accurrit subitus ut leo sive lupus.
Quo viso trepidi fugiunt, altaria prendunt
Et, quaquam possunt, abdita quaeque petunt.
Ille velut visis leo crudelissimus agnis
Advolat inque rudes talia verba tonat:
«En, qui pontificem cum summo principe spernunt,
En, qui se regi pontificique negant.
Haecce religio, quam vester praedicat ille,
Praeter adulterium solvere coniugium?
Sed super his alias. Iam nunc veniamus in urbem,
Ut coram populo discuciamus ibi,
Hac de doctrina celi de cardine lapsa,
Qua nos opprimitis, ite, quid aspicitis?»
Paganus clamat: «Quid agis, fera bestia? Numquid
Ante crucem nescis has inibere manus?
Christus adest: Christum non aspicias in cruce stantem,
De cruce clamantem, nec revereris eum?»
Ille manu raptum dat patri moxque latentes
Scrutatur reliquos et rapit ad socios;
Atque ita sublimes in equis deportat in urbem,
Prodigium populis exiciale suis.
Occurrunt, clamant, capto velut hoste triumphant
Nec pensant dignos carcere, sed gladio.
Carcere conclusis tetro non molliter illis
Urbis maiores Petrus adesse iubet.
Concurrunt et de populo pars magna minore,
Quae propter praetium laudat habetque Petrum
Et propter regem non respicit ad pietatem.
Adsunt, qui sapiunt, sed pia corda tegunt;
De quorum numero subtilis ad omnia Todus
Rem simulat Petri, sed comes est fidei.
Ponuntur canones et libri pontificales,
Et super his alios collocat innumeros.

Post haec clamantur et respondere iubentur,
Atque ita conversus incipit ipse Petrus:
«Patres et socii, quos hic astare videtis,
Conturbant populum, decipiunt animas.
Et me contempto, quem rex in sede locavit,
Sese pontifices et dominos faciunt.
Nunc igitur dicant, qua legum tradizione
Praesumpsere mei frangere septa gregis.
En libri, de iudicio vel dogmate quorum
Constat apostolicae simplicitas fidei.
Non opus est mihi multa loqui de re manifesta;
Atque utinam facinus triste latere queat!
Hildebrandus, homo fallax et seditiosus
Romam turbavit et diadema tulit.
Deposuit regem fecitque superstitionem
Et, quae non didicit, dogmata vana serit.
Hanc in doctrinam tales aliquando professi
Contempnunt dominos pontificesque suos.
Obducunt castas tanta caligine mentes,
Ut metuant propriis solvere iura viris.
Addunt preterea nostro non digna relatu
Auribus et vestris intolerabilia.
Sed iam iam dicant, qua vel ratione vel arte
Haec doceant, aut nos nostraque suscipiant».
Hic murmur late dispergitur: impetuosa
Turba fremit, baculos concutit et gladios.
Illi simpliciter inter se pauca locuti,
Quis prior in furias audeat ire Petri,
Tandem consilio sibi commodiore reperto
Respondent breviter: «Petre, necare potes,
Et torquere potes; sed nos a simplicitate,
Quam docet Anselmus, non remove potes.
Queris, qua causa vel cuius traditione
Suscipimus lapsos et relevamus eos.
Non sumus armati verborum calliditate,
Quam male te docuit Franciat docta diu;
Sed sunt doctores nobis et praemonitores,
A quibus haec poteris discere, quando voles.
Illorum iussu dissolvimus atque ligamus,
Quos et praefecit ille beatus homo,
Quem tu persequeris, sed adhuc fortasse videbis
Te sine pontificis nomine sive loco».
Tadus ad hoc verbum metuens insurgere vulgus
Demulcet verbis anticipatque Petrum:
«In gradibus summis summa est patientia virtus,
Qua sine sumus», ait, «vergit ad ima gradus.
Multi propterea maiores voce lacesunt,
Ut faciant leviter et male multa loqui.
Et cum diffidunt, plerumque loquacius instant,
Simplicitas humili fidit in eloquio.
Tu sine verbosos effundere: dum popularis
Aura tonet causam, non movet iste sonus.
Quare consulibus placet haec sententia nostris,
Quorum consilio stamus et auxilio,
Ut veniant et convenient cum pace vocati,
De quibus haec hominum tanta procella fremit.
Et vel confirmant, quod dicitur ex ratione,
Aut hii peniteant et male facta luant».
Petrus ad haec clamat, fratrem pro pignore donat,
Ut, nisi sic faciat, frater et ipse luant.
Scit tamen artari sese metuitque subire
Litem iamque videt se capiendo capi.
Tadum formidat, Tadi consulta veretur
Et Tadi latebras insidiasque timet.
Sed magis urbanam metuit mutabilitatem,
Quam videt in nullo sistere posse gradu.
Iam, quid agat, nescit, contendere triste videtur,
Tristius in dubiis litigium fugere.
Res utrobique gravis, litem mens conscia vitat,
At fuga deterius crimine nomen habet.
Ergo consulibus mandat quantocius ire
Atque duos ex his ducere qui doceant
Rem gestam patres loca per diversa latentes.

Ut vero in medium quaestio late fuit,
Archipresbiteri constancia pene soluta est,
Et quasi dimidius iam sine fratre timet.
Ille fuit iustus et ad ista negocia promptus
Atque gradu pollens archidiaconii.
Par robur, quo tuta fores vel maxima Roma,
Ambo pares animis et studio similes;
Officio clari, sed pectore nobiliores,
Fratres ex utero, sed pietate magis.
De quibus hic, quoniam non est omnino loquendum,
Non reor egregium tanta notare brevi.
Ergo timet, quia fratre caret, tam dura subire,
Sed rursus trepidat haec ita deserere.
Ardet adire tamen tanti spectacula belli
Et spectante Deo vincere sive mori.
Sed fratrum lacrimis victus nimioque dolore
Invitat socios undique praecipuos,
Ut videant pariter et tractent, quid sit agendum,
Et quis de numero debeat ire suo.
Eligitur Bardus, vir magnae religionis
Et sapiens, summo praeditus officio;
Et datur adiutor Paulus, non mollior illo
Nec minus in Petrum litis et artis habens.
Ingreditur fidei princeps et signifer ille,
Et comitatur eum concio clara ducum.
Mirantur viduae quasi post male Iohannem
Et tundunt pugnis pectora cum lacrimis.
Ipsi, qui Petrum solita levitate secuntur,
Ad se conversi dire praecantur ei.
Petrus cum sociis ubi per subsellia sedit,
Bardus collegas e regione locat
Et mox orditur: «Quoniam convenimus», inquit,
«Respondere Petro de pietate sacra,
Obsecro, sopitis odiis et sedicione,
Dicere, quae volumus, pleniter ut liceat.
Non sumus ygnoti: bona vel mala nostra per urbem
Clarescunt vobis optime, quos video.
De Petri vita, de moribus et levitate
Quem lateat, nullum prorsus in urbe puto.
Sic vixit, sic a puero pueriliter egit
Et mala, quae potuit, addere non puduit.
At nunc de canonum presumit tradizione
Et nos sollicitat, nec satis esse putat
Eiecisse patrem, patris ascendisse cubile,
Si non et gladio viscera scindat ei.
Accusat fratres de iusto, de pietate
Et patrem sicut Absalon insequitur.
Petre, legis, quia sella duos non concipit una?
Et quia per precium nemo praeesse potest?
Hoc ita si constat, ymmo quia constat aperte
Et non est, qui sic esse negare queat,
Quid restat, nisi stultitiam deponere, patri
Consentire tuo, dum licet, et petere
Pro culpa veniam; pius est et promptus, ut iram
Mitiget; at Symon non solet haec facere».
Petrus: «Quid veniam? Prius est aperire reatum,
More tuo nimium praeproperanter agis.
Non capit una duos, plane consencio, sella,
Sed simul alter abit, alter habere potest.
Quem tu forte putas ac mecum in sella manere,
Corruit et fracto vertice pronus iit».
Bardus: «Nos illum scimus sanctumque bonumque
Et scimus sella non cecidisse sua.
Quod quia sic constat, alieni iuris abusum
Desere, si non vis deterius cadere.
Ut tamen ad tempus Anselmum praetereamus,
Quis te pontificis fecit habere locum?»
Petrus: «Pontificem me fecit gratia regis,
Imposuitque manus ad sacra papa novus;
Quem rex more patrum sublimem fecit, ut ille
Monachus in turbam seque suosque dedit,
Turpis homo, turpi nimis oblectatus amore
Et de faemineo Marte trophea putans».

Bardus: «Per regem, si rex tamen esset habendus,
Non potes esse sacris signifer ordinibus.
Guibertum taceo, qui sacra pulsus ab aede
Papa nec est nec erit, testificante fide.
Ergo duo, quae summa putas, patet esse nefandi
Criminis, ut nequeas esse, quod esse cupis».
Petrus: «Habes scriptum, quia regia sollicitudo,
Invigilat cunctis rebus apostolicis,
Et praecepta vides totum diffusa per orbem,
Quae sapiens nemo dissimulare potest,
Omnem animam subdi fastigia quaeque tenenti,
Quod qui non faciunt, pessime desipiunt».
Bardus: «Habes contra, quia non est ulla potestas
Supra divinum ius et apostolicum;
Quod fidei lumen, qui sacramenta ministrat,
Alcior est cunctis regibus et dominis.
Rex curat, quae sunt hominum, divina sacerdos;
Hic pascit mentes, ille caduca facit».
Petrus: «Sed veterem ratio non impedit usum.
Reges hanc curam tradere per baculum.
Non quia rex actum dispenset pontificalem,
Sed quod caesaris est, et dare caesar habet.
Haec novitas populos conturbat, sediciones
Excitat et leges solvit et officia».
Bardus: «Sed sicut cum corpore spiritus unum est,
Sic res aecclesiae nemo secare potest.
Cum datur officium vel munus pontificale,
Et bona creduntur exteriora dari.
Tu, qui divinum mentiris pontificatum,
Dic mihi, qua veterum tradizione probas?
Petrus: «Nugaris, non divido pontificatum,
Sed rex cesareum ius et habere sibi
Et conferre potest urbes, castella domosque,
Ut non solvatur pontificalis apex.
Sicut dat tunicam, dat equos et alia multa,
Cur castella, domos rex mihi non tribuat?»
Bardus: «Et altaris sacra sunt, et debita sacris
Non possunt rebus ullius attribui.
Scis veterem sic esse fidem legemque novellam,
Quamvis despicias, sic tamen esse probas.
Haec quicumque negat, legis cadit a racione,
Et convincit eum leccio desipere».
Petrus: «Sacra quidem, sed numquid contaminatur,
Cum fuerint regum parta vel aucta manu?
Ergo negant leges et littera sacra sacratis,
Tangere, quae sacra sunt, et reparare sacris.
Sic nos decipimus, quoniam bona constabilimus,
Vos autem sapitis, qui foveam facitis».
Bardus: «Nos nulli regum concessa negamus,
Ergo nec laqueum nec foveam facimus.
Et volumus pacem, sed constat nullius esse,
Quanta patent sacris usibus atque locis.
Esto, capud sacro sacrum desudet olivo,
Nil tamen hic iuris aut rationis habet».
Petrus: «Ab antiquo regum faciente labore,
Et studio crevit pontificale bonum.
Qui cum florerent et rerum iura tenerent,
Ecclesiis summum constituere decus,
Quos penes et virtus et gratia distribuendi
Et renovandorum per loca sancta patrum».
Bardus: «Petre, fides non est in flumine verbi,
Set tamen et verbum de deitate fluit.
Sed non invenies hodie verbosa loquendo,
Reges pontificem constituisse Deo.
Sed neque praelato cuiquam sub lege priori
Rex aliquis summam contulit officii».
Petrus: «Quid legem veterem, quid sacra vetusta
Conaris tociens in medium trahere?
Non sumus in veteri, nec iam licet esse sub umbra.
Ut Deus advenit factus et ipse via.
Si tamen hos licuit ritus mutare, quid obstat,
Ut veteres usus solvere non liceat?»
Bardus: «Iam viciū facies cum Symone vestro,

Si tua facta velis assimilare Deo.
Ille tamen positam non venit solvere legem,
Tu nova contempnis, anteriora negas.
Et quia per Moysen non vis cognoscere Christum,
Hunc ipsum reprobas, qui benedixit eum».
Petrus: «Non reprobo, sed tu regalia tollis,
Quae Samuel iussus desuper instituit;
Et facis in Christum, qui solvit et ipse tributum
Et Petrum similem iussit habere vicem,
Ut rex terrenus terrenis aecclesiarum
Esset praelatus et dator et dominus».
Bardus: «Mira fides Christum solvisse tributum,
Ut faceret servam, quam vocat, aecclesiam.
Nescis misterium nec percipis hanc rationem,
Cum de piscicula fert Petrus aera duo?
Ut videat, quicumque sapit, quia summa potestas
Non aufert minime subter habere locum».
Petrus: «Iam sentis, ergo licet inferiora
Regibus et dominis vendere sive dare.
Nec iam crimen habet rex aut quaecumque potestas,
Dum rerum curam, cui placet, attribuit.
Vel potius cum res ipsas, castella domosque
Traditione sacra praebet habere sacris».
Bardus: «Quae sua sunt, fateor, sine crimine donat.
Sed res ecclesiae non valet ille dare.
Si bona maioris cuiuslibet atque minoris
Largiri nulla condicione potest,
Quo pacto sacras et ei res iure negatas,
Si vim non faciat, res aliquis tribuat?»
Petrus: «Iam dixi, sacer est res ipse sacrisque
Rebus habet licitum ponere praepositum;
Quod neque divinis unquam rationibus obstat.
Temporibus vero consonat atque facit.
Hinc pax et requies, quoniam cum rege sacerdos
Convenit et solidum corpus uterque facit».
Bardus: «Si constat libertas aecclesiarum,
Et quae sunt illis libera cuncta, patet.
Nescis Ambrosium regem sprevisse superbum
Et matrem sacris abstinuisse locis,
Cum fureret, cum sacra sibi loca subdere vellet,
Moenia sacra sibi subdita iure putans?»
Petrus: «Non sentis de libertate decenter,
Sed tamen aecclesiis hanc quoque rex tribuit.
Libertas vero non est hic accipienda,
Quam sub Iherusalem nomine Paulus ait.
Sed tamen, ut sancti possint retinere quietem,
Pro summis hominum Paulus et ipse rogat».
Bardus: «Sed baculum, qui curam signat ovilem,
Tollis et in laqueum teque gregemque trahis.
Haec est libertas, ut, qui sub rege ministrant,
Qualiter introeunt, taliter exiliant,
Cum velut Herodes annales pontificatus
Ex praecio faciunt et data subripiunt».
Petrus: «De baculo frustra falsoque moveris,
Annulus ipse etiam, quid iuvat aut quid agit?
Presbiteri non sunt pastores, numquid et ipsos
Non sub episcopii nomine Paulus habet?
Non tamen accipiunt haec munera, quando sacrantur,
Quod nec in antiqua traditione fuit».
Bardus: «An ergo putas baculum rem materiale,
Et quasi materiam sic quoque posse dari?
Sic potes ergo manum cum forcipe, sive capillum
Sic oleum, sic res quaslibet his similes,
Ut iam sit regis et consignatio sacra,
Et clerum facere vel sacra signa dare».
Petrus: «Habes usum veterem maledicere gratis
Et verbis gravibus quemlibet impetere.
Sed regem lacerare tuis quasi celica laus est.
Ast ego te doceam: regia verba loqui,
Et nisi, quod mediante fide venistis, ego istum
Iam tibi non leviter». Tunc ad ista pater:
«Praedixi verbis non esse potenter agendum,
Iam, si quid superest, differat ista dies.

Turbatur populus et iam discedere querit,
Et nobis ipsis non placet iste locus.
Tempore condicto rursum coeamus in illa,
Quam Frigianus alit et foveat, aecclesia.
Forsitan expediet litem, quia vivit amatque,
Quem docuit, populum, rebus et ore sacro».
Sic habeunt, ubi tempus adest, fiducia causae
Et desiderium nulla timere sinit;
Et quamvis nuper passi convicia, adire
Non trepidant dubium de ratione Petrum;.
At Petrus, admixtis conclamatoribus, illuc
Convolat et vultu se quoque dissimulat.
Praetendit pacem, mirari, quod rationem
Suffugiant clari veridicique viri,
Quod deceat populum paci conducere, litem
Tollere, nec regem spernere vel dominum.
Si parere velint, se magnificare paratum,
Nec quemquam proprio velle movere loco,
Immo divitiis et honoribus amplificare
Et consanguineis munera magna dare.
Respondent: «Cessa promittere, perdere noli,
Thesauri nostri dogmata sunt fidei.
Hoc custodimus vigilanter et amplificamus,
Et non est hominum, qui queat eripere.
At quem tu dicis regem, non esse probamus,
Ex quo persequitur sacra Deumque suum.
Sed nunc in causa non circumducimur ista,
Ipse sibi videat, qualiter expediat.
At te pontificem scimus non esse, tibi que
Sicut pontifici non sumus appliciti.
Et quicumque favent, duris in sentibus haerent,
Et non sunt pecudes aut pecori similes,
Quod neque pastorem per pascua laeta secuntur,
Sed seducit eos et vorat ille lupus,
Qui te quique tuum iam portat in ore magistrum
Et mentes vestras nocte dieque vorat».
Petrus: «Item pergis fallacia multiplicare,
Falsus es, et falsus doctor uterque tuus.
Hic monasterii quasi quodam culmine lapsus,
Iuravit numquam se fore pontificem.
Hic regi solito iuratus more fefellit
Et nunc impugnat et nova sceptrum facit».
Bardus: «Uterque meus pastor vel legifer ille,
Ut geminus Petri rivus ab ore fluit.
Tu, qui de tumida descendis Symonis unda,
Cum Nerone sapis et tumidum loqueris.
Fingis in alterutrum, quia nec iurasse probabis
Hunc, et discipulum penitus vides.
Petrus: «Penituit? Ergo male forsitan egit,
Quando tulit baculum propter episcopium.
Nec magis erravit, cum solvere iura negavit,
Sicut pollicitus per sacra verba fuit.
Sed fugit, sed deseruit dominumque fidemque,
Quid vult abiectum rursus habere locum?»
Bardus: «Peccatum regi iurasse fatemur,
Et donum regis fetet in aecclesiis.
Sed munus sacrum nescimus habere reatum,
Inde redit sacra purificatus aqua,
Praecipue iussus et saepe redire coactus,
Pontificis cura vim faciente pia».
Petrus: «Pontificis quo munere, qua ratione,
Monachus et voti proditor ipse sui?
Qui cum sit scelerum caput et via sedicionum,
Conscribit similes in sua signa duces.
Subticeo sordes, quorum fetore laborat,
Qui fidei curam vel pietatis habet».
Bardus: «Habet proprium famae dispendia passus
Figmentis sacros commaculare viros.
Tu, quia te cernis aliter non posse placere,
Anselmum ledis, Gregorium laceras.
Sed patet Anselmi reverentia, Gregorianus,
Si qua Deum siciunt pectora, mulcet odor».
Hic tamen irasci cum vellet, tota repente

Turba fremit Christo iudice versa retro.
Turba videns Petrum frustra tam multa locutum
Ad cor versa redit, quod male retro dedit;
Ac memor Anselmi Petro maledicit; habendmn
Cum Iuda memorat et vocat ad laqueum.
Insurgunt baculis, Petrum de culmine turbant,
Pulvinar multo stercore commaculant.
Exoritur clamor, tota saevitur in urbe,
Et iam se miserum clamat omnis homo.
Iam furem, iam sacrilegum, iam perdicionis
Auctorem vulgus omne profanat eum.
Ad Christum viduae voces et brachia tollunt,
Ut miseris tandem porrigat ipse manum,
Anselmum reddat, Petrum de culmine pellat
Et fidei sanae mandet adesse diem.
Hos inter motus populi Christyque triumphos,
Victa et confusa cum duce parte mala,
Presbiteri, quos in tenebris dampnarat et antro,
Solvuntur, Christo clarificante suos.
Bardus cum Paulo pro tanti flore triumphi
Gaudent et cupiunt asperiora pati;
Certi venturam semper cum laude coronam
Et defendendos coelitus esse pios.
Petrus habit fugiens et iam terrore solutus,
Et qui cum Petro desipere, latent.
Hanc quoque quis dubitet Anselmi de prece palmam
Nec sciat Anselmum perdere posse Petrum?
Sed quia sic opus est, ut sanctus sanctificetur,
Anselmus parcat, turba, quod egit, agat.
Petre, times, meritoque times; sed quid timor iste,
Quid tibi Luca potest aut aliquis facere?
Ergo time Christum, formida cunctipotentem,
Cuius iudicium non potes effugere.
Ludis in Anselmum, loqueris perversa; sed ille
Te subito faciet inferiora loqui.
Excutiet baculum, faciet dampnata fateri
Et de sublimi coget abire loco.
Virtus Anselmi non est passura ruinam,
Sive magisterio iam caritura suo.
Iam fugis instantem, iam te formidine caeca
Percutit et populo dat nova corda suo.
Cum vero faciet virga cum sede carere
Et longo luctu pascere cesariem,
Quid facies, cum deficiet populusque reversus
Ad mentem sese ceperit inspicere
Et detestari consorcia saeva, rapinas,
Caedes et iuris vincula rupta sacri.
Et iam pontificem nemo te dicet, erisque
Obprobrium clero, ludibrium laicis.
Adde, quis esse tibi poteris, cum poplite flexo
Adstabis viduae, quam modo dilanias?
Anne tamen poteris nec cernere, ne venerari
Dicam, quam tociens in populo loqueris?
In populo meham dicis populoque superbo
Et caeco foedam fingis et esse magam.
Si tamen haec facias conversus ab impietate,
Sic quoque magnus eris in medio aecclesiae.
Magnus erat David, sed Uriam fraude necavit,
Ast, ubi penituit, clarus ut ante fuit.
Sic non paucorum superant exempla virorum,
Qui post peccatum promeruerunt statum.
Sed non sic Iudas argentum reddidit, unde
Ad laqueum preceps et furibundus iit.
Sic ergo si peniteat, si tactus amore
Pacis, si sacra religionis amans
Ad Christum venias, a Christo suscipieris,
Et quasi post tumulum Lazarus alter eris.
Et quis non peccat? Quis non sibi lumina caecat?
Quis per stulticiam non gravat aecclesiam?
Sed susceptorem Christum clementer habemus,
Qui novit refugos tollere filiolos,
Qui novit prolem fugitivam non reprobare
Et solet in reditu gaudia festa dare,

Sed nec in Anselmo precordia dura dolentem
Germanum laetis vocibus excipere.
Non ita quaerentes frumentum tollere fratres
Venditus inspexit Ioseph, et ingemuit,
Non ita solatus post iurgia Benjamin ipsum,
Non ita vel patrem se lacrimando senem?
Quidquid et angelicus haec ad spectacula coetus
Laude triumphali cantat in arce poli.
Et quis non credat, quia iusto dulcius astat
Et cantu dulci plus modulatur ei.
Sed denis novies iustis praestare novemque,
Ne dubites unum, cum redit, ante reum.
Quare quis novit vel quis ratione probavit?
Credamus, quoniam credimus aecclesiam.
Pastor oves habuit centum, sed defuit una,
Atque reperta facit gaudia plus aliis.
Et matrona decem dragmas habuisse refertur,
Una reperta domum cunctaque laeta facit.
Sed quid in his ovibus vel dragmis accipiendum,
Non est nunc operis istius exprimere.
Ad consolandum satis est, satis ad revocandum
Ex Christy verbo sic potuisse loqui,
Ut, cum tempus erit faciem revocare dolenter,
Et sapienter agas et bene poeniteas.
Cum reddes baculum lugens et pontificatum,
Ad Christum redeas et male facta luas.
Audisti Petrum cum Symone belligerantem,
Audisti lapsum Symona pennigerum.
Anselmus Petrum sequitur, tu Symonis arte
Quaestum multiplicas, Symonis arte rues.
I nunc et populum ventosa garrulitate
Fallito, mox etenim tu quoque falsus eris.
Et quia per precium lucratus es hanc stacionem,
Per praecium praeceps hac stacione cades.
Hoc tamen unde tibi? Iam Symone turpius erras,
Quo duce per precium sumis episcopium.
O lucri funesta fames! Si displicet error,
Hoc saltem gratis debueras facere.
Sed precio peccas, precio peccata relinquis,
Erras cum precio, per precium resipis.
Sed si revera venalis gratia non est,
Nemo per precium poenituisse potest.
Aut ergo precium ne suscipe iam rediturus,
Aut te cum precio gratia non recipit.
Hoc est peccatum, quod nescit habere lavacrum,
Sicut curari non solet ydropicus.
Ydropico non unda sitim, non arida tollent,
Et geminat morbum, qui relevare putat.
Sic et avarus homo nulla curabitur arte,
Augendo crescit et minuendo malum.
Et quid ei facies, quem nec contraria curant,
Nec de consimili munere sumit opem?
Sed Deus est, qui vivificat, cui nulla resistit
Pestis, et ydropicam siccat avariciam.
Nescis, quo traheris vel qua ratione moveris,
In laqueos eius, quem fugis, acceleras.
Cum te respiciet et ab ista sorde levabit,
Quam tristes lacrimas haec tibi causa dabit?
Saulus adhuc spirans in Christi membra minarum
Ecclesiam vastat, dilapidat Stephanum;
Penituit, commissa luit baptismate lotus,
Plangit dimissae crimina perfidiae.
Non quia de facto possit dubitare remissa,
Sed quod amet tantum semper amasse bonum.
Si cui non licuit primo sacra solve manere,
Vel vespertino tempore sacrificet.

Interea vinctis Henricus in agmina Tuscis
Aggreditur Romam castraque constituit
Haud procul a muris et Petri sede sacrata
Explorans aditus pervigil atque vagus.
Romani primo rerum novitate moventur
Et metuunt Tusco cum grege Teutonicos.
Teutonici frendunt et vix humana locuntur,
Et facit horrorem mentibus ipse sonus
Barbarici motus; longa experientia rerum,
Insolitas armis solvit ubique manus.
Et quamvis famae non est par copia rerum,
Quod minus est, fingit multiplicatque timor.
Omnia magna putant, diffidunt, debilitantur,
Iamque in Gregorium mussitat omnis homo.
Ut tamen armari semel est audacia nata,
Ardescunt animis pro pietate magis
Paulatimque novas vires hostemque probando
Ad veterem formam restituere suos.
Muros excubiis et portas robore vallant,
Ac velut Annibali cuncta quieta negant.
Gregorius, Christi servus doctorque fidelis,
Non cessat vitae verba docere suos.
«Nostis», ait, «fratres, quia conversatio nostra
Non est Gallorum regibus ad placitum
Et doctrina malos offendit; non tamen esse
Debemus taciti sive tacenda loqui.
Ecce furit dirus et muros obsidet hostis
Et gladio nostras tollere vult animas.
Quid facimus? Mutare libet preconia nostra
Atque metu mortis verba profana loqui?
Si querit nostro gladium maculare cruore
Et verbum vitae non magis opprimere,
Non metuo, non impedio. Si vero profanus
In Christum saevit, ipse resistat ei.
Et vos, qui Christum mecum debetis amare,
Hanc impollutam semper habete domum.
Heu, iterum Nero Petrum crucifigere querit,
Et ludit miserum Symon avarus eum.
Sed Paulus vigilat, Petrusque fideliter orat,
Et de sublimi prorsus utrumque trahit.
Quod si peccati tanta est offensio nostri,
Ut tollat populum perfidus atque locum,
Dum fidei murus solita compagine constet,
De tali dampno non moveatur homo.
Corpora mors tollit, dissolvit membra senectus,
Per varios casus divitiae pereunt.
Si peritura brevi non sunt vehementer amanda,
Quod nescit lapsum temporis, illud amem.
Roma fuit regum dominans et maxima rerum,
Adversis crescens, prosperitate ruit.
Quae vectigales sibi fecerat undique reges,
Cessit divitiis luxuriisque suis.
Nunc servit, nunc mesta iacet virtutis et artis
Inmemor et priscae strenuitatis egens.
Et, quod deterius, gaudet sic esse subacta
Iamque iugum paciens dedecus eius amat.
Sed nos haec sinimus; nulli sua iura negamus,
At Petri sedem non damus atque fidem.
Nec sinimus solvi doctrinam pontificalem,
Ut rex pontificem se putet atque Deum,
Sufficiat regi regalia iura tenere,
Et de milicia vivat agatque sua.
Pontifices illi non debent esse subacti,
Plus est imperio pontificalis honor.
Quid pastoralis baculus, quid et anulus illi?
Non sunt officii signa verenda sacri?
Denique quid restat? Cur non et cetera tolli?
Cur non et tondet et signa sacra facit?
Nunc indignatur et non facienda minatur,
Quod sacrum limen tangere non sinimus;
Et nos contempnit et spreto principe Petro
Sublimavit eum, quem Petrus exposuit.
Quin imo miserum pessumdedit et sibi fossam

Fodit, et in laqueum pronus uterque ruit.
Nos autem Petro confidimus aut magis illi,
Per quem stat Petri non violata fides.
Et quamvis Sathanas granum cribrare petivit,
Iam non deficiat Petrus et archa Petri.
Archa Petri doctrina Petri, quo praemonitore
Fundamenta manent catholicae fidei;
Quae non defficiet, sed adhuc conversio fiet,
Et faciet versus omnia stare Petrus.
Interea, fratres, vigilemus, sicut oportet,
Ut, quando veniet sponsus et inveniet
Pervigiles, tollat et lucis in atria ducat
Et cum dilecto conferat esse Petro».

4,2 vv. 5849-6276

Haec ubi sic fatus, post murmura postque tumultus
Cencius assurgit et lacrimosus agit:
«Hei mihi! Quid dicam, patres, extrema videmus,
Perdimus hanc sedem, perdimus atque Petrum.
Non ago de dampnis, de prolis perdicione
Aut de corrupti suspicione thori.
Eripitur pietas et virtus religionis,
Et quaecumque sacra novit habere fides.
Et qui sunt, qui subripiunt tam dulcia nobis
Tamque salutiferae gaudia plena spei?
Qui sunt, qui tollunt nobis vitamque Deumque
Aut nos avertunt a pietate patris?
Qui sunt, qui Romam vallarunt obsidione
Et nos captivant et bona nostra vorant?
Teutonici, gens dura quidem, sed inepta, magisque
Ex placito sese quam ratione regens.
Adsunt vicini captantes praemia Tusci
Et fugiunt dominae iusta flagella suae.
Hos agit Henricus ut fortis et ingeniosus,
Sed nec Saxoniae praelia ferre valens
Nec de faemineo congressu laeta reportans,
Quae docuit regem non satis esse virum.
At nec Hannibalem nec Pirrum magnificamus,
Et pecus hoc hominum maxima Roma timet?
Quos fugitis? Gallos non vestra potentia fregit?
Numquid et Arrontis non viduavit humum?
An quia pugnandum nobis sub principe Christo,
Mollior est animus aut manus aut gladius?
Gregorius mihi signa ferat pugnetque precando
Et levet ad caelum fortis utrasque manus,
Donec defficiat Amalec saevissimus hostis
Et Christy populus cum duce laetus agat.
Ite, fides vobis clipeos et tela ministrat
Atque triumphales tollet in astra manus.
Quisquis Gregorium non suscipit, esto prophanus
Et iam Romanos extimeat gladios.
Qualis Iudeus vel Iudas, perfidus esto,
Quisquis in aecclesiam pontificemque facit.
Qui papam geminat, non est de dogmate nostro.
Et qui consentit, non meliora sapit.
Hos hostes habeat virtus Romana per aevum,
Hos contra laeto pectore bella gerat.
Sic patriam civesque tuos, Romane, tuendo
Ad patriam venies et diadema feres
Ad patriam lucis, ubi pax et gloria iustis
Et regnum perpes et decus et requies,
Quo non Henricus miserabilis iste laborat
Et Guibertus ei iunctus amore rei.
Contra quos, quoniam Christum Petrumque fatigant
Propter spem vitae corda manusque date!»
Haec ubi sic egit, tollunt oculosque manusque
Ad Dominum, spondent omnia sic facere.
Tum vero motus et sollicitudo per Urbem
Armorumque sonus excubiaeque tonant.
Occurrunt, pugnant et nulla pericula vitant
Et iam Teutonicos non metuunt gladios.
Urbem mutatam credas, quin ymmo renatam,
Qualem est expertus Hannibal et timuit.
Caesareos henses videas Magnique cohortes
Et veteres ausus miliciaeque modos.
Henricus cernit et sicut aera liquescit,
Nescit, quo redeat, si sine laude redit.
Sed quia campus ei non commodus esse videtur
Et iam Romanis cedere castra videt,
De subito collem conscendit et aptat in arcem
Et cingit muro triste Palacium.
Romani viso tam multo intrinsecus hoste
Turbantur subiti de novitate mali;
Stant tamen et variis hostem congressibus angent.
Et vires eius undique debilitant.
Cernunt occisos matres in sanguine natos
Et nati patres, nec modus est lacrimis.
Barbara gens tali de prosperitate levata

Non parcit iugulis fortibus et teneris.
Quos capiunt, truncant, gemino vel lumine privant,
Aut perimunt gravius carcereis crucibus.
Haec quoque parva puta maiori coelitus ira,
Ipsa domus Petri diripienda datur.
Rex gaudet, quasi Gregorium iam caeperit atque
Victus sub gladio pendeat ille suo.
Pontifices illum per tam funesta secuti
Conveniunt, ut agant, ne vacet aula Petri.
Accelerant, sed precelerat Dionisius audax
Et pransus sacra se locat in cathedra.
«Si propter cathedram debemus credere papam,
Non mihi maior», ait, «aut prior alter erit.
Denique, si nostras voces expectat, habeto,
Possumus ut pransi vota precesque dare».
Sic alias alii quaerunt confingere causas,
Et, quem sublimant, laedere non trepidant.
Rex etiam cernit, quia se quoque concio spernit,
Et iam perfidiae poenitet et furiae;
Sed, qui mos pressis tanta caligine, perstat
Et, quasi cuncta videns seria, dissimulat.
Guibertus lacrimas et ter componit et illum
Se non sponte sua fingit adire gradum.
Denique per lacrimas, quod dicitur, optat haberi,
Quas mimi specie format et ire facit.
Quid tum Gregorio visum est potuitve videri,
Cum sacram sedem ludibrio fieri
Cerneret et statuam Caldeo more levatam,
Quam cum grege suo turba caduca colat!
Quare, summe Deus, haec tanta licencia pravis,
Aut ubi tam promptus in mala castra furor?
Sennacherib legimus multa de gente superbum
Atque urbem sanctam perdere pollicitum
Nudatum subito legionibus et rediisse
Turpiter et gladio decubuisse domi.
Assirii cum Samariam pessumdare vellent,
Et devastasset spem quoque longa fames,
Iam iam cum populo sese et sua rege datur
Noctu insperatam vix habuere fugam.
Quis numeret strages gentis et milia tanta
Gentis barbaricae caesa minore manu?
Quis nescit ludam, Samsonem cum Gedeone
Et ludith viduam Deboreamque manum?
Et quis non trepidet, quis denique non moveatur,
Cum videat pressum depositumque pium,
Contra perversos laetis successibus usos
Et perversorem, quod cupit, efficere?
Heccine, iuste Deus, sententia iusta vel ira?
Et quid dicet homo sic faciente Deo?
Gregorius mitis, paciens expellitur; ille
Durus et inpaciens et canis heligitur.
Sed non heligitur, ymmo magis impietati
In capud et caudam bestia saeva datur.
Sic est, sic fiat, coeli decreta videmus,
Iam de iudicio non moveatur homo.
Gregorius cum Gregorio Petroque decenter
Sublimatur adhuc in meliore domo.
Servit ei pravus; an non servire videtur,
Cum polit et format, urit et ygne probat?
Quid valet argentum, si non formatur in usum?
Tum vero formas, si prius ygne probas.
Quid psalmista canit, cur exprobrat impietati,
Dum consolatur, tristitia qui patitur?
«Vidi perversum Libani super alta levatum,
Et pertransivi, si locus esset ei,
Et iam nullus erat. Coepi perquirere, sed non
Inveniebatur: iam pacienter age».
Atque audi melius, quid significare videtur
Haec tam veridici clausula misterii.
Non est ergo locus perversis, quando futurus
Ignis eos uret, qui neque deficiet,
Et sine spe finis carnes torrebit iniquis
Et faciet funus flebile spiritibus;

Absit, sed pravi locus est quaecumque piorum
Causa latens hominem, sed manifesta Deo,
Quae vel purgari vel debeat accumulari,
Si quid habet pravum vel minus ad bravium,
Quod fit per reprobos, ideo conceditur illis
Vita, potentatus, gloria, divitiae.
Dumque superbitur vehemens, accenditur ignis,
Ut pauper turpem perdat in igne cutem;
Aut datur, ut niteat praeclarius; ergo peracto
Purgatoque pio non habet ille locum;
Et sic clementer agitur, quia regula iusta
Exigit in pravum deterius fieri,
At iustum nitido purgari purius auro,
Ut nequeas rugam cernere vel maculam.
Hoc de consilio pariter bonitatis et irae
Guitbertus sordet Gregoriusque nitet.
Gregorius patitur, ut purior efficiatur
Et dignus solio distribuyente Deo;
Guitbertus licitum sibi credit perdere iustum,
Nec sentit penas perditus ipse suas.
Numuid lob Sathanas non expugnare petivit,
Et suscepit eum? Numquid et ipse Deum
Non est adgressus? Quis Iudae traditionem
Consuluit? Sed iam sic eat, opprobriis
Mitis homo crescat; nemo turbetur: agonem
Istum mirari condecet atque sequi.
Interea nostris per tot mala debilitatis
Gregorius semper fortior efficitur.
Et qui Gregorium Christo ductore secuntur,
Quod possunt, faciunt, sicut et ille facit.
Vulnera, capturas, natorum vulnera seva
Postponunt fidei iudicioque Dei.
Sed crescente malo de prosperitate malorum
Mollescunt aliqui suffugiuntque pati;
Et iam iam trepidant, iam regis munera captant,
Quaerunt privatis tempora colloquiis.
Compositis rebus statuunt aut vendere patrem
Aut suadere suo credere consilio:
Consilio sane tanquam serpentis et Evae,
Ut cecus pomum tangeret inlicitum;
Et faceret pacem contra ius et pietatem,
Solvens periurum nemine teste suum.
«Ecce vides», aiunt, «quo te sententia traxit,
Nos tamen hunc hominem subdimus ecce tibi.
Sed veniat, ne quis videat faciatque ruborem,
Ut, quicumque favent, dissipuisse putent,
Et iam nemo suum dignetur dicere regem,
Si quasi periurus denuo peniteat».
Ille dolos sentit et perversoris et horum,
Et negat illicito credere consilio.
«Si mihi corpus», ait, «longo squallore liquescat
Aut gladio tollat perfidus ille caput,
Non moveat nec iudicium pervertere cogat,
Ut solvam subitus, quem ligat ipse Deus.
At si peniteat, si vere confiteatur,
Inveniet promptam solvere vincla manum.
Dum iacet et saxo premitur nec Christus aperta
Voce levat vinctum nec iubet implicitum
Solvere, non solvam. Vocet ergo Martha Mariam,
Occurrat Domino non procul a tumulto.
Adsint Iudei, lacrimas mirentur amici,
Tollatur moles, surgat, et ire sino,
Si tamen ille iubet, qui clamans erigit illum,
Sicut discipulis praecipit in Lazaro.
Non mihi iuravit? Non hac ratione vocavi
Pontifices Gallos egregiosque viros,
Ut vel consiliis sese mutaret eorum,
Quos sciret vacuos omnibus his odiis?
Quid fecit? Non cepit eos ferroque ligavit
Corruptaque fide clausit eis reductum?
Nunc credam verbis? Quia scilicet ille nepotes
Cepit habetque meos et male vexat eos?
Sic faciat; si sunt, quales desidero, vivant;

Si cedunt gladio, non vehementer amo».
Sic illi visa tanta patris integritate
Auro, non gladiis sustinere capi.
Mox, ubi privato nequeunt advertere mentem,
Consilio vulgus sollicitare student
Iam fessum, iam vulneribus dampnisque remissum,
Iam cupidum pacis et novitatis amans.
Maximus, in rerum cura pro nomine maior
Et plus antiqua nobilitate potens,
In Capitolini collem conscendit et illuc
Cum populo papam convocat et medius
Ante senatores equitum peditumque catervis
Ad papam lacrimans subdola verba facit:
«Quanti te faciat et fecerit haec tua Roma,
Testatur longi saeva ruina mali.
Non ago de rerum summa, de pontificatu,
Qui tamen haut modici muneris instar habet.
Et quamvis honus est et non honor haec animarum
Cura, tamen sequitur hanc quoque magnus honor,
Sed qui praecipuus honor est et clarior omni
Regno Romanae copia militiae.
Nolo iam verbis incumbere, quae vetus illa
Gloria, cum Romae subdita cuncta forent.
Sed nunc quis dubitet magnae virtutis habendum
Gentem tam saevam sustinuisse diu
Et regem fregisse crebris congressibus istum,
Quem neque Saxonici sustinere viri.
Ergo puta, quo Gregorii teneatur amore,
Quae tibi sic sese contulit atque sua.
Et nunc igitur enses in corda paratos
Aspice vel captam, quam regis, aecclesiam.
Et iam pone modum tandem rationibus istis,
Ut populus veteri pace quetus agat.
Si pater es, debes et viscera patris habere;
Si pastor, lacerum flere et amare pecus.
Petrus pro populo fidei pacique vocando
Sustinuit mortem fortiter atque crucem.
Sic quoque iunctus ei per tot discrimina Paulus
Crimine sordentes sanguine lavit oves.
Sic Clemens, sic Cornelius, sic cetera sacra
Pontificum series se neci prima dedit.
Solutus ab his nomen non solum pontificantis,
Verum regnantis et dominantis habes.
En morimur, miscet senio sua fata iuventus,
Et mater prolem laeta perire sinit.
Et maiora iubes, sed quae maiora feramus,
Dum Petrus et Paulus regnet in urbe sua?
At iam nemo Petrum, nemo vult tollere Paulum»,
Nec mihi Gregorium tollere quaerit homo.
Victores vinci cupiunt et iungere dextras,
Et faciente Deo rex quoque iussa subit.
Certe, quae tribuit bello victoria finem,
Rebus in afflictis laetior esse solet.
Si fidei causa Petrus mihi contulit arma,
Quis pugnabit ei, cum satis est fidei?
Si vero mortes et eorum fata sitimus,
Non hoc de Petri tradizione puto.
Nam quod in uxorem durus fuit atque maritum,
In fraudem potius verba cruenta dedit.
Sed non Herodem percussit se capientem,
Neronem tacitus in cruce sustinuit.
Parcendum penitus didicit pietate magistra
Et nequaquam homini vel maledicta dare.
Te quoque non dubitem, tanquam de dogmate Petri,
Christi mandatum sicut et ille sequi.
David cum Saulem sopitum perdere posset,
In christum Domini ferre manum timuit.
Sic etiam caeco cum deprehendisset in antro,
Flevit per clamidem se lacerasse fidem.
Iam cum te dampnatus erat divinitus ille
Nec tamen ut lapsum sanctus aborret eum,
Sed sacramentum veneratus pectora tundit
Et regis tunicam sentit habere sacrum.

Quid quod et in vigiles deseuit signiferumque
Et pro rege malas arguit excubias.
Regem funestum fateor dignumque perire,
Atque utinam gladio foderit ista manus!
Sed vivit, faciente Deo meliusque vivente,
Ne dicant hostem te iugulasse tuum,
Et sit Gregorio iactura cupidine laudis
Ad veniam faciles et barbara corda moveri
Constantes animos plus prece quam gladiis;
Et quod Romani pro te pugnasse videntur,
Non tibi, sed Domino se potuisse pati.
Aspice nunc vultus truncatae nobilitatis,
Et populi, quaeso, saucia membra vide.
Denique, si Romam minus est servare, vel orbem
Respice lapsurum, quem tibi Roma dedit».
Haec dicens animos populi seducere temptat,
Ut, si papa neget, ille dolo teneat.
Papa videns populum turbari seque doloso
Obcingi laqueo, stat tamen intrepidus
Atque ita: «Quod Romam laudas, o Maxime», dixit,
«Nos quoque laudamus et bene suscipimus.
Et quis non laudet tantum pietatis amorem?
Quis non magnificet tela secuta fidem?
Laudamus veteres armis victricibus orbem
Subiecisse suis legibus et patriam
Illutrasse sua virtute, sed illa
Gloria terrestris atque caduca fuit.
Haec autem vere laus est, ubi vita perhennis
De fidei titulo militiaque venit.
Sed quis ego? Si Roma mihi sua vulnera pensat,
Irritus est talis et sine messe labor.
At si pugnavit pro Christi nomine, Christus
Rex est et dominus et diadema dabit.
Sed si legitime certavit, viderit unde,
Obsecro, quae lex sit ista, videto parum.
Hostis habet muros, altaria possidet hostis,
Cernitis et statuam, quam Babilon statuit.
Quae pax ergo potest nobis et civibus esse,
Si non illa Deo servit et aecclesiae?
Sed morimur. Dolor iste magis mea viscera torquet;
Nemo potest vulnus hoc magis imprimere.
Atque utinam moriar, ne tantis mortibus vivus
Inteream, tantum vivat amica fides.
Sed Christum non destituo, sub imagine pacis
Bella latent, victis scilicet arma damus:
Victis aecclesiam, victis concedimus Urbem,
Quid superest? Et me tradite, et non renuo».
Sic habit, et latebras nocturno tempore quaerit,
Non mortem metuens, sed sapienter agens,
Ut neque, quos pascit, sine consolante relinquat
Et miseris parcat, quos videt inde mori.
Clauditur in turri magnus summusque sacerdos
Et sumptu tenui seque suosque regit;
Quae plano fundata loco, sed marmore grandi
Et quadro triplici surgit in astra situ.
Ambitus inferior solida compage ligatur,
Quem penetras una difficilique via.
Mensuraque pari distinguitur ordine quadro,
Ut nullus superet angulus a medio.
Lata superficies campum facit atque patenti
Vallo munimen praebet in omne latus
Ex hac planitie lata multumque patente,
Quam Tiberis praeterlabitur atque rigat,
Forma dissimili, simili sed marmore, moles
Surgit et emenso circus ut orbe coit.
Hanc etiam superat turrita mole cacumen
Arctius hoc medio, sed magis alta petens.
Prima loci series iaculis et turribus apta
Militiae rebus officiisque vacat:
Ex hoc pugnatur per propugnacula longe
Tormentisque abeunt saxa sudesque manu.
In medio requies et tuta silentia nullo
Ad belli strepitum concipiente metum,

Sed tamen hinc etiam pugnandi copia multa,
Et gaudent superis inferiora locis.
Arcem, quae superest, celi custodia munit
Et facit excelsas angelus excubias.
Temporis haec inter longi bellique ruinas
Incolomis tempus vicit et excidium.
Magnifice turre et lata palacia regum
Cesserunt saevis gentibus atque suis.
Et sicut Troyam legimus post bella «fuisse»,
Sic quoque quis dubitet dicere: «Roma fuit».
Sed Crescentis opus superest custodia pontis,
Et Roma veteris nunc quoque servat opus.
Hanc tamen hostilis demencia vincere temptat
Et putat obductum carcere Gregorium.
Obsidione locum vallat crebrisque fatigat
Ictibus et saxis rumpere saxa iubet.
Et ne quando fuge pateat via neve piorum
Quilibet afflictis rebus opem tribuat,
Pontem per medium transverso tramite vastum
Ducit opus, ferro et robore saxa ligans.
Disponit vigiles, explorat tempora noctis
Iamque fatigatos cogit in arma suos.
Et quamvis tutus et inexpugnabilis esse
Ex ipsa constat condicione locus,
Mens tamen ardenti magis et magis acta furore
Iam tenet in manibus, quicquid habere cupit.
Caeca fames nescit veteres Babilonis iatus
Nec recolit laetas esuriisse feras.
Nulla tamen prodest odiis penuria rerum
Et, quae tuta solet vincere, longa fames.
Petra fluens et manna pluens potabit aletque
Et feret inclusis omnia laeta suis.
Et nisi mox fugiat fera bestia, scuta videbit,
Et sceleri captos obsidione suos;
Et qui nunc rident et de pastore triumphant,
Planctus et lacrimas hoc fugiente dabunt.
Cencius insultat velut alter Curio, verum
Mox disperdendus deteriore modo
Quondam Gregorii sicarius insidiator,
Cum sacra solventem munera coepit eum
Adstantem altari Christo nascente profanus,
At nunc pastoris venditor et patriae,
Sed lingua facili penas iam iamque daturus,
Ut Iudas patris proditor et domini.
Ille sibi guttur laqueo confregit, at iste
Venalem linguam mordicus inminuit
Et ferus ultorem sceleris se prebuit ipsum
Nec patria dignus, quam laniavit, humo.
Maior eo non flagitiis, non impietate.
Maximus exemplo deperiit simili.
Auctoremque mali loca per tam multa secutus
Dum sitit argentum, mortis honore caret.
Horum saevitiam populus patresque secuti
Patrem destituunt, sed cito facta luunt.
Nobilium pars magna tamen non frangitur istis,
Cum patre, si iubeat, prompta subire crucem.
Cencius exultat et cum ductore triumphat,
Et pietas litem cum pietate facit,
Cum videt ancipitem tenerum pendere Iohannem,
Et dentes frangit rege iubente truci.
Sic plures gnatos plorant, sed gaudia rursus
Maxima nunc capiunt contuitu fidei.

At vero cum iam rursus producere vellet
Herodes Petrum, Christus adest et eum,
Sed non in tenebris, plus quam de carcere ferri
Liberat et regem cogit inire fugam.
Guiscardus dux magnificus Petroque fidelis
Advolat et Romam vincit et ygne domat.
Educit papam feliciter usque Salernum
Atque ministrat ei promptus honorifice.
Faelix perpetua, felix, dux inclite, fama
Et maior forti Caesare, qui geminos
Reges exuperas et Romam vincis utramque,
Ad cuius nomen barbara pugna fugit.
Qua te laude feram, quo carmine magnificabo,
Quem sic glorificat Christus et eius amor?
Non te cura tenet belli, non filius ipse,
Non metus hostilis in tua terga fremens,
Non maris Adriaci dubiae iugesque procellae,
Quas non turrita classe per alta secas;
Tam tibi securus quam Christo velificante,
Tam metuens patri quam cruce iam posita.
Tu mare, tu terram superas, sine milite vincis
Iordanemque doces inferiora loqui,
Quem defensorem prefixerat hostis Aquino,
Ut tibi montanas clauderet ille vias,
Fortis homo, vir magnanimus, sed cedere novit
Iordanis retro nec tenet ille pios;
Si tumeat camposque vagus decurrat in omnes,
Adventum Iosue non tamen impediat
Sic pugnat pietas, sic obviat impietati:
Auro rupta fides non bene tela quatit.
Caetera facta quidem satis et super alta fuere
Et ducibus claris haud imitanda satis.
At nunc ipse tuos superas, dux magne, triumphos,
Quantum magnificis maior eras ducibus.
Sit tibi longa quies et gloria perpetualis,
Qui functum patrem tam cito subsequeris,
Et pro quo tantos potuisti ferre labores,
Servet inoffensum Gregorius famulum.
Explicitus curis saevaue tumultibus Urbis
Non vacat a verbis dulcibus atque sacris.
Nec dolet exilium nec se gemit expoliatum
Gaudens cum sanctis asperiora pati.
«Si patimur, si detrahimur, si pellimur», inquit,
«Haec sunt magnanimis semper amica viris.
Flos mundi fletus generat longoque dolores,
Et qui nunc florent, arida cuncta metent.
Quo graviora pati pro Christo quisque videtur,
Hoc maiora feret praemia dante Deo.
Sed nos quod patimur, qui tristia nulla videmus,
Et quibus arridet et favet omnis homo?
Unde magis timor est de prosperitate dolosa
Quam spes de duro continuoque malo.
Nec iam de meritis praesumimus atque labore,
Qui non est, ymmo de bonitate patris,
Qui nobis tribuit tot munera tam preciosa,
Et mox plura pius et meliora dabit.
Tantum doctrinae non concedamus inani,
Sed teneat stabilem spesque fidesque pedem,
Et maior reliquis amor indivisus; ubi haec sunt,
Quae super edificas, inviolata manent».
Sic ait, et fratres confirmat nocte dieque,
Dissolvi cupiens atque quiete frui.
Iamque aderat suprema dies multumque cupita;
Ut sibi felicem cerneret ille diem,
Arripitur langore gravi, iam iamque vocandus
Confortat socios et benedicit eos;
Et successorem sibi nominat atque remittit
Exceptis ducibus signiferisque mali.
Attamen hos recipi, si confiteantur, adortans,
Designat, per quos hii quoque peniteant.
De testamento non est discussio longa.
Vestimenta suis dividit atque mitram
Anselmo tribuit et curam mandat habere

Aecclesiae, tota qua vacat Italia.
Atque item viduam dat custodire magisque
Flentem, quo pocior ipse maritus erat.
Et sic ad celum lacrimancia lumina tollens
Migrat et ad patriam carne solutus abit.
Petri discipulum sepelit domus alta Mathaei
Et socio longum commodat hospicium.
O quantae lacrimae lamentaque quanta per orbem,
Audito patris funere Gregorii!
Et quis non fleret, si non pietate careret,
In tanto sane naufragio fidei?
Gregorius, lumen fidei, reparacio legum,
Integritas vitae, iustitiae speculum,
Pontificum rector, et vox et lingua piorum,
Normaque formandae tradicionis, obit.
Ymmo nunc primum vivit feliciter atque
Vivificum lumen absque rubore videt;
Cernit dilectam semper cum prole Mariam
Et mediator adest nunc magis ante Deum,
Ut Christo populum commendet ubique fidelem
Et precibus praestet auxilium fidei.
Ergo laborantem mortali carne timendum
Credidimus saevis regibus et populis:
Et nunc non poterit multo magis illaqueare
Et vexare malos et relevare bonos?
Qui mirabilibus a primo flore nitescens
Internis hominum mentibus intererat,
Et Sathanae fraudes varias deprehendere doctus
Cessandas docuit illius insidias,
Et iam non faciet divino clarus honore,
Sicut pollicitus antea sepe fuit,
Et modo plorantes blande solatus alumpnos
Multo maiorem saepe spopondit opem?
Ergo si pietas sublato plorat amante,
Gaudeat in caelo iam residente patre.
Ultraque se pietas effundere debet amico,
Ut, sibi qui plorat, gaudia ducat ei.
Cessit Gregorius, sed eodem subveniente
Christus adest viduae sedulus aecclesiae.
Christo rege suis non possunt laeta deesse,
Et pastor dabitur, qui pecus omne regat.
Non gaudebit homo mendax cum Symone Nero,
Et sciet in seclum vivere Gregorium,
Sentiet ethereas vires et sulphuris ygnem,
Et partem calicis sulphur ab ygne bibet.
Et faex illius non evacuabitur unquam,
Donec peccator pronus uterque bibat.
At gaudent, quia sicut homo mortalia solvit,
Tanquam non vivat, interiisse rati.
Sed vivit vitamque bibit de fonte perhennem
Atque triumphales cernit agitque choros.
Inde flagellat eos et eis dominatur et iram
Exerit et plagas incutit et geminat.
Et non cessabit, donec solvatur uterque,
Lapsi precipites ad Stigis usque lacum.
At comitissa potens tanto percussa dolore
Non parcit lacrimis flebilibusque modis;
Quam dum solatur Anselmus, et ipse gravatur.
Et lacrimas lacrimis dum fugat, ipse facit.
«Pastor», ait, «mihi crede, soror, non liquit ovile
Nec nos deseruit, sed rediturus iit.
Et sicut Christus, eum sedem Patris adiret,
Promisit gnatos sepe videre suos.
Sic Christy famulus et Christo consociatus
Saepe reviset ovem, quam trahit ad requiem.
Luges Gregorium? Quare, quae tristia vidit?
Si dolet aut patitur, condoleamus ei.
Si vero gaudet, si regnat, inane videtur,
Si non congauDET, quisquis amavit eum.
Si metuis, non esse putas ibi tot legiones,
Quot legis et cantas, quas Deus ipse regit.
Quid Michael? Non miliciam conducit et omnem
Conatum Sathanae pellit ab arce sua?

Adde potestates, et milia milibus adde,
Quanta capi nequeunt quolibet in numero.
Haec tibi Gregorius dabit et mihi celitus arma
Et tradet miseros ocus in laqueos.
Nos post errores, post taedia postque labores
Evehet ad caeli gaudia cum superis».
Haec illi, sed se non praevallet ille tenere
Et gemitu crebro viscera maesta quatit.
Et quociens mitram videt, irritamen amoris,
Solvitur in lacrimas et fugit ad tenebras.
Et desiderio tabet Christoque fruendi,
Et miscere suo praemia Gregorio.
Hunc sitit, hunc orat, hunc omni tempore plorat
Et post Gregorium non nisi funus amat.
Henricus fugiens Rotbertum turpiter ibat,
Iam saevire videns in sua facta Deum.
Tusci non curant fugientem pro duce regem,
Teutonici metuunt omnia, quae fugiunt.
Sed per pontifices faedae rationis amicos
Tutus abit, quamvis tutus abire nequit.
Ut venit Lucam, Morianum perdere temptat
Insistente Petro, patribus et populo;
Sed convenit eo clarorum turba virorum,
Ut pacem potius quaereret ipse prior.
Cumque seges castris incumberet, illa superbi
Caeca manus populi tangere grana timet.
Religiosa fames viret esuriente caballo,
Et ridet in culmen luxuriosus ager.
Sic Robertus adhuc presens occurrit ubique,
Et nichil est, quod non rex tugiens metuat.
Sic habit et Petrum sub cultro pene reliquit
Et redit ad fines, sed sine laude, suos.
Sed ne confusus redeat, solacia quaerit,
Rotbertus peccat et comitissa luit.
Ut vero didicit papam migrasse, triumphat
Atque Deum pro se bella movere putat.
Inde furore gravi convertitur in comitissam,
Quam cum Gregorio credit obisse suo.
Italicis mandat populis ducibusque superbam
Frangere, commixtis agminibus premere.
Pontifices addit, quibus est violencia maior,
Ex odio veteri a duce Gregorio.
Ipse velut victor pro funere pontificali
Evolat et laetus in sua regna redit,
Maiores facturus opes et milite multo
Consummaturus, quod superest operis.
Sic putat, at Domino non haec sententia constat,
Qui supportat eum, dum cadat in laqueum.
I, bone, iamque redi, ludos risumque daturus,
Ut, cum finieris, tum magis incipias.
Nos tibi iam finem facimus, non proficis ultra,
Vicit Gregorius et tua colla ligat.
Interea comites et ineptia pontificalis
Italiae populos in mala fata trahunt.
«Rex», aiunt, «fortis et longo tempore victor,
Exactis rebus innumerabilibus
Infectum quiddam nobis ubique reliquit,
Quod nisi complemus, ludibrium facimus.
Haec mulier, quae non metuit regalia iussa,
Perdidit auctorem, quo male tuta fuit.
Aut redeat regique suo sua debita solvat,
Aut nostros animos senciatur et gladios.
Vera fides domino novit debere cruorem,
Vera fides domino militat et moritur.
Subdolus et duplex illo presente minatur,
Ast, ubi non paret, mussitat atque fugit.
Offendit regem mulier nec nostra veretur
Agmina, maiorem se facit Italia.
Maiorem ducibus et culmine pontificali,
Maiorem magnis regibus et populis.
Turpe quidem tantis tantillam vincere, turpe
Magnanimis ducibus cum muliere manum
Et vidua conferre; tamen, quia nos quoque spernit

Et, quod eam patimur, imputat ipsa sibi
Et iam magnificat sese, vincatur, et arces
Omnes in cinerem comminuantur ei.
Sic aiunt, nec respiciunt, quid desuper illis
Immineat, nescit perfida turba Deum.
At comitissa dolens et longo consita luctu
Plangit cum socio de patre Gregorio.
Cum subito didicit, vix fama preveniente,
Undique collectis viribus irruere.
Quid faciat? Quos commoneat? Sic omnia turbat
Tempus, ut una dies non bene restet ei.
Pauci, quos secum retinet, tamen arma capescunt,
Occurrunt illis spem faciente fide.
Anselmus de Gregorii munimine fretus
Consolatur eos optime per socios:
«Non est in gladiis, fratres, fiducia nostra;
Gregorius vobis militat ante Deum.
Militat et pietas, constancior omnibus armis,
Signa gerit ferro forcior alma fides.
Non est in numero semper victoria belli,
Iudas cum paucis saepe trophea tulit.
Samson mandibula prostravit milia multa,
Quid Ionatas solo septus ab armigero?
Defficiet tempus, si pergo cuncta refferre,
Et Iudeorum forcia facta loqui.
An Iudeorum Deus est, et non magis horum,
Qui sunt Iudei praesidio fidei?
Sed magis istorum, quia circumcisio carnis
Et signum fidei non valet absque fide.
At vero sincera fides et praelia vincit
Et mare consolidat et nova signa facit.
Nunc igitur numerum ne formidetis eorum,
Qui non est numerus defficiente fide.
Ergo fides fundat, et quicquam stare valebit,
Si fundamentum solvitur, ipsa fides?
Sana fides plenam desiderat integritatem,
Ut Christum credens credat et aecclesiam.
Hoc qui non faciunt, frustra de nomine Christi
Gaudent; Christus eos reprobat et refugit.
Christus amat sponsam, Christum qui dicit amare,
Mentitur, si non diligit aecclesiam.
Sic et qui credit Christum, nisi credit et illam
Quam sibi coniunxit, fallitur, aecclesiam.
Et sicut Deitas non gaudet credulitate,
Quae Christum solvit, sic quoque Christus eam
Non amat aut curat, immo fugit atque refutat
Condempnatque fidem, quae negat aecclesiam.
An vero credunt, qui regi subdere querunt
Et libertatem tollere non metuunt?
Hos contra nobis Christus sua tela ministrat
Et scutum tribuit catholicae fidei.
Spiritus est gladius, in quo pugnate, fideles,
Et verbum vitae cordibus accipite.
Et Deus omnipotens vos dirigat et benedicat
Et reddat nobis ocus incolumes».
Haec ubi sunt illis perlata et dicta, sub ipso
Articulo pugnae clamor ad astra subit.
Haste franguntur, solvuntur scuta, venit
Ad gladios, pugnant fortiter; at miseri
Quos Sathanas ducit, subito terrore soluti
Turbantur, caecos efficit ipse timor.
Diffuginut, capitur Parmensis episcopus, atque
Maiores alii magnificique viri,
Regis fautores incentoresque malorum
De grege, quam multos nec numerare queas.
Innumeri vero pereunt passimque per agros
Expositi canibus alitibusque iacent.
De fidei numero tria sunt data corpora leto,
Cetera turba Deo praeside laeta redit.
Sic agit Anselmus, sic pugnat, dumque precatur,
Prosternit, superat, impedit atque ligat.
Quin et Gregorius caelum movet et sociatis
Agminibus caro consulit et famulae.

Ex hoc ergo patet tam virtus Gregoriana
Quam patris Anselmi; iamque timent miseri,
Qui modo turbabant et flammis ore vomebant;
Iamque incandescit fumus et ira Dei
In gentem saevam Christumque fidemque perosam,
Et servit fidei gloria Gregorii.
Iamque patet, quantus celi clarescat in arce,
Qui sic militiam protegit inde suam.
Quod videt Anselmus, et adhuc constantior esse
Incipit et penitus se dare Gregorio.
Gregorius sedem conscendit pontificalem,
Anselmus pugnat et grave portat honus.
Sed portat finemque suum considerat ante
Et cor suspendit ad bona Gregorii.
«Quando perveniam? Quando cum rege videbo
Pontificem, carnis pondere deposito?
O celum celique domus! Quae curia tantis
Exornata bonis! Terra caduca, vale!
Sed quid agam viduae? Quid agam tibi maxima matrum?
Cui te servandam per mala tanta dabo?
Denique tot sedes, quas optimus ille reliquit
Et mihi commisit, cum moriturus erat.
Sed moriar. Quid enim? Quis non sibi proximus esse
Debeat et causam pluris habere suam.
Christe, vides desiderium, discerne, quid esse
Debeat, ut nimium non mea vota sequar».
Sic ait et sese tanto patientius angit,
Quo magis extremam captat adesse diem.
Quo studio fervente cadit pars impietatis
Et conventiculis abstinet ipsa suis.
Iam metuunt, iam se sine luce et tramite cernunt,
Sed sicut cecus, qui cadit in foveam,
Celum miratur, sed non habet, unde trahatur,
Et iacet in fundo turpiter atque luto,
Sic sapiunt, quia desipiunt et inaniter errant,
Sed non conantur surgere sive trahi.
Cernunt catholicae fidei venerabile lumen,
Et sese confusos et sine luce vident.
Sed pudor est revocare gradum verumque fateri
Et sese gremio reddere catholico.
Quales Iudei, qui, cum miranda viderent
Et, quae non faceret plurima solus homo,
Christum non poterant hominemque Deumque negare,
Sed pudor obstabat tam manifesta loqui.
Sed iam tabescant, iam bello et sanguine discant,
Quam sit bellipotens, cum velit alma fides.

At Matilda valens successibus exilarata
Proficit inque fidem promptior efficitur.
Et domus Anselmo dispensatore fideli
Intus et exterius utiliora capit,
Augetur, floret, fidei de lumine gaudet
Et crescit gemino multiplicata bono.
Multi praeterea, quorum sententia longe
A ratione fuit, ad rationis iter
Et lumen redeunt; Anselmo praeside vitam
Emendare libet atque heresim fugere;
Et quia pro Christo propria secessit ab urbe,
Christus eum multis praeficit aecclesiis.
Conveniunt ad eum non tantum religiosi,
Sed plures soliti debilitare fidem.
Ille quibusque suum dispensat pontificatum,
Et se conformat atque coaptat eis.
Catholicos firmat et sacramenta ministrat,
Chrisma dat et sacris provehit ordinibus.
Sic ubicumque videt terram pastoris egere,
Exequitur proprii munia pontificis,
Sicut papa vicem terram commisit in omnem,
Qua Symon similes contulit artifices.
At vero lapsis et ab impietate reversis
Collirium dictat atque oculos recreat.
Curat languentes et cordia febre dolentes,
Aufert terribili vascula spiritui;
Et tanto melius mirabiliusque fatigat,
Quam miserabilius mentis in arce cubat.
Res dubias solvit, prebet solacia maestis,
Et certi redeunt, qui dubitanda ferunt.
Et quid eum lateat, cui spiritus omnia dictat,
Quem non letificet tristia nulla ferens?
Qui cum laetitiam vultu pretendat et ore,
Non tamen abscedit a gravitate sua.
Iustitiae vero tantum largitur honorem,
Ut, quamvis egeat, munera non capiat.
Et cum temptetur: «Non est», ait, «hoc faciendum,
Iusticiam debet vendere nemo bonus.
Iuste causanti gratis debemus adesse,
Iniuste vero nec prece nec precio».
In causa fidei tam promptus garrulitatem
Frangere, quaesitis congrua verba dare,
Ut faciat mutos omnes perversa locutos,
Dummodo sustineant et pacienter agant.
Facundus, sapiens et tanto dogmate pollens,
Ut mel in hore sacrum deferat atque favam.
Priscos auctores ita novit et expositores,
Ut, quociens libeat, quod velit, exhibeat;
Ut, qui divicias habet et magis optat habere,
Profert ex aditis mixta vetusta novis.
Plures et varios scripsit fecitque libellos,
Et de fonte sacro flumina larga fluunt.
In Iheremiam scripsit dulcissima quaedam
Et de lamentis dulce peregit opus.
Psalterium quoque, sed breviter satis atque decenter
Exposuit, sed opus claudere mors vetuit.
Ex dictis veterum contraxit plurima patrum
Ad confundendos perfidiae socios.
Et dedit eternum fidei munimen, ut illis
Armatus nullos extimeat gladios.
In ieiunandi virtute probacior illis,
Quos aiunt superos obtinuisse cibos,
Pisces, delicias et cetera mollia fugit,
Perraro vinum sumpsit et ad modicum.
In tali mensa, tam divite tamque referta
Plus aliquit Paulo mirer et Antoniio,
Qui procul a magnis domibus nil tale videbant
Et poterant levius asperiora pati.
Iste inter partas quaesitis artibus escas
Multo plus visis esuriebat eis.
Inter mellitos calices et gaudia festa
Sepe etiam nulla dormiit usus aqua.
Quamvis somnus ei rarissimus et prope nullus,

Quem magis omnino vellet abesse sibi,
Nocte vigil prima scribensve legensve laborat,
Quando remittit opus, excubat in praecibus.
Si vero cessit nimium quandoque sopori,
Et latus et venter et gula prima luit.
Sepe reluctantem nisus superare soporem
Incumbit genibus aut iacet in cubitis.
At lectum nescit, nisi cum pudor aut dolor angit,
Et - quid tanta sequar - iam fere victus erat.
Attamen instantes ita victus vicerat omnes,
Iamque potest nemo per mala tanta sequi.
Vicit naturam, vim prelibando futuram,
Et iam vivifici vivit hodore boni,
Ut possis corpus non hoc animale putare,
Sicut habes corpus spirituale fore,
Quem neque militiae labor aut via longa subegit,
Ut ventri multum parceret aut lateri.
Cenavit sane sollempniter et speciose,
Cum preter panem fructus et herba fuit.
Omnia, quae potuit, quasi sub velamine fecit,
Hinc, etiam lectum non tulit esse palam,
Ut solus legeret et humi sine teste iaceret,
Et sciret nemo, quid pateretur homo.
Conantes contraque fidem pacemque libellos
Ore legens sordes, quas videt, ire sinit;
Sicque legit pomum, mediis in sentibus herens,
Ut spinam caveat, ne manibus noceat.
In sacros apices tam pervigil assiduusque,
Ut plerumque bonos laeserit ygne libros,
Dum nec lux satis est operi, longumque laborem
Et curas vigiles non capiunt oculi.
A medio noctis laudes et debita solvens
Cum summo studio non sinit ante diem,
Si non Matildi fessae quandoque pepercit,
Ut rebus magnis sic repararet eam.
O bene provisum viduae! Cui talia Christus,
Ut non defficeret, praebuit obsequia.
Anselmo custode quid est, quod defuit illi?
Cum dedit Anselmum, quae bona non tribuit?
Anselmus dictat famulis et sacra ministrat
Et servat dominam providus atque casam.
Miliciam curat, foris intus omnia lustrat,
Et tamen internis non vacat a studiis.
Mundanas inter curas coelestia quaerit
Et contemplatur tum quoque, cum premitur.
Nec mentem perdit vel luminis integritatem,
Cum circumseptus dat sua militibus.
Hinc omnes illum formidant et venerantur,
Quem norunt etiam plurima prospicere
Atque Deum semper in claustro cordis habere,
Cuius consiliis omnia proveniant.
Errantes etiam sic accipit alloquiturque,
Ut plures nimio tangat amore sui.
Estimat aetatem cum sexu, condicionem
Et causas hominum cogitat atque modum.
Inde per aecclesias omnes sub iure potentis
Matronae clerum corrigit ad canonem.
Monachicos ritus contendit multiplicare,
Hypocrisin vero destruit et reprobat.
Prorsus in officiis missalibus atque diurnis
Affectus vehemens assiduusque stetit.
Sicut cantatur ex ordine pontificali
Et sicut legitur, fecit et edocuit.
Apocrifas voces papa proibente Leone
Prorsus in aecclesiae non tulit officio;
Privatim vero velut experiendo videre
Aut in colloquiis aut comedendo tulit.
Psalmos distincte nisi protulit et sapienter
Quisquis, erubuit, noluit hoc facere,
Et qui defecit, ut in illum lumina duxit,
Tanquam divino fonte refectus iit;
Ac velut oblitus propriae stacionis et usus
Angelicum lumen comperit et speciem.

Inter missarum sollempnia raro sedebat,
Quas incompunctus nec semel explicuit.
Ad summam sic Gregorium fuit usque secutus,
Ut sese similem prorsus haberet ei.
Illius meritis, doctrinae, religioni
Attribuit, quicquid fecit et docuit..
Id quoque, quod flebat claustralem deseruisse
Miliciam, laetus propter eum doluit.
Et tantum dampni tanto pensabat amore,
Ex tam magnifici consilio medici.
Si placet, addamus et adhuc maiora notemus
Inter sublimes egregiosque viros.
Gregorius, fons iusticiae de fonte salutis,
Doctrinae species de bonitate ducis,
In tenebris lumen, in lumine solis acumen,
Ecclesiae virtus omnibus esse decus;
Anselmus, de fonte sacro quasi rivus habundans,
Quod facit, aut etiam, quod docet, inde bibit.
Hoc ut constaret mitram dedit ille ministro,
Per quam plus posset et melius saperet,
Sicut Heliseo pallam dimisit Helias
Et dedit in duplum spirituale bonum.
De palla patris Iordanem dividit ille,
Iste per acceptam fert bona multa mitram.
Ac primum multis ac duria curat Hubaldum
Ulceribus, longo tempore spleneticum,
Quem sibi pontificem laetissima Mantua fecit,
Non dubitans per eum posse videre Deum.
Qui cum langueret et vix iam stare valeret,
Cruribus obsessis ulceribus variis,
Post medicas vires, post curas atque labores
Et post inpenas pene supervacuas
Ad tactum mitrae curatur et incipit ire,
Mox valet et pleno robore firmus abit.
Sic etiam multos hoc ipso munere curat
Et dat opem vivus, sicut et ille dabat.
Quin etiam plures sanat doctore minister,
Sed tamen haec eadem doctor et ipse facit.
Sicut erat Christus faciens et plurima Petrus,
Et tamen in Petro non nisi Christus erat.
Sic et Gregorius fecit miracula vivus,
Post obitum vero plura minister agit.
Sed de mirandis non pendet gloria laudis,
Cum multi faciant, quos mala multa premunt,
Et multi nequeunt quorum bona premia vivunt,
Anselmus vivit iamque stupenda facit.
Teuto, patri carus, cum iam fere luce careret
Et manibus lapsam post sacra sumpsit aquam,
Lavit et invenit Ihesu cum pulvere sputum,
Et lotis oculis vidit et invaluit.
Guido capellanus vehementi febre calebat,
Presbiter, et patris exul amore sui.
Hausit aquam similem, similisque medela secuta est,
Nec tulit admissam noxius ygnis aquam.
Cum Mediolani premeret valitudo Iohannem,
Postulat absentis vota precesque patris.
Prevenit missum benedictio missa remissum,
Nec fecit longas passio dura moras.
Ipsa patri commissa pio comitissa laborans
Hanc medicinalem saepe probavit opem;
Et cum febriret aut quid pateretur, ab illo
Virtutem sensit tactaque convaleuit.
Et quid non posset, cum Christo totus inesset,
Et virtus fidei, Christus, inesset ei?
Ex quo etiam sensit plerumque latentia multa,
Et cordis vitium raro fefellit eum.
Hinc etiam cum detegeret se monachus illi
Et fleret plagam pectoris ipse suam:
«Recte», ait «in missa talis temptatio, frater,
Mentem confundit et per inane rapit».
Hoc illi lumen cum saepe diuque maneret,
Inter missarum sacra magis vigit,
Quae tanto studio semper celebrare solebat,

Ut, si non posset, in lacrimas flueret.
Hic labor, hoc studium sic clarificaverat illum,
Ut terrenus adhuc celica perspiceret.
Virgineo flori sine patris semine matri
Sanctificans aram vidit adesse palam.
Et quia pectus ei castum iam saepe sacrarat,
Contemplanda foris, dum sacrat, illa stetit.
Qua votiva die laudem canit Anna Mariae
Et portat puerum Symeon ille Deum,
In matutinis progressus serior horis
Occurrit Domino Syon ut illa suo.
Rursus cum flueret lacrimis et diceret: «Aurem
Inclina, Domine», visibili specie
Christus adest, aurem tribuit, solatur amantem,
Et desiderio vinctus et alloquio.
Plura quidem fecit et plurima talia vidit,
Sed, quantum poterat, nescius omnis erat.
Haec autem scimus et nulli scire negamus,
Ut iam iam videat hostis et invideat.
Ut venit suprema dies nullique cavenda,
Qua desolatos linqueret ille suos,
Et sibi felicem mutaret morte quietem
Iungendus superis civibus angelicis,
Adsunt pontifices et cleri concio magna
Et de monachico plurima turba grege.
Ille videns illos non cessat multa monere,
Praecipue sacram non violare fidem.
Orat, Gregorii formamque fidemque sequantur,
Nec dubitent vitam pro pietate dare.
Hos inter monitus dulces, lacrimantibus illis,
Emicuit carnis carcere sancta anima.
A Christi thalamo da denis IIIlor annos,
Et centum facies et semel et decies,
Cum vir magnificus et nostro maximus orbe
Anselmus migrat et super astra volat,
Mense sub Aprili quinto decimoque kalendas,
Cum foret a reditu septimus annus ei.
Post obitum vero magni clarique magistri
Pone novem menses bis deca tresque dies.
Intererat lacrimis et, cum benediceret illis,
Orabat tangi languida Berta caput,
Berta potens et nupta viro non inferiori,
Sed propter Christum terrea despiciens;
Passa diu capitis glaciem frigusque nivale,
Ut neque vi nimia solis abesset hyemps.
Ad tactum calor est post frigora longa secutus,
Ut functum melius vivere sciret eum.
Audita patris Anselmi transicione
Mantua tota ruit et lacrimosa gemit.
Exequias illi faciunt non exequiales,
Immo triumphali laude secuntur eum.
Lis oritur de sede viri carnisque locello,
Sed componit eam Bonito, vir sapiens,
Et iam multa ferens Sutriorum pulsus ab urbe,
Proque fide longo squalidus exilio
Sed necdum lingua mutilus necdum sine luce
Et necdum gemina nare vel aure carens:
«Si volumus tantam medio celare lucernam,
Recto iudicio corripiemur», ait,
«Et quid, si voluit pro religionis amore
Inter consimiles membra sacrata tegi?
Nos autem magis officio faciamus honorem
Et fidei, ne iam rideat hostis homo.
Debuerant in sede sua pia membra locari;
Quod fera Luca negat, Mantua praestet ei».
Sic ait, et reliquis eadem sententia visa est,
Et Petrus ipse pias colligit exuvias.
O nimium felix! O glorificanda per evum
Mantua, Lucano nobilitata malo!
Anselmo viduata tuo, saevissima Luca,
Quo compensabis munere tanta mala?
Quae capies unquam tanti solacia luctus,
Cui neque cura fuit vel sepelire patrem?

Infelix plora! Sed quis tibi det lacrimarum
Fontes, ut valeas plangere dampna tua?
Sed neque plangendum sentis, durissima gaudes
Et neque defunctum iam veneraris eum.
At vivit moresque tuos condempnat et odit
Et de sevitia vindicat acta tua
Non potes ad pacem post iurgia tanta reverti,
Si non paccatus ille cruor fuerit.
Iam saltem miranda vides: compesce furorem.
Et noli fissam semper habere fidem.
Si caro tanta potest vel mortua, spiritus ille
Quam mirabilius praevallet ante Deum!
Tempus erit, cum non poteris placare furorem
Et, nisi praecaveas, ibis et ipsa foras.
Ergo videns solam sese comitissa relictam
Plangit et in lacrimas tristia corda trahit:
«Heu me desertam! Quaenam haec sententia, Christe,
Tollere spes et opes et bona tanta simul!
Gregorium tuleras, patrem mihi, gaudia Romae,
Ecclesiae lumen, praesidium patriae.
Anselmo vivente tamen fideique gerente
Curam Gregorius non mihi functus erat
Vivebam melius, cum celum tolleret ille,
Hic terram sacris subderet obesquiiis.
Et mihi iam celum supra sedisse videbar,
Quamvis in trepido cernerer ire solo.
At nunc Anselmum deique mihique tulisti,
Et simul amissum sentio Gregorium.
Per quem respiciet? Per quem celestia dicet?
Per quem dictabit commodiora mihi?
Et cui plorabo? Quem pro me stare rogabo?
Quis terget lacrimas? Quis dabit eulogias?
Quis reget hos omnes? Quis confirmabit in hostes?
Denique quis laceram sarciet aecclesiam?
At me debueras miserari, me lacrimosam
Oppressamque malis tollere de medio.
Et tu, qui fessam tam dulciter excipiebas
Et compellebas vivere posse diu,
Nec iam Gregorium vel plangere vel memorari,
Et servare locum praesidio fidei,
Quid mihi fecisti? Cur tam cito deseruisti?
Haecce sunt tanto frivola digna viro?
Ilarius natam premisit et inde sororem
Coniunctam sacri federe coniugii.
Pastor ovem curat, hic nulla insignia cari
Foederis expositam durior hoste fugit.
Nunc sine me gaudes, ego te sine vivere nolo,
Te sine nulla mihi gaudia laeta peto».
Sic flentem excipiunt et patri debita solvunt
Et se commendant iam per eum Domino.

Iam quis non videat, quanto sit dignus honore,
Ad quem tam clari sic coiere viri?
Insignem meritis et episcopio Godofredum,
Praeclarum fama, dat Magalona suum,
Urbs antiqua quidem, sed bellis attenuata,
At nunc magnificis urbibus edicior,
Sic illam clara patris illustrante corona,
De cuius radio Francia tota nitet.
A Mutina Benedictus adest, facundia cuius
Utilis aecclesiae per loca multa fuit.
Quid mihi nunc eius mala post ventura notare,
Cum non est hominis scire futura sua?
Inter pontifices, tam re quam nomine clarus
Et studio pollens et ratione bonus,
Aribertus adest, de cuius lacte fluenti
Nutritur Regium, dum rogat atque sitit.
Hos inter medius titulo gravitatis Hubaldus,
Sacris muneribus amplificatus homo,
Quem pater Anselmus solita curaverat arte,
Pro quo gratificas Mantua dat lacrimas.
Nec Damianus abest de cardine presbiteratus,
Clarus caenobii sede Neantulii.
Sutrius exierat, sed mox redit: omnibus una
Causa fuit sacro fonte levare sitim.
Sed Deus ygnaros ad luctum traxerat illos,
Ut facerent caro vota suprema suo,
Et testes essent horum, quaecumque viderent,
Ad confundendos perfidiae socios.
Quis desolatam non crederet et perituram
Solvendamque fidem, nec superesse diem,
Sed totum tenebres erroribus implicaturas,
Solibus ablatis tam cito, tam nitidis?
Sed Christus regnat, Christo faciente dolebit
Et flebit functum tam cito Gregorium,
Anselmique videns miracula sentiet illum
Perfidus eternum participare diem.
Tertia nox aderat, cum femina strata, solutis
Renibus, et sola pro pede functa manu,
Nota diuque cibo nutrita nepotis Hubaldi
Praesulis erigitur et pede utroque redit.
Inde sequente die, cum tertia surgeret hora,
Caeca nec a primis fletibus usa die,
Nata sibi mundoque iterum videt accola Brixae,
Ut de vicino gaudeat illa bono.
Ad sextam pauper de praesulis ipsius aede
Et cum pauperibus illius altus ope,
Ad renes curvus, dum supplicat ante sepulcrum,
Surgit et ad coelum lumina liber agit.
De Campitello mulier sine luminis usu
Maesta virum rogitat ad loca sancta vehi.
Ille negat, frater deducit, et inter eundum
Laeta videt, sancto se vovet atque redit.
Ex ipso castro muliercula, cruribus atque
Renibus attractis, ut neque strata sua
Linqueret, in plaustro cuiusdam civis ad urbem
Venit et ad tumultum ducta soluta redit.
De castro Gradii bis denis mensibus orba
Lumine, cum biduo flebilis absque cibo
Orasset iuxta sancti venerabile corpus,
Amissum lumen fletibus obtinuit.
Incola Laxassae, morbo vexata caduco,
Desolata manu, debilitata pede,
Deformis, torto nimis infeliciter ore,
Venit et ad modicum passa recepit opem.
In parasceue, Matilda prospiciente,
Quaedam ceca, loco nata Coloniole,
Post venias fletusque graves devota tapeto
Sarcophagi faciem tersit et auxit opem.
Dente dolens et visceribus geminoque dolore
Excruciata diu femina nota loco
Ad tumultum venit, lacrimarum flumina fudit
Et curata redit prorsus utroque malo.
De Castellucule quaedam dum plangeret egra,

Ut neque se lecto debilis erigeret,
Auditis mirabilibus se devovet, ire
Mox valet, octavo fert sua vota die.
Perdiderat civis albugine lumen ocelli
Et dederat multos plurima per medicos;
Ad tumultum venit, medicinam postulat et se
Mox gaudet gemino lumine posse frui.
Quaedam villa Vadum ferratum dicitur, inde
Allatus puer est, cui gratis arthetica
Utraque funereis damnarat brachia nodis;
Hic quoque clementem sensit adesse patrem.
Et de Burbasio venit puer, admonitum se
Per somnum referens, cecus et ydropicus;
Invenit celerem tanto sub patre salutem,
Ut clare videat nec nimium sitiāt.
De Gostelengo Brixanus lumine ceco
Ob morbum, quem fert rustica turba «bonum»,
Audita fama venit, fert vota, revertens,
Dum fricat, evadit, vota reversus agit.
Incola Maraticae mulier vicina Veronae,
Clausā manum levam peste paralitica,
Semisepulta sibi, dum supplicat ante sepulcrum
Effusis lacrimis cum prece, sana redit.
A Mediolano quidam de plebe Rosade
Limina sanctorum plurima contigerat;
Sed non inventa loca per tam multa salute
Contractus venit, sed resolutus abit.
In letaniis, quas dicunt Gregorianas,
Mantua vicinis dum petitur populis,
Cervam conspiciunt, Anselmum vociferantur;
Illa stetit, ducunt et tumultu statuunt.
Dum redeunt, navis aberat, ieiunia, fervor
Reddiderant fessos et via longa viros.
Rursus ad Anselmum voces et pectora vertunt,
Navis adest, nulla prorsus adacta manu.
Utraque res proprium geminat novitate stuporem,
Cerva salutiferos prebuit illa cibos.
De ligno navis plures meruere salutem,
Sic firmat primam causa secuta fidem.
Quidam Teutonicus cum saxo in vertice laesus
De gravitate mali vertitur in frenesim;
Anulus Anselmi curavit lotus et hausta
Supplicat Anselmo moxque quiescit aqua.
Affuit et mulier, quam villula nomine Canser
Miserat ex uno lumine pauca videns,
Ex alio prorsus sine lucis cognitione,
Sed post merorem sensit utroque diem.
Brixenses aderant, et sub velamine quidam,
Sed confudit eos cordis operta videns.
Ergo senex miles Manfredi de Pimelao
Claudus utroque pede, sanus utroque redit.
Infelix mulier deducitur a Capriana,
Curva ferens sese quadrupedum specie.
Sed, qui non potuit natura, sepultus adauxit,
Ut teneant proprios haec quoque membra modos.
Insula Parmensis, ne quid minus esse putemus,
Miratur similem debilitatis opem
Quadrupedemque virum bipedem gavisā recepit,
Utentem manibus fortiter et pedibus.
Contracto puero manus altera pesque rigeat,
Et portabat honus casus ab officio.
Venit et oravit modicum, sine munere sensit
Iam pede cum gemino functus utraque manu.
Astitit et sancto mulier miseranda sepulcro,
Cui manus ad nullum sicca valebat opus;
Redditur officio, simul est admota sepulcro,
Utilis ad fusum denuo sive colum.
Et de Ripalta venit puer orbus utroque
Lumine, sed fidei lumine perspicuus.
Qui sciret sanctum lumen dare posse sepulcrum,
Mos fuis lacrimis lumen utrumque tulit.
Rursus ad ingrātā redeunt miranda Veronā,
Et mulier dampnat pecora ceca videns.

Quae cum ploraret nec adhuc loca sacra teneret,
Detersit tenebras lux nova Tartareas.
De Plovezano quidam, cui talus uterque
Natibus haerebat terribili specie,
Solvitur, et nervis in pristina iura remissis,
Articulis fruitur et leviter graditur.
Hunc Ludduniensis Hugo vir religiosus
Et fidei purae fortis et egregius
Assertor sacrae novitatis, Gregoriano
Fonte satus, vidit multaque turba simul,
Quae tunc a Brixia confluxerat atque Verona
Ac de diversis partibus ad tumulum,
Qui tanta mirabilium novitate stupentes
Promittunt fidei vivere sive mori.
Luce secutura, qua scandit ad ethera Christus,
Praesul Hubaldus ait haec quoque facta palam
Et quam plura refert non inferiora latere,
Quae putat et scribit mox manifesta fore.
De Gondutiole castello femina quaedam
Incurvata genu nec satis usa pede,
Ferre graves artus baculis molita duobus
Sana redit nullo prorsus egens baculo.
Naribus e geminis biduo stillante cruore
Desperabatur dives Atecherius.
In medicis spes nulla, dolens dum se vovet illi,
Anselmi praecibus stat cruor inmodicus.
Brixani sacro remeabant a monumento,
Qua supra Godium pergitur ad fluvium;
Navis abest, languebat equus in parte remota,
Anselmi merito se levat obsequio.
Miserat et puerum vicina Cremona medendum,
Cui manus in proprio non erat officio.
Qui missi fuerant, verbis et fletibus instant,
Et merito fidei redditur usus ei.
Est locus Anserii Casa prisco nomine dictus,
Quem sub episcopii iure Cremona tenet;
Hinc quaedam mulier octo iam caeca per annos
Post longam noctem sensit adesse diem.
Ex abbazia mulier miseranda Leonis,
Cui manus aruerat, cum pede curva genu,
Ad patrem venit et opem lacrimosa petivit,
Mox remeat sospes prorsus utroque malo.
Admonitus sompno vir quidam de Citiano,
Renibus incurvis et manibus tremulis,
Ut vovet ad tumulum se, si valuisset, iturum,
Renibus erigitur et manibus fruitur.
De villa quadam, cui Fossa Capraeria nomen,
Curva diuque pedum debilis officio
Et baculis tanquam funus miserabile portans,
Sole sub occiduo sospes abit tumulo.
Dum matrona cavet pseudo sacra presbiterorum
Patris ob Anselmi dulce magisterium,
Subridens quidam sanctum sibi poscit ad iram,
Illa rogat, fatuus claudicat et patitur.
Illa videns illum subito sic esse solutum
In precibus perstat et facit, ut iaceat
Et desperetur, multis documenta daturus,
Ut, qui mortificat, vivificare queat.
Ex Guibertinis homo lesae credulitatis
Ferre profectus aquam perdidit et situlam.
Sed memor Anselmi sumpta face supplicat illi,
Et mox funiculo vas redit a fluvio.
Monacha vix uno lumen capiebat ocello,
Alterius visu iam viduata diu.
Dum rogat et plangit Anselmo dante medelam,
Ex utroque Deus clarificavit eam.
Voverat et puerum duodennem mater ab ortu
Perfunctum nulla commoditate pedum.
Occurrit Regia miseratio patris, et arte
Curatum celeri laeta Cremona tulit.
Et de Guarstalla quaedam affuit utris ad instar,
Ydropico corpus excruciente malo;
Haec erat in somnis prius invitata venire,

At vero iussis credula sana redit.
Venerat attractus et erat langore solutus,
Accurrunt multi cernere solliciti.
Albericus adest incredulus, ergo videre
Bis conando nequit cumque pudore redit.
Interea caeco veter; squallore soluto
Caecior ille pias solvitur in lacrimas.
Ut vero flevit, fidei cum luce reversus
Ad tumulum, meruit cernere, quod voluit.
A Cumis etiam vir debilis et baculorum
Infirmis pedibus premeditatus opem,
Insuper et terram dampnatus cernere, venit
Brixanis mixtus moxque recepit opem.
Surdus erat mutusque puer, sed patre sepulto
Auditum meruit nec tamen hoc patuit.
Post abeunte die solvuntur vincula linguae.
Et iuxta Dominum fecit utrumque bonum.
Dum plangit natam gressu verboque carentem,
Mater ad Anselmum vertitur et: «Vel», ait,
«Hanc mihi fac sanam vel tolle tibi morituram».
Versa videt gemino iam caruisse malo.
Intererat multis equitantibus ante Cremonam
Vir levis et dure talia facta negans,
Arguit attractus temeraria verba caballus
Et febris in longum, dum fugit ad tumulum.
Gutta superveniens matri turbarat ocellum.
Ut neque ferret ei lumen adusque solum.
Protinus admoto faciem deterisa tapeto
Sana redit, medico gratificata suo.
Languebat febribus virguncula filia fratris,
Insuper et iugis ibat ab aure lues.
Ut de navicula fuit illi portio lota,
Anselmi merito curat utrunque liquor.
Et de pulvino, quo saepius ille cubarat,
Azonis magni filia convaluit,
Quae cum clamaret ventris moritura dolore,
Hoc superimposito sospes ut ante fuit.
Perdiderat vocem puer armiger et neque presens
Audiri poterat, sicubi fors aberat.
Signa dabat cornu, domino veniente secutus,
Ad tumulum vocis reperit officium.
Raserat et sacro sibi cinerem de monumento
Speque fideque bona religiosus homo.
Vi febrium multa mulieri debilitatae
Infusum tribuit, et mala flamma ruit.
Odo Martini tanta anxietate calebat,
Ut corpus nimia contegeretur aqua.
At mox sudorem procul expulit atque dolorem
De pulvinari verticis orta salus.
Aruerat misero manus herebatque lacerto,
Curatus laudat, at Petrus illaqueat,
Dum pudet audiri vulgo praeconia sancti,
Sed metuens populum denuo solvit eum.
Dum puteus foditur et nulla fluenta secuntur,
Spes superest tanta de bonitate patris;
Ut vero precibus comes est helemosina iuncta,
Anselmus silicem ferre iubet laticem.
Lanzo Trivisinus gutta ficuque laborans
Nec pede nec cubito languida membra levans
Nec nisi funiculo se retro vel antea volvens
Post lacrimas morbo surgit utroque carens.
Auditu iuvenis et verbo nec semel usus
Venerat et multis iam bene notus erat;
Hic quater in somnis, sancto curante rogantem,
Praemonitus plenam flendo recepit opem.
Femina luce carens et mente, sed hoc veteranum,
Haec nova pestis erat, sistitur ad tumulum,
Opidone manum quodam stipemque ferente,
Et subito mentem suscipit atque diem.
Femina turgentem nimium sanieque fluentem
Horrebat nasum flebilis ipsa suum;
Sed mitis medicus lacrimarum flumine motus
Siccavit saniem, reddidit et speciem.

Venerat ad tumulum puer et post paulo reversus
Perdiderat visum, dum redit ad medicum.
Offensus lapidum crebris occursibus orat
Moxque illum media sensit adesse via.
Luce Trivisinus quidam nec cecus egebat,
Sed laxare sibi lumina non poterat;
Venit et invenit medicum curare valentem,
Tam sine muneribus quam medicaminibus.
Vairana in villa languebat muta puella,
Cui iam sola suam dextra ferebat opem;
Mater discipulo, sicut Cananea magistro,
Supplicat, occurrit ante cupita salus.
Ad tumulum sancti venientibus undique multis
Querere debilibus commoda corporibus,
Quaedam attracta manu, simul exsiccata lacertum,
Spem firmat reliquis sospes utrisque malis.
Missa caneatur, aderat Matilda, laborans
Et vitio capitis et febribus nimiis;
Stare volens collapsa ruit facie ante tabellam,
Qua lotus iacuit, abseque dolore redit.
Inde gravis scabies corpus sibi vindicat omne,
Iamque manus proprios utraque vastat agros.
Anulus Anselmi plagae medicatur et igni,
Et reddit sanam cum prece discipulam.
Mox etiam visus adeo quasi nube gravatur,
Ut noctu lumen non ferat atque apicem:
Sed reparat vires oracio, quam dedit illi
Iugiter utendam provida cura patris.
Presbitero cuidam, quem Francia misit, Ebrardo,
Gutta gravis rigidos reddiderat digitos
Et partem palmi mediam nodumque lacerti,
Panis ob Anselmum pars data curat eum.
Lanfrancus miles sine causa carcere clausus
In somnis sanctum cernit et orat eum.
Spondet opem, limam mittit, custode vidente,
Ruptis compedibus solvit et ire iubet.
Filiolam matri raptam lupus ore ferebat,
Audito sancti nomine ponit eam.
Mater adest natamque rapit; lupus ergo trahentem
Dum stupet, Anselmus tutor utramque tegit.
Cruribus intortis sub se muliercula quaedam
Gestabat corpus renibus et manibus.
Auxilio sancti longo post tempore surgit,
Et quia mira videt, Mantua vota refert.
Archipresbiteri cuiusdam filius ista
Non credens morbo tangitur, atque dolens
Supplicat Anselmo, promittit credere sanctis,
Astitit in somnis atque medetur ei.
Femina de Gothi non paucis nota, per annum
Ceca, patris dono clarificata fuit,
Qua Patris ad dextram deitas caro facta resedit
Et nobis reditum fecit ad astra die.